

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Špela Čavničar

Zunanja politika Združenih držav Amerike v času šestdnevne vojne leta 1967

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Špela Čavničar

Mentor: doc. dr. Rok Zupančič

Somentor: doc. dr. Boštjan Udovič

Zunanja politika Združenih držav Amerike v času šestdnevne vojne leta 1967

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvaljujem se svojemu mentorju doc. dr. Roku Zupančiču in somentorju doc. dr. Boštjanu Udoviču, ki sta me bila pripravljena sprejeti pod svoje okrilje, za njuno usmerjanje, strokovno pomoč in nasvete pri pisanju magistrske naloge. Zahvaljujem se tudi svoji družini, ki mi je sploh omogočila študij in me podpirala na moji študijski poti. Hvala tudi vsem ostalim, ki ste mi v času študija in v času pisanja magistrske naloge tako ali drugače stali ob strani.

POVZETEK: Zunanja politika Združenih držav Amerike v času šestdnevne vojne leta 1967

Območje Bližnjega vzhoda je že od začetka 19. stol. zelo napeto, po razglasitvi neodvisne države Izrael leta 1948 pa se je stanje še dodatno zaostri. Po tem mejniku je prišlo do več vojn med arabskimi državami, ki so jih podpirale SZ na eni strani, in Izraelom s podporo ZDA na drugi strani. Šestdnevna vojna je tretja vojna v zgodovini arabsko-izraelskega spora in je dodobra spremenila pokrajino na Bližnjem vzhodu ter s tem ponudila nove temelje za nadaljne poskuse dosega mirovnega sporazuma. Izrael je v kratkotrajni šestdnevni vojni, zavzel večino palestinskega ozemlja in del ozemlja Egipta, Sirije in Jordanije. Eno izmed glavnih vlog v sporu igrajo ZDA s svojo zunanjo politiko, ki sicer na samem začetku ustanovitve države Izrael niso igrale osrednje vloge. Pridobile so jo šele kasneje, in sicer po drugem arabsko-izraelskem sporu (Sueška kriza 1956), ko so uvidele, da ima Izrael pomembno strateško lego, saj leži na območju, bogatem z nafto obenem pa bi lahko pomagal zaustaviti prodor sovjetskega vpliva v regijo in s tem utrditi ameriški politični položaj na Bližnjem vzhodu. Osrednji cilj magistrskega dela je raziskava, ali so ZDA dale Izraelu dovoljenje, da vstopi v vojno z Egiptom, Jordanijo in Sirijo.

Ključne besede: Izrael, Združene države Amerike, zunanja politika, diplomacija

ABSTRACT: Foreign Policy of the United States of America during the Six-Day war in 1967

The situation in the area of the Middle East is very tense since the beginning of the 19th century and it became much worse following the declaration of an independent state of Israel in year 1948. After this milestone several wars occurred between the Arab countries, which were supported by the Soviet Union and Israel, which had the support of the United States of America. The Six-Day war is the third war in the History of Arab-Israeli conflict and has thoroughly reshaped the landscape of the Middle East and thus offered a new ground for further efforts to reach a peace agreement. Israel had in short-term war took the most of the Palestinian territories and a piece of territory of Egypt, Syria and Jordan. One of the main role in a conflict have the United States of America with its foreign policy. At the beginning, when the Israel declared independency, United States of America did not play central role in the events surrounding the creation of the state but they gain that role after the second arab-israel conflict (Sues crisis 1956). United States of America realised soon about Israelis assets: on one hand, Israel has important strategic location since the area is rich with oil basing and on the other hand, United States saw Israel as a potential partner in deterring further penetration of Soviet influence in the region and to help them establish american political influence in the Middle East. The main goal of my master thesis is to find if it is possible to conclude that the USA gave Israel permission to start the Six-day war 1967 with Egypt, Jordan and Siria.

Keywords: Israel, United States of America, foreign policy, diplomacy

KAZALO

1 UVOD	8
1.1 Predmet in problem proučevanja	10
1.2 Cilji magistrske naloge	11
1.3 Raziskovalna vprašanja	11
2 TEORIJA ZUNANJE POLITIKE	15
2.1 Analiza zunanje politike.....	16
2.2 Odnos med notranjo in zunanjo politiko	17
2.3 Cilji in nameni zunanje politike	18
2.4 Sredstva zunanje politike	19
2.4.1 Diplomacija	19
2.4.2 Ekonomska sredstva	21
2.4.3 Vojaška sredstva oz. sredstva prisiljevanja	23
2.5 Teorija vpliva lobijev na zunanjo politiko	24
2.5.1 Opredelitev interesnih skupin	24
2.6 Značilnosti ameriške zunanje politike.....	26
2.6.1 Teorije ameriške zunanje politike	28
3 ZUNANJA POLITIKA IN DIPLOMACIJA ZDA DO ŠESTDNEVNE VOJNE 1967 ..	33
3.1 Obdobje pred šestdnevno vojno (1948–1965)	39
3.1.1 Odločitev OZN o razdelitvi Palestine in posledice odločitve	39
3.1.2 Posledice sueške krize 1956	45
3.2 Obdobje med šestdnevno vojno (1967)	47
3.2.1 Analiza poteka šestdnevne vojne 1967	47
3.2.2 Šestdnevna vojna v luči diplomatskih aktivnosti	49
3.2.3 Posledice šestdnevne vojne	66

3.3 Obdobje po šestdnevni vojni (1967–1970).....	69
3.3.1 Resolucija Varnostnega sveta Združenih narodov 242	75
3.4. Vloga Ameriške judovske skupnosti.....	77
4 SKLEP	83
5 LITERATURA	86

SEZNAM KRATIC

AIPAC - *American Israel Public Affairs Committee*

CIA - *Central Intelligence Agency* (Centralna obveščevalna agencija)

GS - Generalna skupščina

OZN - Organizacija Združenih narodov

SZ - Sovjetska zveza

UNEF - *United Nations Emergency Force* (Enote ZN za nujne primere)

VS - Varnostni svet

ZDA - Združene države Amerike

ZN - Združeni narodi

1 UVOD

Vloga Združenih držav Amerike (ZDA) v arabsko-izraelskem sporu je bila vse od ustanovitve države Izrael 14. maja 1948 prioriteta ameriške zunanje politike. Raven sodelovanja med tema dvema državama se je skozi leta spreminjala, kljub temu pa ZDA niso nikoli dvomile v pravico ustanovitve države Izrael (Livingston 2004).

Vzrok šestdnevne vojne junija 1967 sega dve desetletji nazaj, ko se je leta 1948 odvila prva arabsko-izraelska vojna. Leta 1956 se je odnos med Izraelom in Egiptom še poslabšal in v sodelovanju z Veliko Britanijo in Francijo napadel Sinajski polotok kot odgovor na Naserjevo podžavljenje Sueškega prekopa. Sueška vojna se je končala z dvema dogovoroma: ustanovitev Enot ZN za hitro posredovanje (*United Nations Emergency Force* - UNEF) ob egiptovsko-izraelski meji in egiptovsko dovoljenje prostega vstopa izraelskim ladjam v zaliv Aqaba, ki skozi Tiransko ožino vodi v izraelsko пристanišče Eilat (Yossef 2006, 5).

Vojna za slabitev, jomkipurska vojna, münchenski masaker in Črni september, libanonska vojna, polemike glede judovskih naselbin in prihodnost Jeruzalema, Camp David¹, Sporazum iz Osla in intifada pa so bile izvedene kot posledica intenzivne junijske šestdnevne vojne leta 1967. V današnjih časih ima tako kratek in lokaliziran konflikt redko tako daljnosežne in globalne posledice (Oren 2002, 15).

Junijska vojna 1967 med Izraelom in sosednjimi arabskimi državami je pokrajino na Bližnjem vzhodu spremenila bolj kot kateri koli drugi spopad po letu 1948. Izrael še nikdar v svoji kratki zgodovini ni kontroliral več ozemlja kot po šestdnevni vojni. Vsaka država, ki se je zoperstavila Izraelu, je izgubila velik del svojega ozemlja. Izrael je od Egipta pridobil nadzor nad Sinajskim polotokom in Gazo, od Sirije Golansko planoto, od Jordanije Zahodni breg,

¹ Mirovni sporazum med Izraelom in Egiptom, ki je predstavljal prelomni dogodek, saj gre za prvi sporazum med judovsko in eno izmed arabskih držav. Egiptovski predsednik Anvar Sadat je novembra 1977 pogumno obiskal Izrael in v izraelskem »knesetu« (parlamentu) Izraelcem ponudil spravo in mir. Uradna pogajanja med Izraelom in Egiptom so se začela septembra 1978, ko se je Sadatu in izraelskemu premieru Manehemu Beginu pridružil tudi takratni ameriški predsednik Jimmy Carter. Mirovni sporazum so na podlagi resolucij ZN 242 in 338 podpisali 17. septembra 1978 na ameriškem predsedniškem posestvu Camp David, od koder tudi ime sporazuma. Mirovni sporazum je bil mišljen kot podlaga za mir, ne samo me Izraelom in Egiptom, temveč tudi za doseg pravične, celovite in trajne rešitve spora na Bližnjem vzhodu. Izrael se je strinjal z umikom s Sinajskega polotoka, ki so ga zasedli v šestdnevni vojni, Egipt pa je obljubil polno diplomatsko sodelovanje z Izraelom in sprostitev prehoda skozi Suški prekop, ožino Tiran in zaliv Akaba za Izraelce (Adl.org 2015).

pridobil pa je tudi pomemben političen in simboličen položaj v vzhodnem Jeruzalemu. ZDA so ves čas igrale vlogo posrednika pri doseganju miru na Bližnjem vzhodu (Livingston 2004).

Novi dokazi, ki so bili zbrani po odprtju ameriških in izraelskih arhivov, kažejo, da je šestdnevna vojna posledica napačne presoje egiptovske vlade glede razvoja dogodkov krize (ko sta Sirija in SZ po koncu sirijsko-izraelskih spopadov aprila 1967 Egiptu posredovali informacijo, da Izrael mobilizira sile in namerava napasti Sirijo) ter subtilnega sodelovanja, ne pa zarote med Izraelom in ZDA. Arhivi kažejo tudi, da sta SZ in Sirija delovali z namenom, da v spopad vključita Egipt (Yossef 2006, 5).

Šestdnevna vojna je tako razkrila omejitve ameriške moči, izzvala ameriško-sovjetske napetosti, porinila arabske države v zavezništvo s Sovjetsko zvezo in postavila podlago za dolgotrajen spor v regiji.

1.1 Predmet in problem proučevanja

ZDA so bile prva država, ki so leta 1948, ko je Izrael razglasil samostojnost, priznale državo Izrael. Od takrat naprej je Izrael najbolj zanesljivi partner ZDA na Bližnjem vzhodu, saj sta ti dve državi trdo povezani preko zgodovinskih in kulturnih niti ter seveda vzajemnih interesov (U. S. Department of State 2014). Zunanja politika ZDA je odločujoče oblikovana s strani domače ameriške politike in določena s strani domačih političnih parametrov, pri katerih imajo interesne skupine in lobisti ključno vlogo pri vplivu na procese odločanja (Hassassian 1997), sama zunanja politika pa je globoko zakoreninjena v ameriško notranjo politiko. T. i. šestdnevna junijska vojna leta 1967 je bil dogodek, ki je korenito spremenil meje na Bližnjem vzhodu. Po tem dogodku je bil zasnovan mirovni proces (Quandt 1992, 198). Položaj ZDA v začetni fazi krize je bil oklevajoč, šibak in dvoumen. Predsednik Johnson je najprej poskušal preprečiti vojno z brzdanjem Izraela in izdajanjem opozoril Egiptu in Sovjetski zvezi (SZ), sam pa je bil odločno proti temu, da bi ZDA dale Izraelu zeleno luč za napad. Njihov signal je William Quandt označil kot »rumeni signal«, ki vodi v »zeleni signal« (Shlaim 1996).

Namen mojega magistrskega dela je analizirati zunanjo politiko ZDA in diplomatska prizadevanja ZDA na potek dogajanja izraelsko-arabskega spora v času šestdnevne junijske vojne leta 1967 (med Izraelom in Egiptom, Jordanijo ter Sirijo) in kratko povojno obdobje, natančneje do 28. septembra 1970, ko je nenadoma umrl egiptovski predsednik Naser. Za to časovno obdobje po vojni sem se odločila predvsem zaradi tega, ker je šestdnevna vojna povzročila veliko sprememb tako v političnem kot v geografskem smislu, Izrael pa je bil prepričan, da je popolnoma varen in da ga arabske države ne morejo več ogroziti, na svoji strani pa je imel tudi ZDA, ki so ga finančno in diplomatsko podpirale (Spanier 1992, 252). Ravno po smrti Naserja je prišlo do občutne spremembe v razvoju dogodkov, saj je novi egiptovski predsednik Anvar Sadat želel čim hitreje rešiti krizo in doseči sporazum, saj so Arabce izraelske zmage žalile in s tem povečevale odpor do judovske države, kar je kazalo na možnost nove vojne (leta 1973 je prišlo do t. i. jomkipurske vojne), na kar pa v Izraelu niso bili pripravljene (Safran 1992, 371).

Analiza zunanje politike ZDA na potek dogajanja izraelsko-arabskega spora v času šestdnevne junijske vojne leta 1967 in kratkega povojnega obdobja je relevantna zato, ker so ZDA ravno v tem času začele nastopati bolj neposredno na tem območju, kar deli tako ameriško kot tudi svetovno javnost. Uradniki ZDA so k politiki Bližnjega vzhoda pristopili s

pragmatično in realistično perspektivo, ki je odločno spodbujala uresničitev stabilizacije Bližnjega vzhoda. V ta namen je oblikovala zunanjo politiko ZDA, ki je temeljila na štirih temeljih: 1. ohranitev pretoka poceni zalivske nafte; 2. varovanje države Izrael; 3. zadrževanje preboja prevladovanja komunizma (s strani SZ); 4. zaježitev islamističnega fundamentalizma in radikalne levičarske ideologije (Hassassian 1997). Poznavanje dogodkov iz leta 1967 je relevantno za razumevanje sodobnih mednarodnih odnosov, bližnjevzhodni konflikt namreč še vedno ni razrešen, zato se sprte strani tudi danes zatekajo k uporabi sile in ne pristanejo na sporazumno rešitev konfliktov. Leto 1967 predstavlja prelomnico, saj je Izrael takrat zasedel Zahodni breg, Sinajski polotok, Golansko planoto in Gazo, kar še danes ostaja osrednja tema spora med Izraelom in Arabci (Palestinci, Egipčani, Sirijci in Jordanci), zasedel pa je tudi versko pomembne kraje, kot so Jeruzalem ter Judeja in Samarija (Zahodni breg), ki sta predstavljali del biblične dežele Izrael (Šobajić 1982, 294).

1.2 Cilji magistrske naloge

Izhajajoč iz namena sem si zastavila naslednje raziskovalne cilje:

1. Ugotoviti, ali so ZDA dale Izraelu izrecno dovoljenje, da vstopi v vojno z Egiptom, Jordanijo in Sirijo.
2. Ugotoviti, kaj/kdo je vplival na oblikovanje zunanje politike ZDA do Izraela v obdobju od 1948–1972.
3. Ugotoviti, kakšna je bila zunanja politika ZDA v luči šestdnevne vojne 1967.
4. Ugotoviti pomen in posledice sprejetja resolucije Varnostnega sveta Združenih narodov 242 za Izraelce in Palestine.

1.3 Raziskovalna vprašanja

Osrednje raziskovalno vprašanje je, »ali je mogoče sklepati, da so ZDA dale Izraelu dovoljenje, da začne s šestdnevno vojno 1967 med Izraelom in Egiptom, Jordanijo in Sirijo«.

Ostala raziskovalna vprašanja, na katere se bom opirala skozi analizo, pa so:

1. »Kaj/kdo je vplival za oblikovanje zunanje politike do Izraela v obdobju 1948–1972?«
2. »Kakšna je bila zunanja politika ZDA v luči šestdnevne vojne 1967?«
3. »Pomen in posledice sprejetja resolucije Varnostnega sveta Združenih narodov 242«

V magistrskem delu bom nadalje poskušala potrditi ali ovreči naslednje hipoteze, ki so oprte na relevantno literaturo in izhajajo iz raziskovalnih vprašanj:

Hipoteza št. 1: Judovska skupnost v ZDA je imela pomembno vlogo pri oblikovanju ameriške zunanje politike do šestdnevne vojne 1967.

V času šestdnevne vojne leta 1967 se je začela pojavljati značilnost in osrednji poudarek ameriške politike na Bližnjem vzhodu – odnos ZDA z Izraelom. Kombinacija neomajne ameriške podpore Izraelu in prizadevanje za širjenje demokracije, s tem pa tudi vpliva v to regijo, je razvnela arabsko in islamistično mnenje in ogrozila varnost ZDA. Zakaj bi ZDA sprejele politike, ki bi ogrozile lastno nacionalno varnost ter s tem pomagale interesom druge države? Kot ugotavljajo številni avtorji (Mearsheimer in Walt 2006; MacDonald 2007; Guerlain 2011), ima veliko vlogo pri oblikovanju zunanje politike ZDA na Bližnjem vzhodu izraelski oz. judovski lobi. Druge interesne skupine so sicer uspeli rahlo nagniti ameriško zunanjo politiko na svojo stran, vendar je nobena od teh ni uspela preusmeriti v smer, ki bi nasprotovala nacionalnemu interesu ZDA (Mearsheimer in Walt 2006, 30). Med drugim so to poskušali tudi proarabski lobiji, a kot ugotavljajo avtorji (Terry 2005; Marrar 2008; Dershowitz 2003), pri tem niso bili tako uspešni.

Hipoteza št. 2: Politika ZDA do šestdnevne vojne maja 1967 ni bila jasno opredeljena.

Ameriško vedenje je bilo na trenutke nejasno, jasno je bilo samo to, da ZDA ne bodo mogle preprečiti vojne, ki je bila očitno na vidiku. Ključnega pomena pri raziskovanju je prav vprašanje, zakaj so bile ZDA tako previdne. Potrebno je analizirati odziv takratnega ameriškega predsednika Lyndona Bainesa Johnsona na dogodke, ki so privedle do junijske vojne leta 1967. Naslednje vprašanje, ki se pojavi, je, kako močno si je Johnson (če sploh) prizadeval, da bi zadržal Izrael pred vojaškim posredovanjem. Nekateri so namreč prepričani, da je Johnson Izraelu dal celo zeleno luč za napad oziroma na nek način sodeloval z Izraelom, da bi zvalili Naserja v past (Quandt 2005, 25).

Hipoteza št. 3: ZDA v resoluciji Varnostnega sveta Združenih narodov 242 (VSZN 242) niso vztrajale pri opredelitvi zahtevanega obsega umika Izraela z zasedenih območij.

Glede na to, da se je vojna končala junija 1967, Resolucijo VS OZN 242 pa so sprejeli šele konec novembra, je jasno, da so bila potrebna velika usklajevanja. Za oblikovanje dokumenta,

ki bi zagotovil trajni mir, so bila potrebna premišljena pogajanja, ki so morala zadovoljiti tako arabsko stran (Egipt, Jordanija in Sirija), ki je zahtevala vrnitev ozemlja, kot tudi izraelske zahteve po priznavanju legitimnosti. Vsaka beseda ja bila namerno izbrana, nekatere pa so bile izpuščene. Ravno iz teh razlogov je prišlo do problemov, saj arabska stran trdi, da resolucija 242 predvideva umik Izraela z vseh ozemelj, zajetih v vojni leta 1967, kljub temu da v resoluciji 242 to ni specifično zapisano. V resoluciji 242 je namreč namerno izpuščen izraz »the territories« ali pa »all territories«. Izrael in ZDA sta uporabili angleško različico, ki navaja, da se mora Izrael umakniti z nekaterih (ne vseh) zasedenih območij, medtem ko francoska različica resolucije navaja, da se mora umakniti z vseh zasedenih območij.

Analizo zunanje politike ZDA na Bližnjem vzhodu leta 1967 bom osnovala na temelju metode in tehnike družbenega raziskovanja, in sicer analize in interpretacije primarnih in sekundarnih virov.

Pri pisanju magistrske naloge bom posegla po analizi in interpretaciji primarnih in sekundarnih virov ter kritični analizi. Analiza primarnih virov je veja raziskovalne metode in temelji na analizi in preučevanju izvirnih podatkov (Glass 1976, 3), ki jih raziskovalec izbere posebej za namene raziskave, s katero se ukvarja (Monoilov 2010, 11). Analizirala bom dokumente, ki so bili sprejeti v času šestdnevne vojne leta 1967 s strani ZDA, sporazume med ZDA in Izraelom ter ostalimi vpletenimi akterji ter diplomatske korespondence med takratnim ameriškim predsednikom Lyndonom Johnsonom in njegovimi sodelavci. Pri tem se bom opirala na arhiv Ministrstva za zunanje zadeve ZDA, ki je objavilo zbirke Zunanji odnosi ZDA (*The Foreign Relations of the United States – FRUS*), kjer so objavljeni uradni dokumentarni zgodovinski zapisi o pomembnejših ameriških zunanjepolitičnih odločitvah in pomembnih diplomatskih aktivnostih. Pregled teh dokumentov mi bo pomagal pri vpogledu v takratno uradno zunanjo politiko ZDA na območju Bližnjega vzhoda pa tudi neuradno, ki so jo takrat vodile ZDA. Analiza sekundarnih virov je raziskovalna metoda, ki preučuje že obstoječe podatke in daje podlago za spoznavanje novih idej (Glass 1976, 3). Posebnost te raziskovalne metode je uporaba podatkov za namen, ki se razlikuje od izvirnega namena zbranih podatkov (Štebe 1999, 1). Na podlagi obstoječe literature bom najprej opredelila koncept zunanje politike, nato ga bom aplicirala na zunanjo politiko ZDA v času šestdnevne vojne leta 1967, kjer bom konkretno, s pomočjo primarnih in sekundarnih virov, analizirala pomen odločevalcev, lobijev in drugih interesnih skupin.

Naloga je sestavljena iz uvoda, metodološkega okvirja, dveh vmesnih poglavij in sklepa. Magistrska naloga se deli na dva dela, na teoretični in empirični. V teoretičnem delu (3. poglavje) sem natančno opredelila teorijo zunanje politike, teorijo vpliva lobijev na zunanjo politiko in teorijo ameriške zunanje politike, v empiričnem delu (4. poglavje) pa sem najprej analizirala dogajanje na Bližnjem vzhodu v obdobju pred šestdnevno vojno, nato dogajanje med samo vojno ter dogajanje po njej, vključno s sprejetjem Resolucije Varnostnega sveta 242. Na koncu sem v sklepu (5. poglavje) združila ugotovitve analiz predelane literature in zavrnila oziroma potrdila zastavljene hipoteze.

Pri pisanju magistrskega dela sem se soočila s problemom omejenega dostopa literature in virov. Obravnavana tema obsega obdobje, ki je zgodovinsko gledano že zelo oddaljeno, zato sem pričakovala, da ne bo veliko literature, vendar sem kmalu ugotovila, da gre pri šestdnevni vojni za prelomnico, zato je bilo objavljenih veliko del. Kljub vsemu sem naletela na težavo, saj je bilo veliko del plačljivih, tista, ki so bila dostopna, pa so bila v veliko primerih napisana v hebrejščini.

Kljub omejitvam časovna oddaljenost šestdnevne vojne prinaša tudi pozitivno stvar, saj po tridesetih letih preneha veljati pravilo tajnosti vladnih dokumentov, tako da sem veliko virov našla v vladnih arhivih ZDA in Izraela.

2 TEORIJA ZUNANJE POLITIKE

Petrič (2010, 18) opredeli zunanjo politiko kot »dejavnost države, s katero ta v mednarodnem okolju uresničuje svoje cilje in interese, Benko (1997, 221, 227) pa zunanjo politiko opredeli kot »institucionalizirani proces dejavnosti – akcij, ki jih določena, v državi organizirana družba izvaja v širšem in ožjem mednarodnem okolju«, marksistična definicija zunanje politike pa navaja, da je zunanja politika »politika vladajočega razreda neke države navzven, uresničevanje zunanje funkcije države. Zunanja politika zajema načela, naloge in cilje države na področju mednarodnih odnosov z drugimi državami, s skupinami držav, mednarodnimi organizacijami in gibanji, kot tudi sredstva in metode za njihovo uresničenje«. Zunanja politika je torej dejavnost države in dejavnost njenih pooblaščenih organov, ki so zadolženi za sprejemanje in izvajanje zunanjepolitičnih odločitev (Petrič 2010, 19–20).

Zunanja politika vsebuje tudi cilje in interese, s katerimi določa vrednostno usmeritev države, zato lahko govorimo tudi o ideologiji zunanje politike (Benko 1997, 221–223). Russett in Star (1992, 278–279) pa zunanjo politiko utemeljujeta kot izraz države v globalnem sistemu, katere namen je vplivati na ravnanje drugih delovalcev, četudi le na splošno, kot proces in aktivnost pa predstavlja povezavo med dejavnostmi znotraj države in svetovnim okoljem okoli nje.

Funkcije zunanje politike:

- a) uresničevati materialne in nematerialne interese omenjene družbe ter tako vplivati na mednarodno okolje, da se realnosti v mednarodni skupnosti bodisi prilagodi bodisi jo spreminja
- b) skladno s cilji in interesi politični dejavnikov družbe, delujočih v njenem imenu, v povezavi z dejavnostmi na območju notranje politike absorbirati akcije in reakcije subjektov iz mednarodnega okolja, do katerih prihaja zaradi dognanj znotraj zunanje politike
- c) ohranjati in reproducirati določen družbenoekonomski in politični sistem v kaki državi (Bojinovič Fenko 2010, 66)

Zunanjo politiko v osnovi nadzira izvršilna oblast, pri oblikovanju pa se posvetuje tudi s predstavniškim organom (npr. parlamentom). Zunanja politika kot proces poteka v treh fazah: 1. oblikovanje, 2. odločanje in 3. izvajanje. Proces zunanje politike ni končen in je venomer v

teku. Faze se prepletajo in pretakajo iz ene v drugo, pri tem pa je pomembno izpostaviti, da so ločnice mogoče samo v analitičnem smislu, v praksi je namreč njihovo ločevanje zelo težko (Hill 2003).

2.1 Analiza zunanje politike

Proučevanje zunanje politike je tesno povezano s proučevanjem mednarodnih odnosov (bodisi mednarodnih svetov bodisi teoretično disciplino). Ker zunanje politike držav sestavljajo konkretni mednarodni sistem, jih moramo dobro poznati, da lahko razumemo same mednarodne odnose (Benko 1997, 35).

Družba, ki je organizirana v državi, v mednarodnem okolju izvaja procese in sisteme akcij zunanje politike, s katerimi želi vplivati na okolje v okviru interesov in ciljev družbenih političnih dejavnikov. Za analizo zunanje politike je potrebno dvoje:

1. ugotoviti družbene, ekonomske, politične pa tudi druge značilnosti posamezne države ter preučiti smer in možnost njihove pretvorbe v zunanjepolitično dejavnost
2. ugotoviti makro in mikroznačilnosti mednarodnega sistema (Benko 1997, 227–228)

Pred začetkom analize zunanje politike je potrebno upoštevati različne klasifikacije elementov. Morgenthau (1995, 207–208) loči materialne in nematerialne elemente. Med materialne uvršča geografijo, industrijsko zmogljivost, naravna bogastva, število prebivalcev in vojaško pripravljenost, med nematerialne pa nacionalni karakter, kakovost vodstva in moralo. Po njegovem mnenju bi naj analiza teh dejavnikov pripomogla k predvidevanju smeri načrtovane poti zunanje politike ter možnosti uspešnega uresničevanja zastavljenih ciljev.

Za analizo zunanje politike je pomembno:

1. poznavanje delovanja akterjev, ki vplivajo na oblikovanje zunanje politike
2. poznavanje ciljev zunanje politike
3. poznavanje sredstev, metod in instrumentov, namenjenih za doseg zunanjepolitičnih ciljev (Wright 1955; Holsti 1988, 92; Coulombis in Wolfe 1990; Kajnc 2006; Udovič 2009, 103 in drugi)

2.2 Odnos med notranjo in zunanjo politiko

Zunanja politika je tudi sistem med seboj bolj ali manj povezanih akcij, ki potekajo v mednarodni skupnosti ter sredstvo izražanja razrednega bistva države navzven, vendar se od notranjih družbenih procesov razlikuje v tem, da se tukaj zaradi narave mednarodne skupnosti upoštevajo interesi drugih razredov in subjektov. Subjekt zunanje politike je organizirana družba v državi, objekt pa mednarodna skupnost, ki je razpredena v globalne in druge družbene skupine (Benko 1997, 221–222).

Zunanja in notranja politika vplivata ena na drugo: zunanja vpliva na notranjo, notranja pa na zunanjo, saj razmere v državi pogosto odločujoče vplivajo na izbiro ciljev, usmeritev in izvajanje zunanje politike. Zunanja politika je marsikdaj pod vplivom notranjepolitičnih razmer, vendar odnos postane škodljiv, kadar je ta sužnja notranje, saj to škodi vlogi države v mednarodni skupnosti in ogrozi njene zunanjepolitične odnose. Tisto, kar bistveno vpliva na zunanjo politiko, je notranjepolitična stvarnost ter politično razmerje sil v državi. Ravno zaradi tega je mogoče tako razumeti zunanjo politiko kot predvideti njeno bodočo usmeritev. Povezanost obeh politik privede do dejstva, da zunanjo politiko usmerjajo notranjepolitični interesi, ki jih uveljavljajo politični, gospodarski in drugi akterji ter velikokrat tudi javno mnenje. Notranjo in zunanjo politiko pa usmerja ista politična elita, na te osebe pa vplivajo iste družbene realnosti, pritiski, omejitve ter isti objektivni dejavniki. Za obe politiki veljata iste zakonitosti in podobna teoretska izhodišča, obe pa odražata tudi vrednostne in ideološke temelje iste države. Razlike med notranjo in zunanjo politiko se kažejo v tem, da se zunanjepolitični cilji uresničujejo v mednarodnem okolju, notranjepolitični cilji pa v državi. Zunanja politika je usmerjena k drugim naslovnikom kot notranja, saj se notranja usmerja k prebivalcem lastne države, organizacijam in institucijam znotraj države, zunanja pa išče zaveznike in ravnotežje v mednarodnem okolju (Petrič 2010, 269–273).

Zunanja politika je relativno samostojna, kar privede tudi do tega, da je notranja politika relativno samostojna ter da je zunanja politika nadaljevanje notranje, kar pa obratno ni nujno, toda v več primerih zunanja politika predstavlja logično nadaljevanje notranje (Clark in White 1989; Benko 1997, 223).

2.3 Cilji in nameni zunanje politike

Zunanjepolitične cilje lahko opredelimo kot »pričakovano, zaželeno bodoče stanje ali konkretne učinke v mednarodni skupnosti ali v odnosih z drugo državo ali državami«. Z dosego cilja skuša posamezna država ali ohraniti ali izboljšati svoj položaj v mednarodni skupnosti (Petrič 2010, 247).

Cilji zunanje politike so tiste usmeritve, za katere si prizadevajo voditelji držav. Cilji se razvijajo in o njih se razpravlja, kako jih lahko najhitreje in najbolje dosežejo. Zunanjepolitične odločitve so oblikovane z odkrivanjem ciljev in uporabo sredstev, ki vodijo v doseganje določenih rezultatov. Cilji so bodisi zelo konkretni (npr. pridobitev ozemlja od druge države) bodisi manj konkretni (oblikovanje podob ali spodbujanje določenih skupnih vrednot), dolgoročni ali prehodni ter taki, ki vplivajo na celotno državo ali samo na določen del družbe (Baldwin 1985, 16–17; Russett in Starr 1992, 283).

Cilji zunanje politike so močno povezani z zunanjepolitičnimi strategijami obravnavane države (Holsti 1988; Baylis in Smith 2005).

Russett in Starr (1992, 283) na podlagi treh meril – vrednosti (cilj, čas potreben za doseg cilja in vrste zahtev za doseg cilja) cilje delita v tri kategorije:

1. *bistveni cilji* – na njih je vezan obstoj vlade in jih je nujno potrebno doseči (od njih je odvisen tudi obstoj države in so običajno predstavljeni kot temeljna načela, ki jih je potrebno brezpogojno uveljaviti)
2. *srednjeročni cilji* – manj pomembni in manj neposredni za odločevalce ter običajno zahtevajo zunanjo pomoč
3. *dolgoročni cilji* – najmanj neposredni za odločevalce, zadevajo pa načrte in vizije, kakšna naj bi bila končna politična ali ideološka organizacija mednarodnega sistema

Zunanjepolitični cilji se večinoma dosegajo z diplomacijo, kar zajema pogovore in pogajanja za doseg določenih ciljev. Pogovori z državo ali državami, ki vključujejo zastavljene cilje, so lahko posredni ali neposredni. Če se izkaže, da imata obe strani interes za doseg dogovora, običajno prerastejo v pogajanja, ki bi naj na koncu vodila v dogovor o skupnem cilju (Petrič 2010, 250).

2.4 Sredstva zunanje politike

Sredstva zunanje politike so tisti mehanizem, ki zagotavlja uresničevanje ciljev zunanje politike na podlagi prej sprejetih vrednot in strategij. Sredstva omogočajo pretok vrednostnega sistema konkretno v namene in cilje zunanje politike (Benko 1997), na izbor sredstev pa vplivajo realni dejavniki (bruto domači proizvod, ekonomska pomoč, število prebivalstva idr.) in tudi dejavniki percepcije (vpliv in moč države, pomen države v mednarodni skupnosti) (Udovič in Svetličič, 2007).

Kajnič (2006, 96) utemeljuje, da so sredstva zunanje politike usmerjena navzven, zunanja politika pa se po njihovi uporabi srečuje z zunanjimi (omejitve iz mednarodnega prava) in notranjimi omejitvami (javno mnenje in zakoni, ki predpisujejo, katera sredstva zunanje politike se lahko uporabijo, da bo cilj zunanje politike dosežen) (Udovič 2009, 108).

Sredstva zunanje politike se delijo na posredna in neposredna. Med posredna uvrščamo položaj države v mednarodni skupnosti, mednarodni status države, članstvo v mednarodnih organizacijah, zaveznitva, verodostojnost in ugled ter politično, vojaško in gospodarsko moč. Posredna sredstva zunanje politike niso tipična sredstva, toda na njihovi podlagi izberemo neposredna sredstva zunanje politike. Neposredna »prava« sredstva se delijo na sredstva prisiljevanja in sredstva prepričevanja. S sredstvi prisiljevanja skuša ena država drugo prisiliti, da ravna na način, ki ustreza prvi državi. Takšnih sredstev se države redko poslužujejo, saj je uporaba nekaterih omejena ali celo prepovedana s pravili mednarodnega prava, morebitna uporaba pa bi lahko vodila v zapletene odnose med državami in njenimi prijateljicami. Posledice uporabe sredstev prisiljevanja so daljnosežne. Sredstva prepričevanja so v praksi pogosteje uporabljena, uresničevanje zunanjepolitičnih ciljev s temi sredstvi je praviloma dolgotrajnejše, vendar so rešitve, dosežene na ta način, običajno trajnejše. Uporabo večine sredstev zunanje politike ureja mednarodno pravo (Petrič 2010, 344–349). Nadalje bom predstavila najbolj temeljna sredstva zunanje politike: diplomacijo oziroma politična sredstva, ekonomska sredstva in vojaška sredstva oziroma sredstva prisiljevanja (Dimitrijević in Stojanović 1979; Holsti 1988; Vukadinović 1989; Benko 1997).

2.4.1 Diplomacija

Pojem »diplomacija« lahko razumemo na tri načine: 1. poseben del državnega aparata, ki deluje v tujini; 2. posebna dejavnost, ki s pomočjo posebnega osebja (diplomatov) in s

posebnimi sredstvi zunanje politike uresničuje cilje zunanje politike ali 3. kot sopomenko za pogajanja, ki predstavljajo poseben način delovanja zunanje politike (Petrič 2010, 307).

Politologi diplomacijo razumejo kot upravljanje odnosov med državami in drugimi dejavniki (Barston 1998, 1), uradne vezi med državami (Couloumbis in Wolfe 1990, 139), način komuniciranja med državami (Benko 1997, 256), Brglez (1998, 61) navaja, da je diplomacija instrument miroljubnega posredovanja med subjekti mednarodnega prava; Constantinou (1996, 71) pa meni, da je diplomacija instrument zunanje politike, ki si prizadeva vzpostaviti in razviti miroljubne odnose med vladami različnih držav, kar poskuša doseči preko agentov, ki so jih določile odgovorne strani.

Pojma »zunanja politika« in »diplomacija« sta pogosto razumljena kot sopomenki, vendar taka uporaba ni točna, saj diplomacija v sodobnih mednarodnih odnosih prestavlja samo eno izmed sredstev zunanje politike oziroma enega od načinov komuniciranja med državami (Berridge 1987, 164; Benko 1997, 256).

Diplomacija je poseben državni aparat, osebje, posebna služba, ki je vzpostavljena s strani držav, z namenom delovanja in opravljanja nalog v mednarodni skupnosti, v odnosih z drugimi državami ter tudi z mednarodnimi organizacijami. Diplomacija je tudi zunanjepolitična dejavnost države, s katero države z mirnimi diplomatskimi sredstvi (predvsem s pogajnji, ob odsotnosti prisile) in delovanjem diplomatskega osebja (sredstvo zunanje politike) uresničuje svoje zunanjepolitične cilje (Petrič 2010, 33). Diplomatski slovar diplomacijo razume kot uradno dejavnost šefov držav, vlad in uradnih organov v mednarodnih odnosih, ki uresničujejo cilje in potrebe zunanje politike, to pa s pogajnji, pisnimi in ustnimi komunikacijami in drugimi miroljubnimi sredstvi; oxfordski slovar pa diplomacijo definira kot »vodenje mednarodnih zadev s pogajnji, s katerimi uravnavajo in vodijo te zadeve tako veleposlaniki kot poslaniki, razumemo pa jo tudi kot posel in sposobnost diplomatov (Benko 1997, 255). Benko (1997, 256) razume diplomacijo kot institucijo države, ki ji je na formalni ravni poverjena naloga vzdrževati stike z drugimi subjekti v mednarodni skupnosti in s temi stiki uresničevati svoje interese, upoštevajoč, da je družba substrat države.

Med instrumente diplomacije prištevamo pogajanja, protokol, vohunjenje, prepričevanje, diplomatsko korespondenco in druge, omembe vredna pa je tudi javna diplomacija,

propaganda in odnos z javnostmi (Berridge 1987, 164; Udovič 2009, 111), medtem ko jih Petrič (2010, 395) uvršča med samostojna sredstva zunanje politike, s čimer tem instrumentom pripiše večji pomen, vendar pa spadajo med instrumente diplomacije, s katerimi se upošteva mednarodno pravo, vpeljuje praksa mirnega reševanja sporov in izvede odpoklic ali prekinitev diplomatskih odnosov.

2.4.2 Ekonomska sredstva

Države pogosto skušajo s pomočjo ekonomskih sredstev, kar so lahko katere koli ekonomske zmogljivosti, institucije, tehnike ali politika, uresničiti zunanjepolitične cilje ali pridobiti pomembno mednarodno posledico, uporabljajo pa tehnike prisiljevanja in prepričevanja ter tudi nagrajevanja (Benko 1997, 263; Petrič 2008, 374). Vukadinović (1998, 196) navaja, da so ekonomska sredstva v zadnjem času pridobila na pomenu, saj jih države lahko lažje in hitreje uporabijo pri zagotavljanju zunanjepolitičnih ciljev, v primerjavi s političnimi sredstvi zunanje politike (npr. diplomacijo) pa jih je moč uporabiti širše in na vseh ravneh družbenega življenja. Ekonomska sredstva so številna in različna glede učinka, bistvo gospodarskih sredstev pa so najrazličnejši ukrepi. Ukrepi so bodisi namenjeni spodbujanju gospodarskega sodelovanja in imajo funkcijo nagrade bodisi ovirajo sodelovanje in so namenjeni škodovanju. Kajnič (2008, 101) ter Baldwin (1985) med »negativna« ekonomska sredstva prištevata nekatere trgovinske ukrepe: embargo, bojkot, zvišanje carin, carinsko diskriminacijo, ustanovitev črne liste, izvozne in uvozne kvote, zavrnitev uvoznih in izvoznih licenc, dumping, preprečevalni nakupi in grožnje z navedenimi ukrepi. Med »pozitivne« pa uvrščata: znižanje carin, pozitivno carinsko diskriminacijo, podeljevanje licenc za uvoz in izvoz, uvozne in izvozne subvencije, neposredne nakupe in obljubljanje navedenih »pozitivnih« ukrepov (Petrič 2010, 374–375).

Cilji, ki jih skušajo zagotoviti ekonomska sredstva, niso nujno ekonomski, sredstva pa so vedno ekonomska. Cilji so različni:

1. *ekonomski*: npr. zagotovitev surovin, ki jih potrebuje ekonomika neke države
2. *politični*: npr. s pomočjo obljub, prepričevanja, groženj, nagrad in kazni poskušati širiti vpliv ene države na drugo
3. *vojaški*: uporaba sredstev za pridobitev pravic do postavitve in uporabe oporišč na tujih področjih

4. *psihološki*: izražanje simpatij in prijateljstev do druge države ali vlade (Benko 1997, 263)

Države uporabljajo vsaj tri različne tipe ekonomskih sredstev za doseganje ekonomskih ciljev:

1. glede na *družbenoekonomske* odnose in strukturo v neki državi (npr. države, ki imajo v svojem gospodarstvu vključeno načelo svobodne trgovine, se za to zavzemajo in jo zagovarjajo tudi v zunanjeekonomski politiki)
2. glede na *splošne materialne interese* neke države (akcije in ukrepi, ki se izvedejo, da bi zmanjšali ali odstranili negativne ekonomske ali politične posledice)
3. glede na *posebne interese* neke države (carine, ki poleg davčne narave skrbijo tudi za zaščito interesov domačih proizvajalcev pred tujo konkurenco) (Benko 1997, 263–264)

Države ekonomska sredstva uporabljajo tudi za doseganje neekonomskih, političnih ciljev. Ta sredstva so:

1. *carine*: dvig dohodka države, zaščita domače industrije pred tujo konkurenco, povračila za ekonomske akcije drugih držav ter zagotavljanje zunanjeekonomskih ciljev (npr. vpliv na obnašanje druge države: nagrajevanje – omogočanje dostopa na tuje trge z zniževanjem/ukinjanjem carin ali kaznovanje – zvišanje carin neki državi)
2. *kvote*: oblika nadzora nad uvozom določenih izvoznih predmetov ali pa sredstvo prisile in ekonomskega vojskovanja
3. *licence*: odobritev za uvoz blaga, preden se transakcija izvede, namen je delno omejiti blagovni promet
4. *omejitve*: zmanjševanje uvoza predmetov iz druge države, pri čemer gre za diskriminacijski postopek, ki deluje kot nevidna carina
5. *embargo*: ustavitev blagovnega prometa za posamezne vrste, pri čemer ena država prepove domačim proizvajalcem prodajati svoje proizvode drugi državi, druga država pa s tem ne more pridobiti blaga, potrebnega za njeno gospodarstvo
6. *bojkot blaga* iz določene države izvora: blokada, uvajanje črnih list za blago in trgovce, prepovedi izkrcevanja blaga neke neprijateljske države v pristanišča druge države idr. (Benko 1997, 264–265)

Pri odločanju za sankcije je potrebno razmisliti o njihovih razsežnostih in o učinkovitosti. Potreben je tudi razmislek o tem, koga bodo prizadele (bodisi vplivale za poslabšanje že tako težke situacije prebivalcev določenih držav bodisi vodile v humanitarno katastrofo), ali bodo spoštovane s strani vseh vpletenih akterjev in ali imajo verbalno in dejansko podporo širše mednarodne skupnosti. Sankcije morajo biti v interesu več držav in ne samo ene ali ožjih zaveznic, zlasti se porajajo dvomi pri tistih sankcijah, ki niso odobrene s strani organov OZN (Petrič 2010, 379).

2.4.3 Vojaška sredstva oz. sredstva prisiljevanja

Mednarodni vpliv je mogoče doseči z uporabo sile, v preteklosti se je veliko voditeljev posluževalo vojne in nasilja, da so zmagovali v spopadih (Russet in Starr 1992, 255). Vojaška sredstva so v praksi uresničevanja zunanjepolitičnih ciljev prevladovala do konca druge svetovne vojne, ko so v uporabo prišla tudi druga sredstva zunanje politike (Haukkala 2010, 44). Države so skušale z uporabo vojaške sile doseči svoje zunanjepolitične cilje in ohraniti *status quo*, v primeru da je bil za državo ugoden oziroma ga spreminjati, če je bil neugoden (Morgenthau 1995; Udovič 2009, 108). Benko (1997, 268) navaja, da imajo sredstva prisile lahko dvojno nalogo: bodisi predstavljajo podporo uporabi drugim sredstvom bodisi so uporabljena samostojno. Russet in Starr (1992, 255–256) pa opozorita tudi na pozitiven učinek uporabe sredstev prisile. V obliki nagrade lahko neka država drugi državi nudi vojaško pomoč, v obliki zavezništev pa lahko posreduje v primeru *ad hoc* ali stalnih agresij.

Najpogostejši instrumenti vojaških sredstev zunanje politike so po mnenju različnih avtorjev (Benko 1997, 256; Udovič 2009, 106; Petrič 2010, 364) naslednji: vojaški konflikti, vojaške intervencije, tajne vojaške operacije, podpiranje upornikov, vojaške operacije s pomočjo plačancev, vojaške (pomorske) blokade, grožnja s silo ter vojna v klasičnem pomenu. Petrič (2010, 364–365) navaja, da so to huda sredstva in da lahko posledično pride do daljnosežnih in drastičnih posledic v odnosih med državama ali tudi odnosih v regiji in svetu. Uporaba vojaških sredstev je močno omejena z mednarodnim pravom, vojna (ki je po Clausewitzu »nadaljevanje politike z drugimi sredstvi«) kot sredstvo zunanje politike pa je z mednarodnim pravom prepovedana, Russet in Starr (1996, 255–256) ugotavljata, da poznamo primere, ko so velike sile te omejitve kljub odsotnosti podpore oziroma mandata mednarodne skupnosti prezrle in s pomočjo vojaške sile poskusile doseči svoje cilje.

2.5 Teorija vpliva lobijev na zunanjo politiko

2.5.1 Opredelitev interesnih skupin

Kategorija »interesne skupine« je nastala v ZDA med leti 1900 in 1920 z namenom izražanja in sistematizacije vplivov, ki so jih na vladni aparat izvajale različne religiozne, kulturne, ekonomske, etnične in druge skupine. Namen interesnih skupin je direktno vplivati na center odločanja in obvladovati javno mnenje, ki bi posredno vplivalo na politične odločevalce. Interesnih skupin ni moč omejiti samo na družbo znotraj držav, temveč vplivajo tudi na zunanjo politiko, kar pa pomeni, da vplivajo tudi na mednarodne odnose (Benko 2000, 248).

Pojem interesnih skupin ni mogoče enostavno opredeliti. Obstaja mnogo sinonimov, kot so npr. skupine pritiska (*»pressure groups«*), organizirani interesi (*»organised interest«*), politične skupine (*»political groups«*), lobi (*»lobby«*) idr. Nekateri dojemajo interesne skupine kot skupine pritiska, drugi kot podzvrst interesnih skupin, ki za metodo vplivanja uporabljajo grožnje s sankcijami, nekateri pa interesne skupine enačijo z nevtralnostjo značaja skupin (Fink Hafner 2007, 16).

Hrebenar in Bryson (2009, 275) sta interesne skupine definirala kot skupine, ki jih družijo svojevrstno prepričanje, interesi ali vzorec obnašanja, svoje mnenje pa drugim skupinam znotraj družbe ali oblasti kažejo v obliki zahtev. Te skupine izvirajo iz družbenega gibanja, ki nastane zaradi potreb ljudi, da izražajo svoja prepričanja, skupno vsem pa je isti cilj, ki ga želijo doseči s predlaganjem političnih sprememb. V primeru da dosežejo svoj cilj, se običajno razvijejo v bolj vplivne interesne skupine, ki odločujoče vplivajo na oblikovanje politik znotraj državnega aparata (Hrebenar in Bryson 2009, 10).

Fink Hafnerjeva (2007, 11) meni, da interesne skupine predstavljajo pomembnega igralca v modernih demokracijah, saj poskrbijo za pretok vpliva med vlado in državljani, transformirajo ekonomsko moč v družbeno in politično, iščejo ravnotežje med trdnostjo in spremembo javnih politik, oblikujejo zahteve in omogočijo politično socializacijo, Hague in Harrop (2007, 209) pa dodajata, da interesne skupine predstavljajo linijo komunikacije med družbo in oblastjo, kar prestavlja velik pomen za učinkovito delovanje političnega sistema in zagotavlja zastopništvo in pluralizem v družbi. Interesne skupine pa nimajo samo pozitivnih lastnosti, temveč tudi negativne, kot so podkupovanje, zavajanje, grožnja idr. (Fink Hafner 2007, 12).

Interesne skupine lahko uveljavljajo svoj vpliv na tri načine:

1. neposreden stik z odločevalci: do izvršne ali zakonodajne veje ali neposredno do birokratskega aparata države
2. posredno vplivanje preko političnih strank in
3. posredno vplivanje preko javnega mnenja s pomočjo medijev (Hague in Harrop 2007, 217)

V kontekstu ZDA interesne skupine nastopajo kot ločene in neodvisne entitete (Thomas 2001, 79). Interesne skupine so se začele razvijati že leta 1830, največji porast pa je zabeležen med leti 1900 in 1920 (Hrebenar in Bryson 2009, 15; Hague in Harrop 2007, 2011).

V primeru ZDA kot interesne skupine nastopajo druge države, ki skušajo vplivati na oblikovanje politik ZDA zaradi lastne koristi. To lahko storijo države, ki imajo dobre diplomatske odnose z ZDA, ostale pa imajo majhen vpliv na odločevalce. Te interesne skupine svoje interese večinoma zastopajo preko veleposlaništev, lahko pa tudi pred kongresom ali preko medijev. V primeru Izraela gre predvsem za donacije in podporo političnih kampanj, kar da izraelskemu lobiju možnost sodelovanja pri oblikovanju politik (Bowles 1998).

Mnogi interesne skupine in lobiranje enačijo, vendar pa so lobiji interesne skupine z dodano vrednostjo (Prosnik 2012, 59). Pojem lobi opredeljuje interesno skupino, ki je v svojem imenu najela predstavnika za neposredno zastopanje interesov lobija v komunikaciji z oblikovalci politik, pri tem pa je pomembno, da ima ta lobi tudi dejansko vlogo v procesu oblikovanja politik, predstavljajo ga v javnosti, vendar nimajo želje priti na oblast, saj niso politična skupina (Fink Hafner 2007, 16). Slany (2002, 483) zaključuje, da je namen lobijev članom kongresa posredovati videnja interesnih skupin na področju zakonodaje.

Fink Hafnerjeva (2007, 18) poda tudi definicijo lobiranja, ki navaja, da gre pri lobiranju za poskus vplivanja na vlado oziroma zakonodajalcev v interesu posamezne interesne skupine, v odnosu med lobistom interesne skupine in zvrstmi odločevalcev. V ZDA lobiji poskušajo vplivati na izvršno vejo oblasti, tuje države pa na kongres (Slany 2002, 483).

Poznamo več vrst lobiranja:

1. *neposredno lobiranje*: najbolj razširjeno, neposredno med predstavniki lobijev in zakonodajalci, pri čemer gre za direkten poskus vpliva na vpeljevanje novih zakonov, dodano vrednost predstavljajo osebni stiki, poznanstva in prepoznavnost lobistov
2. *posredno lobiranje*: lobiji s pomočjo širših množic poskušajo pritiskati na zakonodajalca (npr. bojkot, demonstracije, protesti, iniciative idr.), pri čemer ni neposredne povezave z odločevalci, dostikrat pa se posredno lobiranje kaže tudi v financiranju političnih kampanj s strani lobijev za doseg njihovega cilja (Davidson in drugi 2008, 393–396; Hrebenar in Bryson 2009, 22–30).

2.6 Značilnosti ameriške zunanje politike

Opredeliti in razložiti zunanjo politiko ZDA je izredno zahtevna in kompleksna zadeva. Problem leži v tem, da pogosto obstaja preveč različnih faktorjev, zato je težavno opredeliti, kateri je tisti ključni pri oblikovanju zunanjega obnašanja ZDA. Se je pri tem potrebno osredotočiti na osebnost predsednika in njegovega ožjega kroga svetovalcev, na domnevne zunanje nevarnosti ali na notranje zadeve ZDA in vrednote liberalnih in svobodnih ciljev, ki jih ZDA skušajo doseči preko zunanjih odnosov z ostalimi deli sveta? Pri tem se je potrebno opreti na teorijo, vendar ne obstaja samo ena teorija zunanje politike (Cox in Stokes 2012, 5).

Politolog James N. Rosenau je identificiral pet potencialnih virov, ki vplivajo na zunanjo politiko države: zunanje (globalno) okolje mednarodnega sistema; sociološko okolje nacionalne države; struktura/zasnova vlade, ki izvaja procese oblikovanja politik; birokratska vloga posameznih političnih odločevalcev ter osebne karakteristike in značilnosti posameznega uradnika zunanje politike in vladnih elit. Vsako izmed teh komponent lahko obravnavamo kot posamezno spremenljivko, ki bodisi individualno bodisi celostno poskušajo razložiti zunanjepolitično obnašanje ZDA (Kegley in Wittkopf 1995, 12–13; Cox in Stokes 2012, 5).

Pri oblikovanju zunanje politike se je potrebno osredotočiti na vplive mednarodnega okolja, čeprav so si analitiki enotni, da je domač izvor zunanje politike bolj pomemben kot pa zunanji viri. Na obnašanje zunanje politike naj bi imeli največji vpliv nevladni vidiki družbe, zato je zunanja politika ZDA pogosto zasnovana tako, da odseva ameriški liberalni in demokratični značaj in željo po promociji te politične ideologije po celem svetu.

Na oblikovanje zunanje politike ZDA vpliva tudi posebna vladna struktura ZDA, ki dovoljuje, da pri oblikovanju zunanje politike sodelujejo na eni strani kongres, na drugi pa predsednik (osrednja oseba, okrog katere se oblikuje politika), uradniki predsednikovega kabineta (obrambni sekretariat – Svet za nacionalno varnost (*National Security Council*), notranji sekretariat, trgovinski sekretariat – Urad trgovinskega predstavnika ZDA (*Office of the United States Trade Representative*) in Ministrstvo za trgovino (*Department of Commerce*), Ministrstvo za finance (*Treasury Department*), Ministrstvo za pravosodje (*Justice department*), Zunanje ministrstvo (*Department of State*), predsednikovi svetovalci (svetovalci za državno varnost, člani kongresa, domači in tuji lobiji ter interesne skupine) (Cox in Stokes 2012, 6).

Zunanje ministrstvo je glavni akter v predsedniški pisarni, ki služi kot predstavnik mednarodne diplomacije ameriške zvezne vlade. Ustanovljeno je bilo s strani kongresa, 27. julija 1789, vodi pa ga državni sekretar za zunanje zadeve (ki je tudi četrti v vrsti za predsedniško nasledstvo), pod seboj ima številne sekretarje pomočnike, podsekretarje in sekretarje pomočnikov. Ministrstvo ima tudi povsem administrativni oddelek – oddelek podsekretarja za politične zadeve, ki je zadolžen za upravljanje ameriške politike do držav po različnih geografskih regijah sveta in pripravo poročil za Svet za nacionalno varnost. Podsekretar tega oddelka je tudi edini, ki ni politično nastavljen, temveč je poklicni diplomat (Prosnik 2012, 54; US. Department of State. 2015; Usgovinfo.about.com 2015).

Zunanje ministrstvo svetuje predsedniku ZDA pri pripravi in izvajanju zunanje politike, se zavzema za dolgoročno varnost in blagostanje ZDA ter skrbi, da vse sovпада z načelom človekovih pravic in predpisi proti tihotapljenju ljudi, določenimi z ZN. Zunanje ministrstvo poskuša s svojimi politikami oblikovati in ohranjati miroljuben, pravičen in demokratični svet in spodbujati nastajanje okoliščin za stabilnost in napredek za Američane in vse ostale ljudi. Pri opravljanju nalog se zunanje ministrstvo posvetuje z ameriško javnostjo, Kongresom, drugimi oddelki in agencijami, s tujimi vladaми, s katerimi se pogaja preko pogodb in sporazumov, predstavlja ZDA v ZN in drugih mednarodnih organizacijah ter na mednarodnih konferencah (Usgovinfo.about.com 2015).

Agenti, ki so vpleteni v formulacijo zunanje politike, običajno zastopajo interese večjih birokratskih organizacij, pri čemer je za oblikovanje zunanje politike bolj pomemben karakter birokracije kot pa posameznikov, ki v njej delujejo. Nadalje teoretiki trdijo, da posamezniki s

svojo osebnostjo, preteklimi izkušnjami, vrednotami, talenti in osebnimi prepričanji tudi znatno pripomorejo k oblikovanju ameriške zunanje politike. Glede na to, da je ameriška zunanja politika oblikovana s strani interesov elit in procesov odločanja predsednika ZDA, se je pomembno osredotočiti na osebnost odločevalcev, saj je izvajanje zunanje politike odvisno od vsakega predsednika posebej. Teza je, da značilna karakteristika vodij vpliva na obnašanje oz. smer ameriške zunanje politike, zato mnogi trdijo, da ne morejo razumeti smeri ameriške zunanje politike, če pri tem ne upoštevajo osebnostnih lastnosti in prepričanj trenutnega predsednika v določenem obdobju, kjer lahko dva ali več predsednikov zagovarjajo podobno zunanjo politiko, vendar jo zaradi vpliva različne vzgoje in vrednot, izvajajo popolnoma drugače. Rosenauov okvir je na ta način pomagal identificirati številne izvore ameriške zunanje politike, toda njegov okvir predstavlja samo »predteorijo« zunanje politike, saj ni izrecno ugotovil, kako teh pet virov neposredno vpliva na obnašanje zunanje politike (Kegley in Wittkopf 1995, 24; Cox in Stokes, 6–7).

Pri proučevanju zunanje politike ZDA Hastedt kot sredstva (»tools«) ameriške zunanje politike omenja diplomacijo, prikrite dejavnosti (»cover actions«), ekonomske instrumente in vojaška sredstva. Med ekonomska sredstva prišteva bojkot, kartel, dumping, embargo, kontrolo izvoza, gospodarsko in vojaško pomoč, svobodno trgovino, kvote in tarife (Petrič 2010, 361, 375).

2.6.1 Teorije ameriške zunanje politike

Namen teorije zunanje politike je dati odgovor na vprašanje, kaj je razlog, ki privede državo do določenega tipa zunanje politike. Teorijo ameriške zunanje politike lahko delimo na teorijo, kjer prevladujejo zunanji ali sistemski dejavniki, in na teorijo, kjer prevladujejo notranji ali domači dejavniki. Ob tem se pojavi teoretska debata, ali naj bo ameriška zunanja politika oblikovana s strani zunanjega okolja ali s strani notranjega okolja ZDA. Teoretiki, ki izpostavljajo pomembnost sistemskih dejavnikov, menijo, da ima najpomembnejši vpliv na ameriško zunanjo politiko mednarodni sistem in še posebej relativni obseg moči, ki jo ZDA posedujejo. Ameriški politolog in novinar Fared Zakaria trdi, da je zunanja politika posledica pritiska, izhajajočega iz porazdelitve moči v mednarodnem sistemu. Teoretiki, ki zagovarjajo pomembnost notranjih dejavnikov, pa menijo, da na ameriško zunanjo politiko vplivajo pritiski, ki prihajajo iz domačega okolja (npr. volitve, javnomnenjske raziskave, stanje

domače ekonomije in stopnja nacionalne povezanosti ter še posebno predsednik) ter politična in ekonomska struktura ZDA (Cox in Stokes, 2008, 8–11).

2.6.1.1 Liberalizem

Teorija liberalizma je ena izmed najbolj pomembnih teorij ameriške zunanje politike. Logika liberalizma vpeljuje v ameriško politiko demokratične značilnosti, glavna naloga pa je promocija širjenja individualne svobode po svetu. Ta širitev naj bi pozitivno vplivala na eni strani na varnost ZDA, saj bi bile obdane z enako mislečimi liberalnimi državami, na drugi strani pa na ostale države, saj je liberalizem politična usmeritev, ki zagovarja pravice in svoboščine vseh posameznikov (svoboda posameznika, varstvo osebne lastnine, vladavina prava, naravne pravice, možnost človeškega napredka). Liberalci so si enotni, da bi morala biti ameriška zunanja politika manifest domačih političnih vrednot, neenotni pa so pri najboljšem načinu promocije liberalne demokracije. Liberalna teorija zagovarja nadomeščanje skupnih interesov z nacionalnimi interesi in zamenjavo pomanjkljivega sistema ravnotežja moči s skupnim varnostnim sistemom. Zato je ameriška zunanja politika oblikovana tako, da promovira pospeševanje svoboščin, saj se je izkazalo, da demokratične države ne napadajo drugih demokratičnih držav, to privede do demokratičnega miru, kar je v skladu z nacionalnim interesom ZDA. Nekatere predsedniške administracije ZDA so bile različnega mnenja, ali naj demokracijo širijo in promovirajo posredno (npr. preko zunanje pomoči za podporo prodemokratičnih gibanj, diplomatske spodbude idr.) ali neposredno (npr. promocija demokracije s pomočjo uporabe vojaške sile, s katero bi odstranili diktatorja in spremenili vladajoči režim). Spodbujanje proste trgovine in prepričanje, da mednarodne institucije pomagajo lajšati mednarodno sodelovanje, sta dva izmed glavnih stebrov liberalne teorije ameriške zunanje politike. Liberalni teoretik John Ikenberry meni, da vsak izmed treh glavnih elementov (demokracija, prosta trgovina in mednarodne institucije) krepi in prispeva k izboljšanju ameriških interesov in prispeva k pacifistični ureditvi sveta (Dumbrell 1997, 4–5; Cox in Stokes 2008, 11–2).

2.6.1.2 Marksizem

Teorija marksizma je še ena izmed teorij, ki zagovarja idejo prevlade domačih interesov pri oblikovanju ameriške zunanje politike, v tem primeru gre za ekonomske smernice, pri katerih je oblika zunanje politike odvisna od kapitalistične ekonomije ZDA, pri čem zunanja politika služi interesom kapitalističnega razreda in velikih korporacij, ki so v lasti teh elit. Zagovorniki

te teorije svoje zunanjepolitične intervencije zagovarjajo s tezo, da ameriška ekonomija potrebuje dostop do trgov in poceni virov surovih materialov (npr. nafte). Marksistični strukturalistični pristop se dotika s prostorskimi in strukturnimi značilnostmi akumulacije kapitalizma na svetovni lestvici (Dumbrell 1997, 13; Cox in Stokes 2008, 11). Chomsky (2004) meni, da marksistična teorija zgodovino ameriške zunanje politike dojema kot eno izmed graditeljic imperializma in ameriškega »kraljestva«, kot izvor tega obnašanja pa določi kapitalistični ekonomski sistem ZDA. Ameriška ekonomija je po mnenju marksistov dovzetna za krize, brezposelnost, prekomerno proizvodnjo, gospodarsko recesijo, elite pa poskušajo te situacije popraviti z iskanjem novih virov kapitala, surovih materialov in trgov v tujini. V želji da bi zadostili interesom kapitalističnega razreda, marksisti zagovarjajo tezo, da ameriška zunanja politika promovira njihove interese z zagotavljanjem stabilnega mednarodnega okolja za razširitev kapitalizma. Marksisti prav tako vidijo smiselnost vojn, saj si s tem omogočijo mednarodno stabilnost, ki jo kapitalisti potrebujejo, če želijo vlagati v tuje države in povečati stopnjo dobička. Nedogmatični marksisti trdijo, da je glavno gonilo ameriške zunanje politike iskanje trgov in želja po integraciji celotnega sveta v odprt, prostotrgovinski ekonomski sistem, imenovan *Odprta vrata (Open door)* (Cox in Stokes 2008, 11–12).

2.6.1.3 Neoklasični realizem

Neoklasični realizem združuje zunanje in domače dejavnike v celovito teorijo zunanje politike. Teoretiki trdijo, da je ameriško zunanjo politiko mogoče oblikovati samo, če zunanji in domači dejavniki delujejo vzajemno en z drugim. Zunanji (sistemski) dejavniki (še posebej relativni obseg moči države) so pomembni za vzpostavitev širših parametrov zunanje politike, saj vzpostavijo, kar je in kar ni mogoče, obseg in ambicije zunanje politike pa so v prvi vrsti vodene glede na prostor v mednarodnem sistemu in sposobnosti relativne materialne moči države. Relativna materialna moč oblikuje osnovne parametre zunanje politike države, Tukididova formula² pa navaja, da »močni delajo, kar lahko, šibki pa trpijo kar morajo«. Kljub temu pa razdelitev moči sama ne more razložiti določenega obnašanja ameriške zunanje politike. Prav zaradi tega je potrebno vključiti tudi domače dejavnike, ki so potrebi za razlago,

² Tukidid (460–395 pr. n. št.) je bil starogrški zgodovinar in mislec, ki je opisal vojno med Peloponežani in Atenci (t. i. peloponeške vojne) (Pobežin 2011, 63). Uvrščajo ga med predstavnike politično-didaktičnega zgodovinopisja (Pobežin 2011, 27).

kako so sistemski dejavniki dejansko vpleteni v določene zunanjepolitične odločitve. Teoretik Stephen Walt (2002, 211) razlaga neoklasični realizem na način, da domača politika služi kot interventna spremenljivka med razdelitvijo moči in obnašanjem zunanje politike. V obzir pa je potrebno vzeti tudi posamezne odločevalce in domače politike, vključujoč vladno strukturo (Rose 1998, 146; Cox in Stokes 2008, 11–12).

2.6.1.4 Konstruktivizem

Konstruktivizem je sociološki pristop, osnovan na kritiki neoklasičnega realizma in liberalizma. Konstruktivizem zavzema stališče, da so strukture človeške skupnosti primarno določene s skupnimi idejami in ne z materialnimi silami, identitete in interesi namenskih agentov pa so oblikovani glede na skupne ideje in niso dani z naravo. Konstruktivizem torej zajema intersubjektivne dimenzije človeških dejanj (Palan 2000, 576). Kot glavne dejavnike za oblikovanje in lažje razumevanje ameriške zunanje politike torej vpeljuje ideje in identiteto. Teorija konstruktivizma za osnovo oblikovanja zunanje politike jemlje nacionalno identiteto ZDA, identiteta ZDA pa je tako v funkciji domače samopodobe in zunanje politike. Identiteta ni nikoli samo referenčna, ampak zmeraj relacijska in se pojavi z razločevanjem sebe od drugih. Wendt³ na podlagi simboličnega interakcionizma meni, da bodo države videle same sebe bodisi kot odsev (ogledalo) bodisi kot prepričanje, kako menijo, da jih druge države vidijo (Kubalkova 2001, 272). Če domača država vidi drugo državo kot resno grožnjo za njen obstoj in začne s postopki, da bi to omilila, lahko druga država prevzame enako identiteto in deluje enako proti domači državi ter s tem ustvarja trajne medsebojne napetosti. Wendt tudi pojasni, kakšne so posledice, če država zavzame stališče, da druga država predstavlja grožnjo zunanji politiki in domača država zavzame Hobbesovo teorijo »ubij ali bodi ubit«:

1. države v takšnih primerih delujejo kot globoki revizionisti in poskušajo ostale države uničiti, čeprav bi lahko svoje interese uveljavljali in ohranjali preko statusa quo

³ Alexander Wendt je zagovornik sistemskega konstruktivizma in se osredotoča predvsem na vzajemno delovanje med unitarnimi državnimi agenti. Wendta ostali politologi dojemajo kot konvencionalnega konstruktivista, ki meni, da so določene domače skupine, ki imajo korist od povečanja financiranja državnih obrambnih zadev, osnovane za namen oblikovanja državne identitete na osnovi sovraštva z drugimi državami (Wendt 1999, 275).

2. odločevalci se bolj osredotočajo na najslabši možni sklep glede sovražnika, kjer se odločitve sprejemajo na kratki rok v želji po preživetju, namesto na dolgi rok v želji po pridobitvi strateške vrednosti
3. domača politika bo »relativni sposobnosti« sovražnika pripisovala najpomembnejši pomen, saj bodo v luči Hobbesove teorije domnevali, da bo sovražnik napadel takoj, ko bo prepričan, da lahko zmaga
4. v primeru, da pride do dejanske vojne, nobena stran ne bo poznala omejitve pri napadih, saj bi to lahko pripeljalo do slabšega tekmovalnega položaja za stran, ki bi se brzdala, prav tako pa bi se v primeru neizogibne vojne obe strani pripravili za vnaprejšen napad (Wendt 1999, 262)

En izmed razlogov, zakaj konstruktivisti tako poudarjajo idejo identitete v ameriški zunanji politiki, je ta, da menijo, da je identiteta osnova interesov in vpliva na oblikovanje zunanje politike. Konstruktivisti ameriško vojno proti terorizmu s stališča identitet vidijo kot interes branjenja svoboščin in svobode ter menijo, da je ameriška zunanja politika dovzetna za spremembe, saj se identiteta in interesi spreminjajo. Interesi ZDA izvirajo iz vzajemnega delovanja socialnih procesov, kar pojasnjuje različno obnašanje ameriške zunanje politike z demokratičnimi in nedemokratičnimi državami (Bokhari 2002, 16–17; Cox in Stokes 2008, 11–12).

Wendtov glavni argument je zavračanje neorealističnega pristopa, saj meni, da mora anarhija nujno voditi v samopomoč. Neorealisti menijo, da so identitete države in interesi dani in da države vedo, kdo so in kaj želijo, preden se spustijo v interakcijo z drugimi državami, Wendt (1992, 392) pa je ravno obratno prepričan, da prav interakcija države z drugimi oblikuje strukturo identitete in interese. Neorealisti in konstruktivisti se strinjajo, da države želijo preživeti v mednarodnem okolju in biti varne. Ob tem se postavlja vprašanje, ali države poskušajo biti kar se da vplivne in ali so zadovoljne s tem, kar imajo. Wendt meni, da je to mogoče ugotoviti zgolj s preučevanjem, kako so identitete in interesi vpeti v interakcijo med državami (npr. če se obe vpeti državi odločita, da nista več sovražnici, med njima ni več sovražnosti) (Wendt 1992, 392–393).

3 ZUNANJA POLITIKA IN DIPLOMACIJA ZDA DO ŠESTDNEVNE VOJNE 1967

Uradna ameriška politika se je po tradiciji vedno bolj nagibala liberalnim političnim ideologijam in spoštovanju človekovih pravic po vsem svetu. Kljub temu pa je zgodovinsko gledano jasno, da v primeru ameriške zunanje politike uradniki dajejo prednost varnostnim interesom pred skrbjo za demokratizacijo in človekovimi pravicami. ZDA so po koncu druge svetovne vojne podpirale avtorske diktatorje na Bližnjem vzhodu in v Severni Afriki, saj so želeli, da bi ti ohranjali regionalno stabilnost in brzdali terorizem, pri tem pa povsem zanemarili kršenje človekovih pravic in prizadevanje za vpeljavo spoštovanja političnih pravic (Taubert 2013, 3).

ZDA so v 20. stol. začele prevzemati vlogo svetovnega vodje in spoznale geostrateško pomembnost Bližnjega vzhoda. Ameriške administracije so druga za drugo dovolile, da so strateški in ekonomski interesi prekosili ideale demokracije in samoodločbe. Povezovala so se z zatiralskimi političnimi sistemi v regiji, saj so si prizadevale zagotoviti dostop do zanesljivih, cenovno dosegljivih zalog nafte in zaježitev sovjetskega vpliva. Ameriška zunanja politika je bila od leta 1945 do 2011 utemeljena na štirih glavnih temeljih:

1. zaježitev sovjetskega vpliva in morebitne razširitve komunizma, ki je vseboval tudi podporo avtorskih nasprotnikov SZ
2. ameriška zavezanost k ustanovitvi in ohranjanju države Izrael, ki je mnogokrat oteževala pozitivno komuniciranje z arabskimi državami
3. za zagotovitev dostopa do zanesljivih virov energije, ki so postali nujno potrebni za ameriško domače, globalno in ekonomsko blagostanje, so ZDA vzpostavile prijateljske odnose z državami na Bližnjem vzhodu, ki so bogate z naftnimi viri
4. zaporedne administracije so povezovanje z avtoritarnimi sistemi uvideli kot optimalno sredstvo za reševanje groženj regionalni varnosti in jamstvo za dostop do energije (Tauber 2013, 7)

Predsednik Harry S. Truman (1945–53) je s svojo administracijo v ameriško zunanjo politiko na Bližnjem vzhodu vnesel tri stvari:

1. opustil je tradicionalni pristop nevmešavanja ZDA
2. podprl obstoj države Izrael

3. zasledoval vzorec diplomatske neodločenosti, ki je značilen za ameriško zunanjo politiko na tem območju v času trajanja hladne vojne (Dobson in Marsh 2000, 111; Taubert 2013, 7)

Bližnji vzhod prej namenoma ni bil med prioritetami ameriške zunanje politike, saj je ameriška administracija menila, da ta regija nima neposredne povezave s hladno vojno. V času predsednika Trumana pa je postalo jasno, da sta zahodni svet in Bližnji vzhod ekonomsko soodvisna. Predsednik Truman je naftno pomembnost regije prepoznal 24. maja 1951, ko je v nagovoru Kongresu dejal, da na območju Bližnjega vzhoda leži polovico vseh svetovnih naftnih rezerv (Marwan 2013, 54); predsednik Dwight David Eisenhower (1953–61) pa je leta 1956 izjavil, da lahko zahodni svet in Bližnji vzhod skupaj predstavljata najbolj strateško pomembni regiji na svetu, saj Zahodna Evropa potrebuje bližnjevzhodno nafto in doprinos k zahodnoevropski ekonomiji. To je bilo tudi v interesu ZDA, saj je Eisenhower zamolčal dejstvo, da nafto na Bližnjem vzhodu v večini pridelajo ameriška naftna podjetja. S tem se je Bližnji vzhod pomaknil na vrh prioritet ameriške zunanje politike, obenem pa je postal še pomembno prizorišče konfliktov med ZDA in SZ (Dobson in Marsh 2000, 111–112; Taubert 2013, 7–8)

V času predsedovanja Trumana je bilo palestinsko vprašanje v celoti pod okriljem Velike Britanije, zaradi nepredvidljive ameriške zunanje politike in ameriških ekonomskih odnosov, ki so predstavljali gonilo zunanje politike v tistem obdobju, pa so bili britansko-ameriški odnosi ogroženi, prav tako je ameriška zunanja politika naletela na neodobravanje domačih politik. Truman je šel še korak dlje in s pomočjo SZ skoval zaroto v ZN ter izsilil delitev Palestine na arabsko in judovsko državo, kar je bilo izvedeno 29. novembra 1947, poznejše ameriške administracije pa so temu nasprotovale. Izraelsko razglasitev neodvisnosti, ki se je zgodila 14. maja 1948, sta takoj priznali dve velesili, ZDA in SZ (Dobson in Marsh 2000, 113). Truman je 6. oktobra 1948 celo prvič pozdravil ustanovitev judovske države na ozemlju

Palestine. To ima še večji pomen, saj je to storil na dan največjega judovskega praznika, imenovanega »jomkipur⁴« (Schulzinger 1994, 216)

Ustanovitev samostojne izraelske države je povzročilo močno odtujitev arabskega sveta, saj kasneje arabski voditelji niso bili naklonjeni ameriškim poskusom ustanovitve skupnih varnostnih dogovorov.⁵ Truman je ustanovil dva nivoja regionalne vojaške zveze – britansko navdahnjene Sile Bližnjega vzhoda (*Middle East Command*) ter Obrambno organizacijo Bližnjega vzhoda (*Middle East Defense Organization*), znano tudi kot Bagdadski pakt (Marwan 2013, 54) ZDA so bile nemočne tudi pri zadrževanju vpliva komunizma na Bližnjem vzhodu, saj je SZ naščuvala arabske države proti Izraelu in ZDA (Dobson in Marsh 2000, 113; Taubert 2013, 8–9). Britanski zunanji minister, Ernest Bevin, je Trumana celo obtožil, da je popustil pod pritiski judovskih interesnih skupin v ZDA (Dobson in Marsh 2000, 113).

Trumanova glavna zapuščina je bila nepopolna politika, ki ni bila zmožna zadostiti ameriški retoriki in ambicijam na Bližnjem vzhodu. Prišlo je do dveh težav, ki bi lahko ogrozili zahodne interese: neposredno posredovanje SZ in zatekanje arabskih držav h komunizmu oziroma vsaj povezava z radikalnim arabskim nacionalizmom, ki bi lahko vzpostavili sovražne sisteme do ZDA. ZDA so tako imele omejeno moč na Bližnjem vzhodu (Dobson in Marsh 2000, 113).

⁴ »Jomkipur« je eden izmed dveh judovskih visokih praznikov (prvi se imenuje »roškašanah«). Namen »jomkipura« je doseči spravo med ljudmi in Bogom. Glede na judovsko izročilo, naj bi ta dan pomenil tudi odločitev Boga o usodi vsakega posameznega človeškega bitja (Judaism.about.com 2014)

⁵ Ustanovitev države Izrael je privedla do drugega dela prve arabsko-izraelske vojne (celotna vojna je potekala med letoma 1947 in 1948). Do nje je prišlo zaradi izraelske namere o zaščiti novonastale države Izrael, rezultat pa je bil pregon več kot 700 tisoč Palestincev (okrog 60 odstotkov celotne arabske populacije v Palestini) in odvzem njihovih domov, bili so bodisi izgnani iz svojih domov bodisi so jih zapustili sami. Ti so povečini postali begunci. V spopadu je prišlo tudi do nekaj sto žrtev, večinoma na arabski strani. Uničenih in izseljenih je bilo več kot 530 palestinskih vasi. Pregon Palestincev iz njihove matične države imenujemo »nakba« oz. katastrofa (Al Joundi 1972, 123; Lewis 1993; Bickerton in Klausner 2002; Israelipalestinian.procon.org 2008). Izraelci so iz vojne izvlekli pozitiven rezultat, saj so si prisvojili kar 50 odstotkov arabskega ozemlja, kar je predstavljalo večji delež, kot je bilo prvotno predlagano s strani ZN (Alkhateeb 2013), tako da so po spopadih v opravljanje dobili 1300 km² oziroma približno 120 vasi, ki so prvotno sicer pripadale Arabcem (Novak 1981, 349).

Predsednika Trumana je nasledil predsednik Eisenhower, ki je nadaljeval s podobno zunanjo politiko kot predhodnik. Zaradi strahu pred arabskim nacionalizmom in želji po boljših odnosih z arabsko stranjo so se ZDA začele povezovati z bolj konservativnimi arabskimi vodji, ki so nasprotovali zunanjim vmešavanjem in vplivom, ter se uskladile z bližnjevzhodnim nacionalizmom, ki je bil sicer v nasprotju z zahodnim kolonializmom, vendar so ZDA s tem na račun evropskih zaveznikov pridobile na vplivu in ekonomskih interesih. Eisenhower je ohranil nivo sovražnosti proti panarabskemu Egiptu, spopadal se je z zunanjimi grožnjami, Pentagon pa je bil tudi močno naklonjen povečanju vojaške moči ZDA in razširjeni vlogi ameriške vojske za intervencijo v regiji (Marwan 2013, 54; Taubert 2013, 9).

Tako Trumanova kot Eisenhowerjeva administracijska doktrina sta zazvemali stališče, da lahko arabske države zavarujejo ameriški interes na Bližnjem vzhodu in proti SZ, kar sta načrtovala z obrobno oziroma nikakršno vlogo Izraela. ZDA so Izrael začele bolj obravnavati po letu 1956, ko so Izrael, Francija in Britanija napadle Egipt. Eisenhower je skupaj s SZ zahteval, da morajo vsa ozemlja vrniti Egiptu, Izrael pa se mora umakniti iz mednarodnih meja (Marwan 2013, 54).

Kratko predsedovanje Johna Fitzgeralda Kennedyja (1961–3) je prav tako malo doseglo na Bližnjem vzhodu, predsednik Lyndon Baines Johnson (1963–9) in Richard Nixon (1969–74) pa sta bila kasneje vpeta v vietnamsko vojno, zato se je predvidevalo, da si ZDA ne more privoščiti dodatnih vojaških intervencij na Bližnjem vzhodu. ZDA so še dalje podpirale Izrael, saj so upale, da jim bo nova država pomagala promovirati interese ZDA v regiji (Taubert 2013, 9).

Johnson je od predhodnika Kennedyja podedoval razmerje med ZDA in Izraelom, ki je temeljilo na dveh točkah: neširjenju jedrskega orožja in prodaji orožja (Cohen 1999, 99).

Na začetku Johnsonovega predsedovanja si je ameriška administracija prizadevala ustaviti sovjetski vpliv, zato je osnovala dva specifična pristopa ZDA do Bližnjega vzhoda:

1. ZDA so si prizadevale za politično stabilnost na Bližnjem vzhodu: želeli so si regije, ki bi temelje na notranjemu miru; varnosti pred zunanjim sovjetskim vplivom oziroma političnim prodiranjem; političnem sistemu, odpornem proti revolucionarnim

spremembam; ekonomski blaginji, temelječi na kapitalizmu; in dostopom zahodnih sil do naravnih surovin (*FRUS, 1964–1968, Volume XVIII, Arab-Israeli Dispute, 1964–67, Document 262*. 1966)

2. Ameriški uradniki so si prizadevali ohraniti krhko ravnotežje med sovražnimi skupinami kljub veliki sovražnosti med Izraelom in arabskimi sosedami ter ohraniti dobre odnose z obema stranema. Johnsonova administracija je sprva zavrnila izraelsko prošnjo po dobavi orožja, saj so predvidevali, da bi to lahko sprožilo, da bi SZ orožje dobavljala arabskim državam (*FRUS, 1964–1968, Volume XXI, Near East Region, 1964–68, Document 14*, 1966)

Kljub ameriškemu prizadevanju pa so nacionalistični upori na začetku 60-ih, ki so se začeli dogajati v Jemnu, Južnem Jemnu in Omanu, vzbudili strah ZDA, da bi se lahko ideologije Naserja razširile v ostale države v regiji. Ideologija Naserja (1956-70) je vsebovala poudarek na panarabizmu, arabskem nacionalizmu, socializmu, antiimperializmu in protinevtralnosti, kar je ogrožalo interese ZDA in Zahoda. Naserjeva politika regionalne prevlade je tako ogrozila monarhije, bogate z nafto v zalivu. Ameriške skrbi so se manifestirale leta 1963, ko so ZDA ustanovile Nacionalno agencijo za ocenjevanje obveščevalnih podatkov (*National Intelligence Estimate – NIE*⁶), ki je ugotovila, da je Naser še bo revolucionaren in da ne želi samo zmanjšati vpliva zahodnih sil na Bližnjem vzhodu, temveč spodbuja preboj rivalskih režimov (SZ) (*FRUS, 1964–1968, Volume XVIII, Arab-Israeli Dispute, Document 187*. 1965). ZDA so se zaradi neuspešnih poizkusov zaustavitve panarabskega tabora ter neuspešnega približevanja Egiptu usmerile k zavezništvu z Izraelom. Ker so ZDA na začetku petdesetih let 20. stoletja prevzemale primat v regiji od propadajočih evropskih zaveznic, je izraelska vlada premierja Eškola uvidela, da so ZDA vzpenjajoča se velesila, ki ima potencial tvoriti trdno strateško partnerstvo, namesto propadajočih Velike Britanije in Francije (Marwan 2013, 55; Taubert 2013, 9).

⁶ NIE predstavlja najbolj avtoritativno in usklajeno pisno oceno ameriške obveščevalne skupnosti za posamezne nacionalno varnostne probleme. Pojem “ocenjevalnega” obveščevalnega poročila je bil ustanovljen z Zakonom o nacionalni varnosti iz leta 1947 (*The National Security Act of 1947*). Pri oblikovanju poročila sodelujejo različne vladne agencije in oddelki (npr. pisarna direktorja Nacionalne obveščevalne službe, CIA, Obrambno obveščevalna agencija, Oddelek za energetiko idr.). NIE nadzoruje Nacionalni obveščevalni svet (*National Intelligence Council – NIC*), ki poroča neposredno direktorju nacionalne obveščevalne službe (Bruno in Otterman, 2008).

Vse do začetka šestdesetih let so se ZDA držale pravil iz Tristranske deklaracije⁷, sprejete leta 1950 s strani ZDA, Francije in Velike Britanije, ki so se zavezale k preprečevanju agresije na Bližnjem vzhodu in regionalne oboroževalne tekme. V času Johnsonove administracije je zaradi velikih pritiskov predsednikovih svetovalcev in predstavnikov judovske skupnosti prišlo do sprememb v ameriški zunanji politiki. Svetovalci in judovska skupnost so si namreč prizadevali, da se ne bi ponovila ameriška politika pod vodstvom predsednika Eisenhowerja, ki je po sueški krizi zahteval umik Izraela s Sinajskega polotoka in Gaze, prav tako pa zavrnil vse prošnje Izraela po dobavi orožja, razen omejene količine orožja za obrambo. Johnson je bil takrat vodja večine v senatu in je krepko nasprotoval Eisenhowerju zaradi napovedanih sankcij proti Izraelu. Ko je sam prevzel predsedniško mesto, je skupaj z amerišskimi odločevalci odločil, da takšna politika ni ustrezna. Argument je našel v oskrbovanju arabskih držav z orožjem s strani SZ, pri tem pa je prednjačila dostava orožja v Egipt, ki je začel ogrožati izraelsko vojaško superiornost. Johnsonovi svetovalci so ugotovili, da v kolikor ZDA ne bi posegla in spremenila razmerje moči, bi Izrael lahko izvedel preprečevalno vojno ali razvil jedrsko orožje. (Smith 2012, 166; U. S. Department of State 2013). Leta 1966 so ZDA začele Izraelu dobavljati nova naprednejša orožja, saj so ga smatrali kot lokalnega prijatelja, ki bi jim lahko pomagal pri ameriških regionalnih interesih. V času šestdnevne vojne je predsednik Johnson odločilno podpiral Izrael in nejasno Resolucijo VS 242, ki je oblikovala ne samo izraelski položaj v mednarodnih odnosih, temveč tudi večala odpor arabskih držav in zamero do Izraela (Marwan 2013, 55; Taubert 2013, 9).

Med sueško vojno leta 1956 je predsednik Eisenhower izrecno opozoril Izrael, da ne sme napasti Egipta, ameriška zunanja politika pod Johnsonom pa je bila Izraelu bolj naklonjena in je do njega ubrala bolj simpatizersko pozicijo. Ustroj ameriške vlade je ustvaril ustrezne pogoje, ki so generirali ameriško podporo morebitnemu izraelskemu napadu. Izraelski premier Eškol je takoj po tem, ko je egiptovski predsednik preklical mandat iz leta 1957, v Washington poslal diplomata Abo Ebana, da bi zagotovil mednarodne ukrepe za ponovno odprtje Tiranske ožine. Med obiskom je Eban dosegel, da se je Johnson strinjal s tem, da

⁷ Tristranska deklaracija (»*Tripartite Declaration*«) je bila sprejeta 25. maja 1950. Podpisali so jo zunanji ministri Velike Britanije, Francije in ZDA, ki so se dogovorili, da državam na Bližnjem vzhodu, ki kažejo nagnenja k agresiji, ne bodo oskrbovali z orožjem (Jewisvirtuallibrary.org 2015).

morajo stremeti h koncu konflikta, vendar Izrael ne sme prvi začeti z napadi. Prav tako je izpostavil, da Izrael ne bo sam, razen če se tako sam odloči (Giancola 2013, 21).

Arabsko-izraelska vojna leta 1967 je pomenila poraz za trud Eisenhowerjeve, Kennedyjeve in Johnsonove administracije, ki so si prizadevale preprečiti ponovitev konfliktov na Bližnjem vzhodu. Johnsonova administracija je od Izraela zahtevala umik z zasedenih območij v zameno za mirovni sporazum z arabskimi sosedi. Ta zahteva je ostala podlaga za vsa nadaljnja ameriška prizadevanja po vzpostavitvi miru na Bližnjem vzhodu (U. S. Department of State 2013).

3.1 Obdobje pred šestdnevno vojno (1948–1965)

3.1.1 Odločitev OZN o razdelitvi Palestine in posledice odločitve

OZN je 25. novembra 1947 sprejela delitveni načrt, v katerem je predlagala delitev spornega ozemlja na Jude in Arabce. Ozemlja, namenjena judovski državi, bi predstavljala 56 odstotkov ozemlja, palestinski državi pa samo 44 odstotkov. Predpostavljali so namreč, da se bo še veliko Judov priselilo na to območje. Po načrtu ZN pa bi Jeruzalem in Betlehem postali mednarodni območji. Arabci so bili odločno proti, saj so organizaciji očitali, da ne upošteva legitimnih pravic Palestinev in da se z načrtom želi vsaj malo odkupiti Judom, ki so utrpeli strašanski genocid s strani nemških nacistov (Beinin in Hajjar 2006, 5).

GS ZN je nato 29. novembra 1947 sprejela Resolucijo 181 (II) o nadaljnjem upravljanju Palestine in o implementaciji razdelitvenega načrta. Resolucija je vsebovala tudi določbe o prenehanju mandata Velike Britanije na tem območju. Ta mandat bi naj trajal le do 1. avgusta 1948, končal pa bi se z umikom britanskih oboroženih sil s palestinskega ozemlja⁸ (Čeh 2004, 8).

Uradno so izraelski voditelji sprejeli načrt ZN, čeprav so se po tistem nadejali še večjega ozemlja. Palestinski Arabci in Arabci iz soseščine so zavrnili načrt ZN in smatrali glasovanje generalne skupščine kot mednarodno izdajo. Nekateri so menili, da je načrt ZN dodelil preveč

⁸ Velika Britanija je to storila še pred rokom, saj je svoje sile umaknila 14. maja 1948, istega dne pa je Izrael na podlagi prej omenjene resolucije razglasil svojo neodvisnost, kar je povzročilo vojaške spopade med Izraelom in nekaterimi arabskimi državami (Egipt, Irak, Sirija, Libanon in Jordanija) (Čeh 2004, 8).

ozemlja Judom, večina Arabcev pa je menila, da je predlagana judovska država predstavljala kolonijo, ki so jo Judi dobili samo zaradi tega, ker so si na svojo stran pridobili Britance, ki so delali v nasprotju z večinskim mnenjem Arabcev⁹ (Beinin in Hajjar 2006, 5).

Dan po sprejetju delitvenega načrta OZN, se je razvnel boj med Arabci in judovskimi prebivalci Palestine. Na eni strani so bile arabske vojaške sile, ki so bile slabo organizirane, usposobljene in oborožene¹¹, na drugi strani pa sionistične vojaške sile, ki so bile, kljub temu da so bile številčno manjše, veliko bolj organizirane, usposobljene in oborožene. Izraelske sile so do pomladi 1948 že uspele doseči nadzor nad večino ozemelj, ki so bila po načrtu OZN dodeljena Judom (Beinin in Hajjar 2006, 6; Chomsky 1999, 96), začeli pa so zasedati tudi območja, ki so bila dodeljena arabski strani, kjer so na krut način obračunavali s prebivalci¹² (Chomsky 1999, 95). UNSCOP (*UN Special Committee on Palestine*) je bil popolnoma nemočen, zato so ga na II. izrednem zasedanju ZN, 23. aprila 1948 razpustili. VS je namesto UNSCOP ustanovil komite za premirje – UNTC (*UN Temporary Commission*), 15. maja pa imenoval še mediatorja/posrednika v Palestini¹³, izbrali so predsednika švedskega Rdečega križa grofa Bernadotteja, ki je kasneje med štirinajstmesečno akcijo ZN v Palestini izgubil življenje (Calvocoressi 2001, 387; Šobajić 1982, 258).

14. maja 1948 je Izrael razglasil neodvisnost. ZDA in SZ so pospešeno priznale obstoj države in poskušale v to prepričati še ostale države, vendar so sosednji arabski narodi ta poskus zavrnili in se odločili za napad. Egipčanska, iraška, libanonska, sirijska in jordanska vojska so izraelski vojski prizadele veliko žrtev, še preden sta ZDA in SZ uspeli prepričati vpletene

⁹ Egipt, Irak, Libanon, Savdska Arabija in Sirija so Veliki Britaniji zamerile tudi to, da GS ZN na dnevni red ni uvrstila predloga, ki bi nemudoma odpravil mandat nad Palestino in s tem razglasil neodvisno arabsko državo. Delitveni načrt so dojemali kot kršitev temeljnih načel Ustanovne listine ZN, saj palestinski Arabci niso bili deležni pravice, ki narodom dovoljuje, da sami odločajo o prihodnosti naroda (Tessler 1994, 259).

¹⁰ Dejstvo je, da je GS ZN v resoluciji GS 181 (II) zanemarila pravico narodov do samoodločbe, saj je predhodno ni poznala niti se ni trudila, da bi izvedela mnenje večinskega naroda, saj niso razpisali plebiscita. Tako palestinski Arabci niso bili vpeti v oblikovanje prihodnosti za svoj lasten narod (Petrič 1984, 224).

¹¹ Hagana je štela 45 tisoč vojakov in vojakinj, pridružili pa sta se ji še neodvisni skupini Irgun in Štern s tri tisoč vojaki (Beinin in Hajjar 2006, 5).

¹² Hagana in Irgun sta odgovorni za pokol v vasi Deir Jasin, ki se je zgodil 9. aprila 1948, ko je bilo v napadih ubitih 250 ljudi, med njimi skoraj polovico otrok in žensk. Zaradi tega napada se je vse več Arabcev odločilo zapustiti domove (Bregman 2003, 10).

¹³ Naloge posrednika so bile: skrb za nemoteno delovanje tistih služb, ki so nujno potrebne za življenje prebivalcev, zaščito svetih mest, sodelovanje z UNTC, ugotavljanje skupnega imenovalca arabsko-izraelskih interesov idr. (Šobajić 1982, 256).

akterje v štiritedensko premirje. V tem času je Izrael uspel kupiti veliko količino orožja od komunistične Češkoslovaške in ko so je sovražnost znova vzpostavila, so arabske vojaške sile znova vpadle na izraelsko ozemlje. Do trenutka, ko so ZDA znova vzpostavile dogovor o premirju, je Izrael razširil svoje ozemlje daleč naprej od začrtanih v dokumentu ZN o delitvi Palestine. Trumanova administracija je tako pomagala ustanoviti Izrael, toda na račun odtujitve velikega dela arabskega sveta, in ustvariti problem palestinskih beguncev. S temi dejanji je ogrozila zmožnost ZDA, da bi omejili vpliv komunizma na Bližnjem vzhodu. Washingtonski de facto posebni odnosi z Izraelom so spodkopavali ameriška prizadevanja po vzpostavitvi regionalnih skupnih varnostnih dogovorov, kar je dovolilo SZ, da je podpirala arabske države v boju proti Izraelu, s tem pa povzročila nemirne situacije (Dobson in Marsh 2000, 112–113).

15. maja 1948 so sosednje arabske države (Egipt, Sirija, Jordan in Irak) napadle Izrael, saj so hotele rešiti Palestino pred sionisti. Arabske države so ZN obvestile, da se ne borijo proti celotnemu judovskemu prebivalstvu, temveč samo proti skrajnim sionističnim privržencem. Prav tako so želeli zaščititi arabsko prebivalstvo in njihovo imetje (Al Joundi 1972, 117). Kmalu za tem je prišlo do enomesečnega premirja, za katerega je zaslužen grof Bernadotte¹⁴. VS ZN je 15. julija 1948 razglasil, da tok dogodkov na območju Palestine prestavlja grožnjo stabilnosti miru po 39. členu UL ZN in prepovedal nadaljnje vojaške spopade. Kljub temu je 17. septembra 1948 prišlo do novih spopadov. Pripadniki judovske teroristične organizacije Lehi so izpeljali atentat na mediatorja ZN v Palestini, Šveda Bernadotta¹⁵. Atentat je predstavljal nov povod za spopade, ki so se odvijali na območju Jeruzalema, območjih pod libanonsko oblastjo in puščave Negev (United Nations 1996, 20).

16. novembra 1948 so sprejeli Resolucijo VS ZN 62/1948, v kateri je zapisano, da je potrebno doseči premirje na vseh področjih Palestine in se zavzemati za sporazumno razrešitev nastalega konflikta, 29. decembra pa so sprejeli Resolucijo VS ZN 66/1948, ki je narekovala,

¹⁴ Judovska stran je ta čas izkoristila za zbiranje denarja in nakup dodatnega orožja v ZDA za uradne in neuradne enote, čeprav je bilo nakupovanje orožja takrat prepovedano. V tem času so se še dodatno izurili, tako da so po prekinitvi premirja zlahka premagale slabo organizirane in opešane arabske vojaške sile (Calvocoressi 2001, 384).

¹⁵ Delo mediatorja je prevzel Raloh Bunche, ki si je vseskozi prizadeval vzpostaviti premirje. Njegovo delo je bilo sila oteženo, saj je ena stran vedno prekinila pogajanja in znova napadla (United Nations 1996, 20).

da morajo v spopadu vpletene vlade nemudoma prenehati z napadi (United Nations 1996, 20). 6. januarja 1949 se je vojna med Izraelom in arabskimi državami končala s podpisom premirja. Arabska stran je bila vidno uničena, kar je olajšalo delo mediatorju OZN, ki jih je prisilil k posrednim pogajanjem z Izraelom. Prvi sporazum o premirju sta podpisala Izrael in Egipt 24. februarja 1949, nato Libanon in Izrael 23. marca, Izrael in Jordanija pa 3. aprila, v katerem se je določila tudi linija razdelitve. Sirija je kot zadnja podpisala mirovni sporazum 20. julija 1949 (Al Joundi 1972, 122; Šobajić 1982, 257). Sporazum med Izraelom in Egiptom je Izraelu celo prinesel članstvo v ZN. Izrael je tako od 11. maja 1949 članica ZN (Israel Ministry of Foreign Affairs 2015).

Območje, ki je bilo nekoč znano kot Palestina, je bilo tako razdeljeno na tri dele: država Izrael, ki je zajemala 77 odstotkov ozemlja, Jordan je zasedel vzhodni Jeruzalem in Zahodni breg (državo na bregu osrednje Palestine), Egipt pa je prevzel nadzor nad obalno ravnico okrog Gaze. Palestinska arabska država po zamisli ZN tako ni bila ustanovljena¹⁶ (Benin in Hajjar 2006, 5–6). VS je 4. avgusta 1949 ugotovil, da bo palestinsko vprašanje ostalo na dnevnem redu, dokler ne bodo podpisane vse mirovne pogodbe (Šobajić 1982, 257–258), kar se seveda še do danes ni uresničilo.

Kljub temu da je Izrael z nekaterimi sosednjimi arabskimi državami podpisal številne mirovne sporazume, se je spor med Izraelom in arabskimi državami po letu 1949 nadaljeval, v regiji pa se je čutila možnost ponovne vojne. Krizo je bilo občutiti zaradi oboroževalne tekme, saj je država oblikovala vojaška skladišča in opozarjala svoje prebivalce na morebitne prihodnje spopade. Začelo se je obdobje t. i. »nestabilnega miru«, ki je privedlo do uvedbe gospodarskega bojkota in prepovedi plovbe skozi Sueški prekop in zaliv Akaba za Izrael s strani arabskih držav (Benin in Hajjar 2006, 7; Šobajić 1982, 267). Do izraza so začeli prihajati interesi velesil, saj si je vsaka prizadevala pridobiti vpliv na območju Bližnjega vzhoda, Izrael se je vse bolj obračal in povezoval z ZDA, arabski narodi pa so zaradi nenehnega vojskovanja začeli prezirati zahodne velesile (Šobajić 1982, 279).

¹⁶ Na Rodosu so bili sicer podpisani dvostranski sporazumi o premirju, dokončne mirovne pogodbe pa ni bilo moč doseči (Šobajić 1982, 251).

Leta 1952 je oblast v Egiptu prevzel Gamal Abdel Naser, odnosi z Izraelci pa so se še dodatno poslabšali. Toda ameriški predsednik Eisenhower in državni sekretar ZDA, John Foster Dulles, nista najbolj zaupala Naserju, saj je poskušal ohranjati nevtralni položaj med ZDA in SZ. Ameriška administracija je najprej hotela pridobiti Naserja na svojo stran, a ko jim to ni uspelo, so Naserja želeli spodkopati, saj je bilo to ključnega pomena pri oblikovanju ameriško-izraelskega strateškega partnerstva¹⁷ (Richman 1991).

ZDA so 16. decembra 1955 ponudile Egiptu pomoč pri financiranju projekta izgradnje Asuanskega jezusa, vendar Naser ni sprejel spremljajočih pogojev ZDA. Po tem se je Naser obrnil k SZ in kupil orožja, ki jih ni mogel dobiti od ZDA, in tako postal ameriški sovražnik. Naser se je kasneje vendarle odločil, da bo sprejel pogoje ZDA in pristal na ameriško financiranje gradnje jezusa, vendar pa so ZDA 19. julija naznanile, da odstopajo od ponudbe. Zaradi ameriškega odstopa sta od financiranja odstopili tudi Velika Britanija in Svetovna banka (McDermott 1998, 137; Richman 1991).

Kot odgovor na odstop velikih investitorjev je Naser poddržal prekop, saj je potreboval prihodke, ki jih je prekop proizvajal, za financiranje gradnje jezusa. ZDA je tako dobila potreben razlog, da posreduje v dogajanje (McDermott 1998, 137). Sueški prekop je bil sicer od leta 1869 v lasti Francije in Velike Britanije in je deloval pod egiptovsko koncesijo. Velika Britanija in Francija sta bili jasno zgroženi, ZDA pa so zadevo mirno prenesle in opozorile Veliko Britanijo in Francijo, naj se ne odzovejo prenašljivo in poskusijo s pogajanjem¹⁸ (Richman 1991).

¹⁷ Odnos med ZDA in Naserjem se je poslabšal leta 1955, ko so ZDA ustanovile Bagdadski pakt, ki je združeval Turčijo, Pakistan, Iran in Irak. Članica tega pakta je postala tudi Velika Britanija, ZDA pa formalno niso bile članice, vendar so vodile celotno zadevo. Naser je ta pakt dojemal kot ameriški poskus, da razdeli arabski svet in s »pozitivno nevtralnostjo« vpliva na območje. V tistem času je bil Irak v prijateljskih odnosih z ZDA in ni bil podvržen arabskemu nacionalizmu, ki ga je Naser skušal prebuditi v Arabcih. Vendar pa je poskus ZDA spodletel, saj so se arabske države začele bolj nagibati k SZ (Richman 1991).

¹⁸ Pogled na situacijo se je močno razlikoval med Evropejci in ZDA, saj so ZDA v tem primeru videle možnost, da pridejo do večjega vpliva na tem območju. Eisenhower je bil zaprepačen, saj se je napad na Egipt zgodil na dan ameriških volitev, kjer je bil sam v postopku reelekcije, skliceval pa se je na dosego miru. Pomembneje, britansko-francosko posredovanje je ZDA ponovno potegnili nazaj v arabsko-izraelsko zmedo. ZDA očitno niso mogle podpreti kolonialnih sil, niti niso mogle zapraviti truda, ki so ga vložile v prijateljske vezi z Arabci, po tem ko so stopile na stran Izraela, niti niso hotele SZ dati pretveze za napad. Eisenhower se je odločil pritiskati na Veliko Britanijo in Francijo in jih nagovoriti k prekinitvi napadov (Dobson in Marsh 2000, 115).

Velika Britanija in Francija sta se prenehali podrejevati željam ZDA in začeli zbirati vojake na Cipru, v bližini jordanske meje pa so se pripravljali izraelski vojaki. Izraelska vojska je Egipt napadla 29. oktobra 1956 in do 3. novembra ubila ter zajela 30000 Egipčanov (McDermott 1998, 140). Kmalu zatem so zračne sile Velike Britanije in Francije začele z zračnim napadom na Egipt. Opozicija Eisenhowerja je ostro obsodila kolonialno nastrojena dejanja Izraela, Velike Britanije in Francije, zlasti zato, ker si je hotela pridobiti naklonjenost novo nastalih afriških in azijskih držav in jih odvrniti od povezovanja s SZ (McDermott 1998, 141; Richman 1991). Po tem se je v spor vmešala tudi SZ, ki je Veliki Britaniji, Franciji in ZDA poslala pismo, v katerem so grozili z uporabo jedrskega orožja, v primeru da ne bi prišlo do prenehanja spopadov¹⁹ (McDermott 1998, 141–142).

Po posredovanju OZN je bilo 7. novembra 1956 razglašeno prenehanje vojskovanja, kljub temu pa britanske sile niso hotele prenehati. OZN je zato poslala mirovne sile. Eisenhower je pritiskal na Evropejce, da bi umaknili svoje sile, in razglasil, da jim ne bodo več dostavljali nafte in finančne pomoči, dokler se britanske in francoske sile ne bodo umaknile. Izraelske sile so se z vseh okupiranih ozemelj dokončno umaknile marca 1957, vendar so morale prej ZDA dati zagotovilo, da bodo vojaki OZN postavljeni na ozemlju Egipta, zagotovili naj bi prost prehod izraelskih ladij in ladij, povezanih z Izraelom, skozi ožino Tiran. ZDA so s tem spet postale neposredno vključene v arabsko-izraelski konflikt (Richman 1991).

Napad na ta območja je obtožila vsa mednarodna javnost, ki je preko OZN dosegla umik izraelskih sil iz Egipta. Po tem se je Izrael orientiral proti ZDA, ki so bile videne kot vodilna sila zahodnega sveta. V začetku 60-ih let je regija postala vroča točka rivalstva v hladni vojni, saj sta ZDA in SZ tekmovali za primat v globalni moči in vplivu (Benin in Hajjar 2006, 7; Šobajić 1982, 267–286). Spopadi so vzdrževali in stopnjevali neprestano vojno psihozo in izvajanje terorja nad ljudstvom. Omejevanje plovbe skozi Sueški prekop in zaliv Akaba je privedel do regionalne izoliranosti Izraela. Če so leta 1948 velike sile igrale obrobno vlogo na Bližnjem vzhodu, je bilo leta 1956 ravno obratno (Shaim 1996).

¹⁹ SZ je tako stopila na stran ZDA, napovedale so skupen boj proti evropskima velesilama. Eisenhower se je bal posredovanja SZ, saj bi lahko to omajalo vpliv ZDA na tem območju, ob tem pa pripeljalo tudi do prave vojne, saj je SZ Egiptu ponudila pomoč. Kljub strahu pred posredovanjem SZ so ZDA zavrnilo ponudbo SZ, da bi družno nastopili proti Veliki Britaniji, Franciji in Izraelu (McDermott 1998, 141–142).

Kljub žrtvam, ki jih je terjala druga izraelsko-arabska vojna, je bil zmagovalec Egipt, saj je pokazal nepopustljivost in postal vzgled za Arabce (Al Joundi 1972, 179), Izrael pa je uvidel, da se mora v prihodnosti povezovati z ZDA, zato se je vključil v ameriško vojaško-politično regionalno strategijo. Izraelci so bili sicer užaljeni, saj so prav ZDA skupaj s SZ in OZN zahtevale, da se umaknejo z zasedenih območij, vendar so ohranili prijateljski odnos z ZDA (Šobajić 1982, 286). Odnosi med Izraelom in arabskimi državami so se po tem spet zaostрили in čutiti je bilo nove spopade (Al Joundi 1972, 179).

3.1.2 Posledice sueške krize 1956

ZDA so igrale stransko vlogo, vendar enako sporno vlogo pri dogodkih, povezanih s prvo arabsko-izraelsko vojno. Ameriška politika je igrala nekakšno dvojno igro, med proisraelično Belo hišo in proarabskim zunanjim ministrstvom. Jeseni 1947 se je predsednik Harry Truman v nasprotju z mnenjem zunanjega ministrstva odločil podpreti razdelitev države. Marca 1948 je zunanje ministrstvo sklenilo, da razdelitev ni praktična, zato se je odločil potegovati za skrbništvo OZN nad Palestino. Tako Truman in zunanje ministrstvo sta kasneje pozvala Jude, naj odložijo izjavo o neodvisnosti in pričnejo s pogajanja v Palestini. Ko so Judi razglasili svojo državo, je Truman spet brez posvetovanja z zunanjim ministrstvom določil takojšnje de facto priznanje, Sovjetska zveza pa de jure priznanje. SZ je kasneje priznala ustanovitev države Izrael samo zato, da bi omajala položaj Velike Britanije na Bližnjem vzhodu (Shlaim 1996).

Ko je Truman januarja 1953 predal posle, je bila ameriška zunanja politika do Bližnjega vzhoda v globokih težavah. Upanje, da bi lahko nacionalizem in islam uporabili kot zaščito pred komunizmom, je bilo zamenjano s strahom, da bi jih komunisti prej pritegnili na svojo stran, povrh vsega pa je še Britanija zgubljala svoj primat na Bližnjem Vzhodu. Predsednik Eisenhower je nadaljeval z oblikovanjem trendov, bil je prepričan, da bo antikolonialistična egiptovska oblast dobro sodelovala z ZDA, prav tako pa so upali, da jim bo Egipt pomagal zaustaviti širjenje vpliva SZ (Spanier 1992, 100; Dobson in Marsh 2000, 114).

ZDA so bile na začetku sueške krize na razpotju, saj so imele pripravljena dva scenarija ukrepanja. Odločali so se bodisi med tem, da bi stopili na stran zahodnih zaveznic in nastopili

družno proti Egiptu, bodisi da bi sprejeli poddržavljenje Suškega prekopa²⁰. ZDA so se na koncu kljub velikim pritiskom odločile za miroljuben pristop, Eisenhower, ki je v tistem času užival veliko podporo volivk in volivcev v ZDA, namreč ni hotel tvegati z vojaških napadom na Egipt (McDermott 1998, 156–159).

Velika Britanija in Francija sta po sueški krizi izgubili mesto glavnih akterjev na Bližnjem vzhodu, tako so tam glavno moč prevzele ZDA ter vnovič izvoljen predsednik Eisenhower. Januarja 1957 je objavil »Eisenhowerjevo doktrino«, dokument politike ZDA, ki je odredila, da bodo ZDA ponudile možnost oboroženih sil državam, ki bodo potrebovale in prosile za pomoč v primeru boja proti komunizmu. ZDA so prav tako želele, da se Izrael ne bi preveč opiral na svojo zmago (Fraser 2008, 71–72).

Leta 1962 je Kennedy opravil prvo veliko prodajo ameriškega orožja Izraelu (odobril je dostavo raket) (Ben-Zvi 2002), na drugi strani pa je SZ oskrbovala arabske države in v letih med 1956 in 1967 oskrbela izraelske sovražnike s 1700 tanki, 500 letali in z 2400 topniškimi deli, za kar so arabske države plačale 938 milijonov USD letno, kar je kar dvakrat več od Izraela (Oren 2002, 18). Vse to je nakazovalo na novo poslabšanje stanja v arabsko-izraelskem sporu, za kar sta se obe strani dobro oborožili. V okviru Arabske lige je bila maja 1964 na vrhu v Kairu dogovorjena ustanovitev organizacije, ki bi predstavljala celotno palestinsko ljudstvo. Temu je sledila potrditev obstoja te organizacije 29. maja 1964 v Jeruzalemu. Najprej je bila njena vloga zgolj finančne in propagandne narave, kasneje, po vojni leta 1967, pa je dobila še politične in vojaške pristojnosti v procesu osvoboditve Palestine (Cohn-Sherbock in El-Alami 2001, 141–142).

²⁰ Prva možnost je ponujala nekaj možnih pozitivnih rezultatov: če bi Naserja spodnesli, bi prekop lahko vrnili zahodnim zaveznicam, kar bi predstavljalo moč, kohezijo in prestiž zahodnih zaveznic, v primeru neuspešnega posredovanja pa bi lahko prišlo do vmešavanja SZ, kar bi lahko vodilo v tretjo svetovno vojno ali pa bi Naser iz spopada prišel kot veliki zmagovalec, ugled zahodnih sil pa bi bil omajan. Druga možnost (iskanje miroljubne rešitve) je prav tako ponujala možne pozitivne in negativne rezultate. Na eni strani bi se lahko pokazale razlike v mišljenju med zahodnimi silami, pri čemer bi lahko Naser na račun zahodnega vpliva pridobil večji prestiž, po drugi strani pa bi se ZDA prikazale kot varovalec vladavine prava in pravice na Bližnjem vzhodu, saj bi zavrnile možnost prelivanja krvi (McDermott 1998, 156–7).

3.2 Obdobje med šestdnevno vojno (1967)

3.2.1 Analiza poteka šestdnevne vojne 1967

V obdobju med leti 1957 in 1967 je bilo stanje na izraelsko-egiptovski vojni mirno, začelo pa se je zaostrovanje na meji s Sirijo in Jordanijo. V primeru Izraela in Sirije so se kazale napetosti zaradi ribiških pravic v Tiberijskem jezeru, aktivnosti izraelskega poseljevanja v območju demilitarizacije, ustanovljeni takoj po vojni leta 1948, gverilskih vdorov v Izrael in izraelskega razvoja vodnega projekta reke Jordan. Pripravljala se je tudi nova izraelsko-egiptovska vojna. Izraelci so se iz prejšnje vojne naučili, da se ne smejo zanašati na zahodno Evropo, Egipt pa je užival slavo v arabskem svetu in je bil viden kot vodja arabskega nacionalizma (Richman 1991; Šobajić 1982, 287).

Izrael se je gverilskim napadom upiral z množičnimi napadi na Sirijo in včasih tudi na Jordanijo. V jeseni 1966 so se odnosi med tema dvema državama še zaostрили, saj je Sirija sprejela načrt, po katerem bi preusmerili rečni izvir Baniasa, tri kilometre stran od izraelske meje. To pa za Izraelce ni prišlo v poštev, saj so pred tem zgradili velik namakalni sistem iz Galilejskega jezera. Izraelci so grozili, da bodo zasedli izvire Baniasa in ostali tam, dokler OZN ne bo razglasila statusa quo za reko Jordan (Šobajić 1982, 289).

Sirijsko-izraelska trenja so se nadaljevala tudi na začetku leta 1967, aprila pa je Izrael celo naznanil, da bo poselil celotno demilitarizacijsko območje med državama, vključno z ozemljem, ki je pripadalo arabskim kmetom (Richman 1991). Za tem je prišlo do napadov s strani Sirije, ki so prizadeli izraelske kmete in ribiče. Napadi so doživeli vrhunec 7. aprila 1967, ko sta dve izraelski letalski floti sestrelili šest sirskih migov, pri tem pa niso utrpeli lastnih žrtev (Šobajić 1982, 289).

Sirija, ki je bila v letu 1966 v dobrih odnosih s SZ, je pokazala tudi na pomanjkanje egiptovske odzivnosti na napade na Sirijo, kar arabskim državam takoj dalo vedeti, da Naser ni bil kos vodenju Arabcev, obtožen pa je bil tudi, da se skriva za silami OZN (Richman 1991). Izraelci so po zračnem napadu pričakovali, da se bodo Egipčani postavili na sirijsko stran, saj je Egipt novembra 1966 sklenil obrambni pakt s Sirijo. Prav tako sta Jordanija in Sirija obtožili Egipt, da premalo odločno zastopa arabske narode (Šobajić 1982, 29).

V začetku maja 1967 se je starodavni spor med Izraelom in Arabci zdel skoraj nepomemben. Malcom Kerr je opazil, da so bile arabske države bolj obremenjene druga z drugo kot pa z Izraelom. Tudi ko so se Izraelci prvič pojavili na sceni, so bili tam zgolj kot figura, ki so jo najprej izpostavili Sirci, nato pa še Egipčani. Izraelci so seveda drugače gledali na sebe (Shlaim 1996).

13. maja 1967 je SZ napačno obvestila sirska vlada, da izraelske sile načrtujejo napad na Sirijo in da se na izraelsko-sirski meji že zbirajo izraelske vojaške sile. Kljub temu da ta podatek ni bil resničen, sovražnost med tema dvema državama pa se je stopnjevala že dobro leto, so izraelski voditelji javno in jasno povedali, da bo verjetno potrebno zrušiti sirijsko oblast. V primeru da sami ne bi zmogli prekiniti palestinskih gverilskih napadov, ki so prihajali s sirijskega ozemlja, bo prišlo do neizogibnega. V začetku maja 1967 so sirske oblasti za pomoč prosile egiptovske čete, zato je Naser 13. maja 1967 sprejel tri ukrepe: 1. svoje čete je napotil na sinajski polotok blizu izraelske meje; 2. 14. maja je zahteval umik mirovnih sil za nujne primere OZN s Sinajskega polotoka ter 3. 22. maja 1967 je zasedel Sharm al Sheikh, blokiral Tiransko morsko ožino in razglasil blokado izraelskega pristanišča Eilat v zalivu Akaba z utemeljitvijo, da dostop do pristanišča poteka skozi egiptovske teritorialne vode. Posredovanje Egipta je Izraelu predstavljalo zadosten povod za začetek nove vojne, kljub temu pa so jih ukrepi s strani egiptovskih sil prestrašili in šokirali, saj so bili prepričani, da državi Izrael grozi uničenje (Benjin in Hajjar 2006, 7; Shaim 1996, Šobajić 1982, 289–290).

Odločilen dejavnik, ki je spodbudil nadaljevanje krize, saj je kasneje vodila v šestdnevno vojno, je bilo rivalstvo med arabskimi narodi. Arabski svet je bil v krizi, zlasti zaradi radikalnih in konservativnih političnih režimov. Februarja 1966 je v Siriji prišla na oblast stranka Baath in se začela pripravljati na vojno za osvoboditev Palestine. Predsednik Naser je bil podvržen vse večjemu pritisku in zahtevam, naj se več ne skriva za OZN ter pride na pomoč v Damask. Naser je sumil, da ga hočejo arabske zaveznice zvabiti v vojno z Izraelom, medtem ko so one domnevale, da jih bo pustil same v vojni proti Izraelu. Naserjeva prva poteza, napotitev sil na Sinajski polotok, ni bila namenjena uvodu vojne z Izraelom, temveč politični manever, s katerim bi odvrnili Izraelce ter pokazal egipčanski prestiž doma in v arabskem svetu. Kljub temu pa je ta poteza sprožila verižno reakcijo, ki je Naser ni mogel več nadzorovati (Shlaim 1996).

Kljub diplomatskemu naprežanju v in izven ZN se je vojaška in diplomatska kriza nadaljevala, Izrael pa je 5. junija 1967 napadel Egipt. V šestih dneh, kolikor je vojna trajala, je uničil letalske sile Egipta, Jordanije, Sirije in Iraka (Richman 1991). Jordanija se je sicer v spopad vključila kasneje, a je bila napadena tudi s strani Izraela. Izrael je z uničevanjem letalskih sil arabskih držav uspel pridobiti strateško prednost ter si v šestdnevni vojni proti oslabljenem arabskem odporu podredil vsa ozemlja, ki so pripadala Palestini v času britanskega mandata: v Jordaniji je zavzel območje Zahodnega brega, v Egiptu območje Gaze in Sinajski polotok, v Siriji pa območje Golanske planote (Benjin in Hajjar 2006, 7).

8. junija 1967 je Egipt, ki je izgubil Sinajski polotok, sprejel zahtevo ZN po prenehanju napadov. Naslednji dan je enako storila Sirija, vendar se je Izrael vseeno odločil še za dodatne napadalne akcije. Do 10. junija je prevzel oblast nad Sinajskim polotokom, Gazo, Šarm el-Sheikom, Zahodnim bregom, vzhodnim Jeruzalemom, Golansko planoto in mestom Kunejtra v Siriji, kar se je 10. junija tudi zgodilo (Richman 1991).

3.2.2 Šestdnevna vojna v luči diplomatskih aktivnosti

V začetku leta 1967 je Johnsonova politika omejevanja doživela številne spremembe. Sovjetski uradniki so začeli s poizkusi razširjanja svojega političnega vpliva v Egiptu, Siriji in Iraku, vse te države pa so imele do ZDA hladne odnose. Ameriški uradniki so ta poskus videli kot ponovno oživitev arabsko-izraelskega spora, vključno z vrsto izgrediv, ki so se zgodili konec leta 1966 in na začetku 1967, ko je bilo v Izraelu več palestinskih gverilskih skupin (Fatah idr.), ki so bile odgovorne za smrtonosne akcije z žrtvami, na katere je Izrael moral odgovoriti s povračilnimi ukrepi (*FRUS, 1964–1968, Volume XXI, Near East Region, Document 20, 1967*).

CIA, zunanje ministrstvo in Obrambni oddelek ZDA so družno ustvarili NIE, ki je ugotovil, da se situacija med sprtima stranema razvne in da bodo ZDA in ostale zahodne partnerice v naslednji letih težko ohranjale zadostne odnose tako z Izraelom kot z arabskimi državami, dodatno grožnjo pa predstavlja tudi SZ, saj ji bo dana priložnost, da okrepi svoj vpliv na Bližnjem vzhodu (*FRUS, 1964–1968, Volume XVIII, Arab-Israeli Dispute, Document 187, 1965*). Sprva je Johnsonova administracija želela prepričati Naserja in voditelje SZ, da bi skupaj vzpostavili regionalni režim nadzora oboroževanja, vendar nobena stran ni bila zainteresirana. ZDA so tako leta 1965 Izraelu prodale tanke M48A3, čemur je leta 1965

sledila še prodaja A-4 Shyhawk letal. Svetovalec Nacionalnega sveta za varnost, Robert Komer, je prodajo opravičil s prepričanjem, da bodo po eni strani arabske države uvidele, da ne morejo premagati Izraela, kar naj bi prineslo dolgoročno zadušitev arabsko-izraelskega spora (U. S. Department of State 2013), po drugi pa so upali, da bo to preložilo pritisk s strani Eškola, da ZDA Izraelu obljubijo eksplicitno varnostno zagotovilo. Izraelci so to dejanje označili kot »korak ogromne politične vrednosti« (Levey 2004, 274).

Prizadevanja ZDA po ohranitvi regionalnega ravnotežja so spodkopale Fatah²¹ in druge palestinske gverilske organizacije, ki so pričele z napadi znotraj Izraela (U. S. Department of State 2013). Palestinci so leta 1966 izvajali redne napade na Izraelce, pri tem pa imeli podporo SZ. Izraelski sovražniki so svoj položaj okrepili oktobra 1966, ko sta v napadu na Izrael sodelovala Egipt in Sirija (Oren 2002, 33). Johnsonova administracija je poskušala posredovati s pomočjo Fatah in preprečiti Izraelu, da bi izvedli povračilni napad na Jordanijo, saj je bila z njenega območja izvedena večina palestinskih napadov (U. S. Department of State 2013). Zaradi velikega pritiska javnosti je izraelski premier Eškol 13. novembra odobril napad na Zahodni breg (operacija imenovana »Drobilnik« (*the Shredder*)), v kateri je Izrael napadel arabske vasi, ki so podpirale palestinske teroristične napade znotraj države. Izraelci so nameravali izvesti hiter in natančen napad, vendar so ravno takrat skozi arabsko vas Samu mimo prišli jordanski vojaki, zato so se vojaške sile obeh držav tudi spopadle. V napadu je umrlo 15 jordanskih vojakov in trije arabski civilisti (Oren 2002, 33). Odziv ZDA je bil hiter in grob, Walt Rostow (svetovalec za nacionalno varnost) pa je izjavil, da se morajo izraelski voditelji zavedati, da ne morejo pričakovati zaščite ZDA na dolgi rok, če se sami ne bodo potrudili sobivati s svojimi sosedi (*FRUS, 1964 – 1968, Volume XVIII, Arab-Israeli Dispute, Document 345*. 1966).

Ameriški uradniki so Johnsonu predlagali, da umakne vojaško pomoč Izraelu kot odziv na napad, ki ga je izvedel, vendar je predsednik ta predlog zavrnil, kljub temu pa se je soglasno pridružil mnenju VS, ki je grajal Eškolovo vlado. Sprejeli so Resolucijo VS ZN 228/1966, ki

²¹ Fatah je bila palestinska politična in vojaška organizacija, ki je bila leta 1959 ustanovljena z namenom, da bi preprečila Izraelu prevzem nadzora nad Palestino. Fatah je to poskušala doseči z gverilskim vojskovanjem. Do konca 60-ih je postala največja in najboljša organizirana palestinska organizacija, ki je tudi prevzela vodenje PLO (Britannica 2014a).

je navedla, da so izraelske vojaške sile izvedle »velikopotezno in skrbno načrtovano vojaško akcijo na ozemlju Jordanije«, obsodili so Izrael in izraelske uradnike ter v Jordanijo poslali vojaško opremo za razmere v sili (U. S. Department of State 2013).

Odziv administracije na napad na Samu je sicer pomagal preprečiti nadaljnje izraelske napade na Jordanijo, niso pa uspeli zadušiti palestinskih napadov na meji. Do pomladi 1967 je Izrael nadaljeval z napadi proti Siriji, ta pa je zahtevala, da Egipt posreduje na njihovi strani (U. S. Department of State 2013).

Zunanje in obrambno ministrstvo ZDA nista našli razloga, zakaj bi prizanesli Izraelu, zato sta obe predlagali zmanjšanje ameriške pomoči Eškolovi vladi. Izrael se je odzval tako, da se je Abraham Feinberg (ameriški poslovnež in lobist judovske skupnosti) na začetku maja 1967 dobil z Rostowom (ameriški svetovalec za nacionalno varnost) in mu potožil, da ima Izrael močan občutek, da se ameriška politika odmika od njih. Kasneje se je izraelski neformalni odposlanec dobil z Johnsonom, ki ga je samo opozoril na stroške napada. ZDA so namreč Jordaniji namenili 9 milijonov USD pomoči kot nadomestilo za uničenje jordanskih orožij in za napad (*FRUS, 1964 pad 68, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 149*, 1968). Kljub temu pa se je Johnson odločil, da bo ponovno pregledal ameriško pomoč Izraelu. Zunanje in obrambno ministrstvo sta nadaljevali z nasprotovanjem dodatne pomoči Izraelu. Ameriški obrambni minister Robert McNamara je ugotovil, ne samo da morajo ZDA zavrniti izraelsko prošnjo za dostavo 200 oklepnih vozil, temveč bi bila napaka, če bi Izrael sploh založili z oklepnimi vozili. Zunanje ministrstvo je istočasno izrazilo zaskrbljenost glede ameriško-izraelskega vojaškega sodelovanja, saj so imeli pomisleke glede izraelskih jedrskih namenov (*FRUS, 1964–1967, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 166*, 1967).

Johnson je redko direktno nasprotoval svetovalcem, leta 1967 pa je to vseeno storil. Skupaj z ameriškim veleposlanikom Arthurjem Goldbergom sta se odločila, da morajo ZDA narediti vse, kar lahko, da pomagajo Izraelu. McNamarovo stališče sta označila kot nepotrebno strogo do Izraela in se odločila za kompromis, ki je vseboval oskrbo Izraela s 100 oklepnimi tanki. 23. maja se je Johnson na kosilu sestal z Ruskom (zunanji minister ZDA), McNamaro, Rostowom in Helmsom (direktor Centralne obveščevalne agencije – CIA), kjer je pojasnil, da bodo Izraelu dodatno prodali in odobrili kredite za Hawk in dele tankov (*FRUS, 1964–1968, Volume XVIII, Arab-Israeli Dispute, Document 416*, 1967).

V napetih dneh pred izbruhom nasilja je Johnson preselil šest flot ladij v vzhodni del Mediterana. 23. maja, ko so oznanili embargo na dostavo orožja v območje, je naskrivaj dovolil dostavo zračne pošiljke v Izrael, ki je vsebovala rezervne dele, strelivo, bombne varovalke in oklepna vozila (Richman 1991).

Sirija in SZ sta po koncu sirijsko-izraelskih spopadov aprila 1967 Egiptu posredovali informacijo, da Izrael mobilizira sile in namerava napasti Sirijo (Yossef 2006, 5), obmejne napetosti pa so na začetku maja prerasle v krizo. Naserja je arabska javnost obtožila, da mu ni uspelo obvarovati Sirije pred sovražnostmi Izraela. Ker se je Naser bal za svoj ugled, je takoj izvedel tri ukrepe:

1. 14. maja 1967 je začel mobilizirati egiptovske sile (75 tisoč egiptovskih vojaških čet), ki so okupirale evakuirane opazovalne točke ZN na izraelski meji in v Sharm al-Sheiku ter postavile 600 tankov in tri pehotne divizije na Sinajski polotok (*FRUS, 1964 – 1968, Arab-Israeli Crisis and War, Document 8. 1967*)
2. 16. maja je zahteval razpustitev sil ZN za nujne primere, ki so Sinajski polotok in Gazo varovale od zadnjega spopada leta 1957. Generalni sekretar ZN U Thant je odgovoril, da se bo moral umakniti z vseh položajev, tudi iz Šarm al Šejka, kar pa bi privedlo do političnega pritiska na Naserja, da mora zapreti Tiransko ožino za izraelske ladje. Generalni sekretar ZN U Thant je naposled izpolnil Naserjevo zahtevo, ne da bi zadevo naslovil na VS ZN (Oren 2002, 74; U. S. Department of State 2013)
3. Naser je ostal neomajen in 22. maja 1967 zaprl ožino. Leta 1957 je predsednik Eisenhower obljubil, da bodo ZDA zaprtje ožine obravnavale kot dejanje vojne. Bližnjevzhodna kriza se je poglobila 22. maja, ko je Naser razglasil blokado Tiranske ožine in dejal, da bodo egiptovske sile ustavile in preiskale ladje ter zasegle tovor, namenjen Izraelu. Izraelci so menili, da bi takšna blokada ogrozila njihovo vojaško varnost in ekonomsko vitalnost, zato so zagrozili, da se bodo borili za ponovno odprtje vodne poti. Ostali arabski voditelji, vključno z jordanskim kraljem Huseinom bin Talalom, so opozorili, da bodo morali v primeru, da bodo ZDA podprle Izrael, če želijo preživeti odpor, zavrniti ZDA. CIA je v Naserjevem dejanju prepoznala večkratno tveganje, če bi ga namreč SZ podprla in bi se ZDA zadržale posredovanja, bi se njegova vojska lahko branila na Sinajskem polotoku, Izrael pa bi raje pristal na dogovor ZN kot pa na spopad. Johnson je sedaj imel na voljo tri možnosti: preklicati

Eisenhowerjevo obljubo, privoliti v izraelski napad na Egipt ali zaukazati ameriškimi silam, da ponovno odprejo vodno pot (U. S. Department of State 2013).

Naserjeva dejanja so ameriškimi uradnikom postala jasen signal, da so podcenili resnost dogajanja na Bližnjem vzhodu. Rusk, Rostow in Goldberg so Johnsonu svetovali, naj Izraelce pozove k strpnosti, ti pa so že pripravljali preventivni napad. Johnson je pozval Izrael, Sirijo in Egipt k sodelovanju s sekretarjem ZN, ki je že obiskal Kairo in poskušal najti miroljubno rešitev krize. Johnson je prav tako pisal izraelskemu premieru Eškolu in ga pozval, naj prepreči vse akcije s strani Izraela, ki bi lahko vodile v nadaljnjo nasilje in napetosti v regiji. Ob enem pa je Eškolu zagotovil, da razume, da Egipt z izvajanjem akcij ob meji preizkuša izraelsko potrpežljivost. Na koncu ga je še obvestil, da sam ne bo v imenu ZDA prevzel nobene odgovornosti za dogodke, za katere bo odgovoren Izrael in se o njih prej ne bo posvetoval z ZDA (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 8., 1967*).

SZ in Sirija sta namenoma izkoristili egiptovsko vpletenost v majski krizi 1967 za svoje namene. SZ so namreč namenoma poslale Egiptu napačno informacijo glede zbiranja izraelskih sil. CIA je razkrila, da so SZ s tem želele ustvariti še eno težavno situacijo za ZDA, ki so že bile v vojni v Vietnamu, s tem pa upale na večji sovjetski prodor na območje Bližnjega vzhoda. ZDA bi bile tako v krizo vključene tudi ekonomsko in politično, ne samo vojaško, zaradi podpore Izraelu pa bi njihov ugled pri arabskih državah padel, pri tem pa bi se mogle soočiti z resnimi političnimi posledicami (Bregman 2003, 106; Yossef 2006, 19–20).

Analiza Naserjevih dejanj kaže, da je napačno predvidel razvoj dogodkov v krizi, saj je bil preobremenjen s svojim prestižem v arabskem svetu, zato je tudi takoj reagiral na (napačne) informacije s strani SZ o tem, da Izrael pripravlja svoje sile ter sam začel stopnjevati krizo. Izraelski pristop do vojne pa je bil povsem drugačen. Sporazumevanje med Izraelom in ZDA pred vojno kaže na to, da so bili oboji seznanjeni z Naserjevimi namerami. Ta komunikacija med Izraelom in ZDA ne kaže na zaroto, temveč na subtilno koordinacijo (Yossef 2006, 19–20).

Ameriški uradniki niso bili prepričani glede sovjetskega odgovora na dogajanje v bližnjevzhodni krizi. Po eni strani so delili mnenje, da SZ lahko zaupajo, da ne bo uveljavila močnega vpliva v končnem obračunu. Sovjetski predstavnik v ZN, Nikolaj Fedorenko, je po

tem, ko je Naser razpustil opazovalno misijo ZN, izjavil, da SZ ni izzvala krize in da si tudi ne želi morebitnih nadaljnjih težav. ZDA so tudi zavrnile idejo, da bi SZ namerno spodbujale vojno na Bližnjem vzhodu, ker bi želele ovirati ameriško misijo v Vietnamu (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 3. 1967; FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 19. 1967*).

Po drugi strani pa so ameriški uradniki našli razlog, zaradi katerega so postali upravičeno sumničavi glede nadaljnjega postopanja SZ. SZ je namreč v arabskem svetu kljub zagotovitvi Fedorenka ameriškemu veleposlaniku Arthurju J. Goldbergu, da ni bojazni glede sovražnega nastopanja SZ, razširila govorice, da so ZDA spodbujale Izrael k uporom in da so SZ zaslužne za umik sil ZN. Prav tako so ameriški uradniki uvideli, da bi SZ lahko zahodni diplomaciji o ohranjanju miru nudila samo rahlo podporo, saj bi jih bolj trdna podpora lahko odtujila od arabskih voditeljev (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 26. 1967; FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 52. 1967*).

Ameriški uradniki so menili, da si SZ ne želi vojne na Bližnjem vzhodu, ker so se zavedali, da so Izraelci bolje vojaško izurjeni in kljub številčni premoči arabske vojaške sile ne bodo kos izraelskim obrambnim silam (*FRUS, 1964–1968, Volume XVIII, Arab-Israeli Dispute, Document 415. 1967*), zato bi premočno porazili Arabce, kar bi škodovalo sovjetskemu prestižu. Rusk in Rostow sta Johnsonu 23. maja 1967 sporočila, da SZ ne želi razpihniti vojne, zato je ZM opustilo prepričanje, da je SZ izzvala vojno, da bi otežila delovanje ZDA v vojni v Vietnamu (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 48. 1967*). Kljub temu pa je vse bolj kazalo, da je Moskva s spodbujanjem upornosti Sirije proti Izraelu spomladi 1967 ter tiho podporo Naserjevi razpustitvi sil UNEF namenoma sprožila krizo. Sami so se nameravali izogniti vojaški vpletenosti, pri tem pa bi očrnili ZDA, ki so javno podpirale Izrael (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 61. 1967*).

ZDA so se tako ironično obrnile na SZ, kljub temu da se je Johnsonova administracija ves čas borila, da bi zatrla vpliv SZ na Bližnjem vzhodu in drugod. Johnsonovi uradniki so svarili, da SZ želi s podpiranjem revolucionarnih, protizahodnih sistemov in političnih gibanj pridobiti vpliv na Bližnjem vzhodu, kar bi jim prineslo prednost pri izčrpavanju regionalnih naftnih zalog, vojaških objektih in človeških virih, kar pa si ZDA seveda niso mogle privoščiti (*FRUS, 1964–1968, Volume XXI, Near East Region; Arabian Peninsula, Document 14.*

1966). Ameriška administracija je SZ pozvala, naj izkoristijo svoj vpliv pri arabskih državah in jih poskusijo odvrniti od napada, vendar je sovjetski zunanji minister Gromiko odvrnil, da njegova vlada zavzema stališče, da je za trenutne napetosti v regiji odgovorna izraelska politika in nekateri krogi blizu Izraela, kar je posredno pomenilo, da je SZ menila, da so ZDA odgovorne za dogajanje v regiji (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 41*. 1967).

Ko so se napetosti stopnjevale, je Johnsonova administracija ubrala pet korakov, da bi preprečila vojno:

1. Johnson je nemudoma javno razglasil, da je egiptovska blokada nelegalna in da je lahko potencialno pogubna za poskus vzpostavitve miru ter se mora takoj prekiniti (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, document 71*. 1967)
2. Ameriški uradniki so spodbujali Egipt in Izrael k sodelovanju z ZN, da skupaj najdejo rešitev za končanje krize, Johnson pa je zatrdil, da želi izkoristiti vsa sredstva v okviru ZN, da do miru tudi pride (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, document 71*. 1967)
3. Ameriška administracija je opozorila, da je Naser je s tem, ko je zaprl Tiransko ožino, k sporu prispeval novo dimenzijo in kršil pravico do prostega in neoviranega prehoda mednarodnih plovnih poti, ki so obenem še bistvenega pomena za celotno mednarodno skupnost. Johnson je izjavil, da je globoko zaskrbljen, zlasti zaradi treh potencialnih eksplozivnih stališč: 1. padca meja iz premirja, doseženega po sueški krizi; 2. naglega umika Sil ZN iz Gaze in Sinajskega polotoka ter 3. nedavnega zbiranja vojaških sil (Finney 1967). Ameriški uradniki so zato Izraelu skušali preprečiti, da bi začel vojaški napad, s čimer bi dosegel ponovno odprtje Tiranske ožine. Johnson se je znašel pred dilemo: Izraelu nuditi absolutno nobene podpore ali podpreti Izrael pri sklicevanju na mednarodno pravo o pravicah Izraela v Tiranski ožini, kar bi lahko vodilo v vojaško akcijo Izraela proti Egiptu. V obeh primerih bi marsikaj pridobili in izgubili, odločili pa so se, da bodo poskušali Izrael odvrniti od napada tem, ko so pozvali, da ne smejo uporabiti sile, in ponudili različne alternativne možnosti, da

se jim povrne dostop do morja (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, document 71. 1967*)

4. Ameriški uradniki so se odločili, da se bodo borili proti Naserjevi blokadi Tiranske ožine z organiziranjem konkretnih akcij s strani zahodnih pomorskih sil, s čimer bi dosegli strateški položaj nekaterih zahodnih sil (Johnson je želel na svojo stran pridobiti Britance in Francoze) v Rdečem morju in zavarovali ladje, namenjene Izraelu (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, document 71. 1967*). Johnson je poiskal mednarodno in kongresno podporo za izvedbo Operacije Regata rdečega morja (*Operation Red Sea Regatta*), ki je narekovala oblikovanje koalicije pomorskih držav, ki bi, v primeru da Egipt ne bi vsem državam omogočil prostega prehoda skozi ožino, poslale »probing force«. V naslednjih tednih pa Johnsonova administracija ni uspela pridobiti domače in tuje podpore za Regato. Med tem se je arabski koaliciji pridružila še Jordanija in s tem poglobila pritisk za morebitni izraelski napad. ZDA so nadaljevale z odvrčanjem Izraela od preprečevalnega napada, ameriški uradniki pa so uvideli, da je bolje, da gre Izrael sam v vojno, brez vpletenosti ZDA (U. S. Department of State 2013)
5. Ameriški uradniki so sporočili SZ, da je čas, da oboji izkoristijo svoj vpliv in poskušajo pritiskati na Egipt, da omili prepoved plovbe. Kosigin je Johnsonu odgovoril, da SZ podpira omejevanje, a da lahko Izrael z ameriško sokrivdo preide iz napetosti v vojno (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 41. 1967*)

Zunanji minister ZDA Rusk je situacijo opisal kot resno, vendar še ne kritično, saj je SZ zmerno pomagala Siriji in Egiptu, Izrael pa je kazal zanimanje za diplomatsko rešitev, saj je poslal izreškega zunanjega ministra Aba Ebana v Francijo, Veliko Britanijo in ZDA na konzultacije, kljub temu da poravnave ni bilo na vidiku, pa nobena vlada ni želela nove vojne. Johnson je bil za razliko od Ruska manj optimističen. Sicer se je strinjal s svetovalci, da morajo izkoristiti vse multilateralne možnosti, vključno z ZN, vendar ni pričakoval uspeha. Bolj se je zavzemal za ameriško sodelovanje v multilateralnih silah za podporo pomorskih pravic v Rdečem morju, vendar je poudaril, da bi se morali priključiti še Francija in Velika Britanija (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 54. 1967*).

Ameriško prizadevanje po preprečitvi vojne s povezovanjem z Egiptom, vpeljevanjem diplomacije ZN, z brzdanjem Izraela in organizacijo pomorskih akcij ter iskanjem pomoči pri SZ je takoj naletelo na številne probleme:

1. Izraelci so opozorili na zbiranje egiptovskih vojaških sil na Sinajskem polotoku in oboroževanje s kemičnim orožjem. Bali so se morebitnega napada, kljub pričakovanju da bo pri ponovnem odprtju ožine posredovala zahodna diplomacija, pa so izraelski vojaki nestrpno želeli sami sprožiti napad na Egipt (Shlaim 2000, 240)
2. Ameriški uradniki so uvideli, da se soočajo s težavami pri organizaciji pomorskih akcij tako v ZDA kot pri zaveznicah, zato sta Rusk in Robert S. McNamara, minister za obrambo, Johnsonu predlagala, da ne sme posredovati, preden se domači odločevalci ne strinjajo s predlogom, obenem pa naj počaka še na poročilo ZN o nastalih težavah (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 103. 1967*)
3. ameriški uradniki so se začeli zavedati, da se pomorski plan sooča s političnimi, ekonomskimi in vojaškimi problemi: predvidevali so, da se bo Egipt poskušal braniti s pomočjo SZ, celotnega afriško-azijskega sveta in arabskih držav, razen če jih bodo zadeli z močno vojaško silo; drugi problem se je kazal v financiranju: zahodne sile so sicer dobile finance z Zunanjega ministrstva, iz Bele hiše in CIE, vendar je to bilo to še vseeno premalo za močna ekonomska sredstva iz arabskega sveta; na vojaškem področju pa so se zahodne sile soočale s premajhnim številom ladij in podmornic, ki bi lahko obvladovale situacijo (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 67. 1967*)

ZDA so uvidele, da so se znašle v nezavidljivem položaju. Na eni strani so Johnson in njegovi svetovalci menili, da bodo Izraelci, v primeru da Egipt ne prekliče blokade, zagotovo napadli. Po drugi strani pa je bilo stališče zunanjega ministrstva, da arabski voditelji pomorski načrt dojemajo kot ameriško podporo Izraelu, da ZDA silijo prozahodne arabske države k podpori položaja, v katerem se je znašel Naser, in da s tem zmanjšujejo vpliv ZDA na Bližnjem vzhodu, kar pa seveda daje možnost SZ, da prosto razrašča svoj vpliv v regiji (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 87. 1967; FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 92. 1967; FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 103. 1967*)

Ameriški položaj v začetni fazi vzpona krize je bil oklevajoč, šibak in dvoumen. Predsednik Johnson je najprej poskušal preprečiti vojno z brzdanjem Izraela in izdajanjem opozoril Egiptu in SZ. Vendar pa ta opozorila niso imela vidnega vpliva na Naserja, zato so se nekateri Johnsonovi svetovalci poigravali z idejo, da bi Izrael usmerili proti Egiptu. Johnson pa je bil sam odločno proti temu, da bi ZDA dale Izraelu zeleno luč za napad. Njihov signal je politolog in član Odbora za nacionalno varnost ZDA William Quandt označil kot »rumeni signal«, ki vodi v »zeleni signal« (Shlaim 1996)

Ključno vprašanje je torej, ali so ZDA dale Izraelu dovoljenje, da začne vojno. Izraelski uradniki so se redno srečevali in posvetovali z ameriškimi uradniki v dneh pred 5. junijem, saj so namreč iskali podporo, ki bi jim naj pripadala zaradi obljube po dostopu skozi ožino Tiran v letu 1956. Odločilni trenutek je bil takrat, ko je Johnson zagotovil Ebanu, da »Izrael ne bo sam, razen če se sam odloči, da bo sam. Eban je za razjasnitev Johnsona vprašal, ali je politika ZDA taka, da bo posredovala, če pride do napada na Izrael, Johnson pa je v odgovor samo pokimal (Stephens 2007, 17), kar so si Izraelci interpretirali, da naj kar začnejo z vojno.

Kljub temu je Johnson zagotovil Arabcem, da jih Izrael ne bo napadel in da bodo ZDA nasprotovale agresiji, sami pa Izraela nikoli niso izrecno pozvali, bodisi naj se umaknejo z zasedenih območij bodisi naj poskušajo razrešiti palestinsko vprašanje. Nasprotno, ZDA so raje ponudile Izraelu precejšnjo pomoč, vključno z diplomatsko podporo, ki je omogočila Izraelu, da je zavzel sosednja območja (Richman 1991).

Ameriški uradniki so začeli tudi razmišljati, da bi Izraelu dovolili napad, saj se lahko sam znajde v svojih težavah. Nekateri strokovnjaki menijo, da je na koncu maja in v začetku junija Johnson namenoma signaliziral Izraelu, da ne bo nasprotoval, če bodo napadli Egipt. To naj bi storil navkljub temu, da se njegovi svetovalci s tem niso strinjali. Johnson je tako »rdečo luč« oziroma odločno nasprotovanje vojaškemu posredovanju Izraela zamenjal za »rumeno luč« oziroma nenasprotovanje, in tako nespecifično podprl izraelsko posredovanje. Quandt (1973, 48) meni, da je to za Izraelce pomenilo enako kot »zeleno luč« oz. dovoljenje za napad, prav tako naj bi po mnenju Shlaima »zeleno luč« za napad dal tudi McNamara. Kljub prepričanju Quandta in Shlaima pa nekateri dogodki kažejo nasprotno:

1. Arhivi kažejo, da je Johnson ostal skeptičen glede izraelskega napada. 3. junija je obvestil Eškola o njegovem prizadevanju za ponovno odprtje ožine, potrdil njegovo

zavezanost k preživetju Izraela in ozemeljske celovitosti vseh držav na Bližnjem vzhodu ter ga pozval, naj se izognejo agresiji (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 139. 1967*)

2. Johnson je pričakoval, da bodo Izraelci testno preizkusili trdnost Naserjeve blokade in ne bodo polno napadli, kot so nazadnje storili (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 139. 1967*)
3. Johnson je 22. maja pozval SZ, naj ne podpihuje provokacij s strani arabskih držav, saj bi lahko spodbudile vojaški napad, podpredsednik vlade SZ Aleksej Kosigin pa je v odgovoru zapisal, da enako naproša ZDA, naj pritisnejo na Izrael, da ne bo napadel (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 90. 1967*)

Zgodovinar Avi Shlaim je nadaljnje ameriški odziv opredelil kot »*the amber light*« (svetlo oranžna luč), previdnostno stališče, ki niti ne opraviči niti ne izključuje izraelskih dejanj (Shlaim 2012, 37) Charles Smith pa trdi, da postopni razvoj ameriške politike nakazuje, da je ideja »neugovarjanju izraelskemu napadu« z jasno obljubo podpore Izraelu v zadevi Tiranska ožina oblikovala pogoje za Izrael, da je lahko opravičil odločitev, da bo začel z vojno proti Egiptu (Smith 2012, 178). Posledično so ZDA igrale ključno vlogo pri izbruhu vojne, saj so Izraelu pustile proste roke pri tej odločitvi (Louis in Shaim 2014, 8). Ne glede na to, da obstajajo jasni dokazi ameriške obljube za podporo izraelskim napredkom v sporu z Egiptom, pa je narava »*amber light*« previdna in tiha. Ko je Izrael izvedel prvi napad in po tem ko so ZDA izvedele, da je Izrael odgovoren za napad, so takoj obvestile SZ ter trdile, da niso odgovorne za napad na Egipt (Smith 2012, 180), da jim niso dale zelenega signala za vojaški napad in da bi celo bilo dobro, da ZDA in SZ delujeta skupaj in nemudoma preprečita nadaljnjo sovražnost (Ginat 2012, 212).

Kljub vsemu pa arhivi ameriško-izraelskih varnostnih odnosov kažejo, da je evidentno, da bi se Izrael v vsakem primeru odločil za napad, ne glede na to, kakšno stališče zavzemajo ZDA. Rusk je izjavil, da ne bi imelo smisla pričakovati, da bi ZDA lahko odvrnile Izrael od tega, da se bori za preživetje svoje države (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 141. 1967*). Izrael bi izvedel akcijo, tudi če ne bi pridobil podpore ZDA, izraelske obrambne sile so bile namreč tako zelo odločene, da so določili celo datum napada. Moše Dajan, izraelski obrambni minister, je rok za napad določil, in sicer jutro 5. junija. Minister Eban je na diplomatskem obisku v ZDA celo izjavil, da Izrael ne pričakuje, da bodo

ameriški vojaki izgubljali življenje v imenu Izraela in s tem pokazal njegovo samostojnost (Brenchley 2005, 99).

Ameriški uradniki so 25. maja gostili pogovor z izraelskim zunanjim ministrom, Aba Ebanom, saj je na ZDA naslovil prošnjo za ameriško podporo zaradi potencialne vojaške ogroženosti s strani arabskih narodov. Johnson je takoj sklical sestanek Nacionalnega varnostnega sveta (*National Security Council*), da bi jim analitik CIA predstavil oceno. CIA je primerjala oceni iz meseca aprila in maja in zaključila, da ne obstaja nikakršna takojšnja nevarnost Izraelu, če bi do napada že prišlo, bi Izrael lahko vse arabske države porazil naenkrat v roku enega tedna (Matthias 2001, 223).

Rusk je takoj obvestil Ebana, da podatki, do katerih so dostopali, niso kazali na to, da bi Sirija in Egipt prvi napadla, Johnson je še posebej poudaril, da bi preventivne akcije Izraela povzročile ogromne težave za ZDA, McNamara pa mu je jasno povedal, da mora izraelska vlada doumeti, da bi izraelski napad pod tedanjimi okoliščinami imel resne posledice in da ZDA ne morejo podpreti Izraela, če se odloči za napad (Dallek in Giant 1998, 427).

1. junija se je Meir Amit, šef Mosada²², sestal z McNamara in ga obvestil o vojaški situaciji, ekonomski stagnaciji, nameraval je osebno predlagati, da ukrepajo, saj ni drugega izhoda. McNamara ga je vprašal, kako dolgo bo trajalo in koliko žrtev bo, Amit mu je odgovoril, da približno sedem dni in da bo manj žrtev kot v vojni leta 1948, torej manj kot 6000 (Parker 1996, 217). Izraelski dokumenti razkrivajo, da se je kasneje Amit srečal še z ameriškim predsednikom Johnsonom, ki mu je rekel, naj Izrael ukrepa tako, kot mora, vendar naj prej o tem obvesti ZDA. ZDA od Izraela tudi ne morejo pričakovati, da ne bo ukrepal, saj je ogrožena njihova nacionalna varnost, položaj SZ pa je oklevajoč oziroma razdeljen. ZDA se zavedajo, da Izrael lahko uniči egiptovske sile, pomembno pa je, da delujejo močno, hitro in da preprečijo intervencijo akterjev, ki si jih ne želijo ne ZDA ne Izrael (govora je seveda o SZ) (Yossef 2006, 117).

²² Mosad je najpomembnejša izraelska obveščevalna agencija, ki je bila decembra 1949 ustanovljena na pobudo takratnega izraelskega premierja Davida Ben-Guriona. Odgovorna je za zbiranje obveščevalnih informacij, izvajanje tajnih operacij, zaščito judovskih skupnosti in drugo, v arabske in druge države pa implementira tajne agente, ki zbirajo informacije glede »sovražnikov« Izraela in izvajajo akcije proti njim. Organizacija poroča direktno premierju Izraela (Globalsecurity.org 2011, Britannica.com 2014b).

Ameriško-izraelsko usklajevanje za napad Egipta je tako postalo očitno. Izrael je dobil potrdilo od ZDA, da lahko začnejo vojno, saj so imele ZDA pri tem interes – rušenje Naserjeve oblasti. Kljub temu pa tega dogovora ne pripisujejo načrtovani zaroti. Izrael je januarja 1967 zaprosil ZDA za dostavo 200 oklepnikov, vendar so ZDA februarja zavrnilo njihovo prošnjo, saj naj bi šlo za nasprotje ameriških interesov na Bližnjem vzhodu in povezovanju z Jordanijo. Izraelska vlada si je tudi močno prizadevala, da je dobila od ZDA zagotovilo, da je ZDA v interesu varnost Izraela in kasneje dovoljenje za napad na Egipt (*FRUS, 1964–1968, Volume XVIII, Arab-Israeli Dispute, Document 387. 1966*).

4. junija so bili ameriški uradniki prepričani, da imajo na voljo še vsaj deset dni, da bodo dosegli poravnavo. Bivši Eisenhowerjev uradni in Johnsonov osebni prijatelj, Robert Anderson, se je dobil z Naserjem, ki mu je obljubil, da bo v ZDA poslal visokega uradnika za nadaljnje pogovore. Anderson je zaključil, da je Naser pripravljen na kompromise in da do napetosti ne bi prišlo, če bi generalni sekretar ZN U Thant zadevo o umiku Sil ZN naslovil na VS (*FRUS, 1964–1968, Volume XVIII, Arab-Israeli Dispute, Document 301. 1966*). Istega dne je svetovalec za nacionalno varnost Rostow ameriškem predsedniku Johnsonu poslal memorandum, v katerem je povzel ameriška pričakovanja v regiji. Po njegovem mnenju je postalo jasno, da bodo Izraelci čakali samo še en teden na sprostitev ožine. Predvidevali so, da bo Naser napadel prvi, sami pa bi odgovorili z omejenimi silami na Sinaju, vendar bodo pripravljeni na vojno proti vsem arabskim silam brez pomoči zunanjih akterjev ali direktnega posredovanja zunanjih vojaških sil. Optimizem pa se je kazal v tem, da je bil Naserjev radikalni nacionalizem v pojoemanju, saj se arabski socializem in ostale doktrine niso izkazale za uspešne. Rostow je izpostavil tudi dolgoročne rešitve za regionalne težave, ki bi bile osnovane na ekonomskem razvoju, regionalnem sodelovanju in priznavanju Izraela. Predlagal je tudi, da morajo ZDA Naserju nujno razjasniti, da bodo ZDA spoštovale zaveze iz leta 1957, prav tako naj bi se zavezale k iskanju rešitev za dosego miru, vključno z namestitvijo opazovalcev ZN na obe strani meje, razrešitev problema arabskih beguncev, regionalni ekonomski napredek in prekinitev trgovanja z orožjem. Rostow je zaključil, da imajo ZDA približno dva tedna časa za implementacijo politike, vendar se je kasneje izkazalo, da niso imeli niti 24 ur (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 144. 1967*).

Jasno je bilo, da so ZDA pripravljene podpreti politiko Izraela na Bližnjem vzhodu, ampak samo, če njihova podpora ne pomeni neposredne grožnje sovjetskim rivalom. SZ podpore Egiptu ni nudila, zaradi same zmage arabskih narodov, temveč zaradi mešanja štren v konfliktu, za katerega so bili odgovorni Izrael in njegove zahodne zaveznice vključno z ZDA (Louis and Shlaim 2012, 16). Vseeno pa je SZ želela ohraniti videz, da se ne vpletajo v arabsko-izraelski spor (Ginat 2012, 212).

Prvi je za začetek vojne izvedel Rostow, ki je bil o tem obveščen 5. junija 1967 ob 2.50 zjutraj. Skupaj z Ruskom sta Johnsonu novico posredovala ob 4.35. Takoj so začeli razmišljati, kako naj novico sporočijo SZ in kaj naj vsebuje (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 149*. 1968). Rusk je Johnsonu predlagal, da ZDA SZ sporočijo, da niso imele nobene vloge pri tem, da je prišlo do vojne, in da bodo ZDA napele vse sile, da bodo rešile nastalo situacijo. McNamara je ameriškega predsednika ob 8.00 zjutraj obvestil, da je Kosigin vzpostavil telefonsko zvezo, preko katere bi lahko razpravljali o nastali situaciji. Predsednikovi svetovalci so menili, da je SZ potrebno omeniti tudi to, da so ZDA pričakovale delegacijo iz Egipta in da so dobili zagotovilo od Izraelcev, da ne bodo prvi izvedli napada, saj bi s tem lahko ogrozili diplomatske napore in napredke. Rusk je predsedniku podal tudi prve informacije o napadu. Johnson je tako izvedel, da se je napad sicer povečini odvijal na egiptovskem ozemlju, vendar pa bi naj bil Izrael tisti, ki je začel napad. Kljub temu pa sta tako egiptovska kot tudi izraelska stran krivili ena drugo za začetek spopada (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 150*. 1967).

Izraelske razmeroma lahke vojaške zmage so uresničile arabski strah o tem, da je Izrael neuničljiv. Kljub temu so se arabski voditelji odločili, da Izraelu ne bodo ponudili ne miru ne priznanja niti se ne bodo z njimi pogajali. Mednarodna skupnost je v sodelovanju z ZN osnovala štiri načela, ki bi lahko vladala potencialnim pogajanjem. Izpostavili so načela suverenosti, neodvisnosti, ozemeljske celovitosti vseh držav v regiji in rešitev naraščajočega problema beguncev (Stein 1999, 53).

Izraelski premier Eškol je kot odgovor na to podal izjavo, v kateri je dejanja Izraela opravičil s tem, da se Izrael samo brani agresije s strani Egipta in da se ne bodo opirali na ZDA, temveč na svoje vojake in državljane. Izraelske vojaške sile so uničile egiptovske zračne sile in hitro okupirale Sinajski polotok. Ko sta Jordanija in Sirija vstopili v vojno, je z enakim načinom

porazil še njihove vojaške sile in okupiral Zahodni breg in Golansko planoto. Do prenehanja vojskovanja 10. junija je porazil tri države (Egipt, Jordanijo in Sirijo) in zavzel znaten del njihovega ozemlja (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 158. 1967*).

Ameriški predsednik Johnson ni točno vedel, kako se naj odzove na začetek vojne, zato je svetovalcu za nacionalno varnost Rostowu naročil, naj zbere vse strokovnjake, ki so se že soočili s podobnimi situacijami (vojna v Vietnamu), vendar mora biti razumljeno, da jih na sestanek kliče Rostow in ne Johnson. Rostow je predlagal politika in pravnika Clarka Clifforda, pomembnega sooblikovalca zunanje politike, Deana Achesona, edinega nasprotnika vietnamske vojne Georgea Balla, strokovnjaka za ameriško zunanjo politiko McGeorga Bundyja, pravnega svetovalca Arthura Deana, pomočnika svetovalca vietnamske vojne Johna McCloya, ameriškega svetovalca Mikea Masfielda (ki je bil prav tako proti izbruhu vietnamske vojne) in takratnega podpredsednika ZDA Huberta Humphreya (Johnson 2008, 47–49). Na koncu so v Washington povabil Clifforda, Achesona in Balla. Ti trije niso ravno bili navdušeni nad sodelovanjem. Acheson je na sestanku celo izjavil, da je bila napaka, da so ustanovili državo Izrael, Clifford pa je bil takrat globoko vpleten v ameriško administracijo, ki je priznala Izrael. Johnson se je na to odločil k sodelovanju priključiti Bundyja, saj je želel, da so njegovi uradniki sposobni upravljati dve vojni hkrati (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 163. 1967*).

Začetni odziv ZDA na konflikt je bil osredotočen na določitev, katera stran je začela s sovražnostjo, in preprečitev SZ, da bi izkoristila nestabilnosti v regiji. Rostow je 5. junija izpostavil, kaj bi si želel od sodelovanja s SZ. Želel je, da bi se tajno sodelovanje osredotočalo ne le na vzpostavitev miru, temveč tudi na pogoje vzpostavitve miru: odprtje pristanišča Eilat za dostop do nafte; namestitev opazovalcev na obe strani meje; zaveza SZ k sodelovanju z ZDA, ki bi prekinila oboroževalno tekmo; lajšanje problemov beguncev in ustanovitev Razvojne banke na Bližnjem vzhodu, ki bi v regijo privabila iransko in turško diplomacijo (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 166. 1967*). SZ ni kazala pretiranega zanimanja po sodelovanju, nemudoma pa so želeli doseči prenehanje ognja in vrnitev Izraela na predvojni položaj (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 182. 1967*). Nikolaj Federenko, veleposlanik SZ pri ZN, je prosil ambasadorja ZN Goldberga, da se dobita in pomenita glede prenehanja uporabe ognja (Oren

2002, 199), SZ je začela s propagando, v kateri je lažno trdila, da so britanska in ameriška letala pomagala Izraelu pri napadih. Johnson je SZ opozoril, da z zvrčanjem krivde na ZDA ne bodo rešili konflikta, saj so si ZDA vse skozi prizadevale, da do agresije sploh ne bi prišlo (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 175*. 1967).

Izraelski napad na Egipt, ki je sprožil začetek šestdnevne vojne, je imel precejšen vpliv na odnose ZDA z arabskimi državami. Naser je ob tem javno obtožil ZDA, da so s tem, ko so nad egiptovskim ozemljem letele ameriške letalske flote, znatno pripomogli k izraelski vojaški prednosti. Posledično so nekatere vlade arabskih držav prekinile diplomatske odnose z Washingtonom, na ulice Kaira, Amana in nekaterih ostalih mest pa so se protestno proti ZDA zgrinjale razjarjene množice, grozili pa so celo s prekinitvijo dobave nafte. Ameriški uradniki so egiptovske obtožbe zanikali, vendar je bilo zaman. Johnsonova administracija se je po pomoč obrnila na SZ, ki bi pomagala arabsko javnost prepričati, da so bila ameriška letala namenjena 200 milj stran od bojišča, tako da niso mogla biti uporabljena za izraelsko izvidnico (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 175*. 1967).

Vendar pa bolj ko se je vojna obračala v izraelsko korist, bolj napadalni ton so imela sovjetska sporočila. 7. junija je Kosigin obtožil Izrael, da ignorira Resolucijo VS in s tem vabijo zaskrbljene vlade, da naredijo prvi korak k takojšnjemu prenehanju uporabe ognja in prenehanju vojaških akcij v regiji. SZ je pozvala VS, da uporabi svojo moč in zagotovi implementacijo resolucije (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 188*. 1967). Johnson je naslednjega dne sklical sestanek, na katerem so razpravljali o namelih SZ. Rusk je menil, da se je SZ uštel in da tako ne bo težko prekiniti vojskovanja in lahko opraviti z njo (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 194*. 1967). Poglobljena analiza iz 9. junija je pokazala, da SZ ni želela vojne, vendar pa so njena dejanja spodbudila začetek vojne. Kljub temu pa je razpolagala s številnimi prednostmi v regiji, saj je dajala protiameriški in protiizraelski vtis, arabske države pa so bile prepričane, da jim bo samo ona pomagala tudi v bodoče. Kosigin je kljub slabšem položaju ZDA sporočil, da se SZ v bližnji prihodnosti ne vidi, da bi sodelovala z ZDA na Bližnjem vzhodu (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 240*. 1967).

7. junija je Jordanija sprejela prenehanje uporabe ognja z Izraelom, dva dni kasneje pa so se izraelske kopenske sile preselile do Golanske planote in odgovorile na sirijske zračne in topniške napade. Rusk je dogodek komentiral kot zelo moteč, glede izraelskega namena pa so se začela porajati vprašanja, kar pa posledično pomeni nove probleme za ameriški položaj v arabskih državah. Johnson je sporočil, da morajo ZDA nemudoma prekiniti izraelske vojaške napade, razen tistih, ki jih Izraelci uporabljajo za samoobrambo (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 203*. 1967). Izraelci so ignorirali priporočilo ZDA, zato je ameriški zunanji minister Rusk nagovoril izraelskega zunanjega ministra Ebana in mu sporočil, da se položaj Izraela v ZN hitro slabša, saj Izraelci dajejo vtis, da se ne trudijo dovolj, da bi izpolnili zahteve VS po prenehanju uporabe sile. Prav tako mu je jasno povedal, da so ZDA podprle Resolucijo VS in bodo v primeru, da Izrael ne upošteva njihovih napotkov, podprle VS pri obsodbi Izraela (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 239*. 1967). Toda Izrael je znova ignoriral prošnje ZDA.

Izraelci so 8. junija zadeli ameriško ladjo za zbiranje obveščevalnih podatkov in pri tem ubili 34 ameriških mornarjev. Za napad so se takoj opravičili in ga pripisali zmoti v izvidništvu in komunikaciji, Johnson pa je opravičilo sprejel (Ennes 1979, 5).

10. junija so ameriški predsednik Johnson, podsekretar zunanjega ministrstva Nicholas Katzenbach, McNamara, Clifford, Bundy, Rostow, Thompson in Helms sestankovali, nakar so dobili sporočilo od Kosigina, da je prišlo do prelomne točke in da bo SZ v primeru, da v nekaj urah ne bo prišlo do prenehanja vojaških akcij, primorana sprejeti samostojne akcije. To bi lahko sprožilo konflikt med ZDA in SZ, kar bi lahko vodilo v katastrofo. SZ je zato predlagala, da ZDA od Izraela zahtevajo takojšno brezpogojno prenehanje vojskovanja, enako bo SZ storila na arabski strani. V nasprotnem primeru pa se naj Izrael pripravi na vojaške akcije s sovjetske strani (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 243*. 1967). Johnsonova administracija se je na grožnje SZ odzvala tako, da je na sirijsko obalo poslala šest ameriških zračnih flot, kot znak, da se ne bodo pustili ustrahovati. To je predstavljalo prvega od dveh skorajšnjih spopadov med ZDA in SZ v izraelsko-arabski vojni. Po tem si je ZDA s pomočjo diplomatskih prijemov prizadevala doseči prenehanje napadanja med Izraelom in Sirijo, Izraelci pa so, 10. junija 1967 zaradi močnega pritiska ZDA pristali na prekinitev uporabe ognja. SZ je Sirijo, Egipt in ostale arabske države še dalje

zalagala z orožjem, v znak solidarnosti do arabskih partnerjev pa celo pretrgala diplomatske vezi z Izraelom (Stein 1999, 65; Stephens 2007, 18; Johnson 2008, 53).

Odnosi med ZDA in Izraelom so se zaradi vojne ohladili. Neposredno pred začetkom izraelskega napada je svetovalec za nacionalno varnost Rostow sporočil arabskim voditeljem, da je Johnson storil vse, da bi preprečil izbruh vojne. Kljub temu pa je bila večina arabskih voditeljev prepričana, da so ZDA s svojimi zračnimi silami pripomogle k zmagi Izraela (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 200*. 1967). Stephen Gren je zapisal, da so ZDA sodelovale v sporu celo bolj neposredno. Ustanovili so misijo RF 4C, piloti ameriških letalskih sil pa so vozili letala z belimi zvezdami in številkami, naslikanimi na repu letala, ki so predstavljale izraelske letalske sile. Leteli so 8–10-krat na dan in za Izraelce slikali zračne baze Egipta, Sirije in Jordanije. S seboj so nosili potne liste civilistov, saj bi v primeru, da bi jih zasačili, mislili, da so pogodbeni delavci. Ko so Izraelci uničili zračne sile nasprotnikov, se je misija obrnila v zasledovanje premikanja arabskih čet ponoči, kar je pomagalo Izraelcem, da so te čete bombardirali naslednji dan. Arabci so zato ZDA obtožili, da so nudili taktično zračno podporo Izraelu, predsednik Johnson pa je javno odgovoril, da ZDA Izraelu niso nudile nobene vrste pomoči (Richman 1991). Ameriški uradniki so ta namigovanja seveda zavrnil.

3.2.3 Posledice šestdnevne vojne

Izraelska zmaga je pomenila ponovno uveljavitev moči ameriških idej in izkazala podobo, da lahko ameriške vrednote premagajo nasprotnike demokracije. Šestdnevna vojna je predstavljala kvazizmago za ZDA, saj so s tem utrdile in razširile svoj politični vpliv na Bližnjem vzhodu. Izraelski vojaki so se borili in umirali, da bi zavarovali izraelski in v veliki meri tudi ameriški interes (Stephens 2007, 19).

Arabski svet je obtožil ZDA, da igrajo pomembno vlogo v teoriji zarote. Naserjev zaupnik Mohamed Heikal je bil prepričan, da je Johnson obseden z Naserjem in je zato skoval zaroto, kako ga zrušiti. Arabci so tako krivdo za junijsko vojno pripisali ZDA in Izraelu, ob tem pa so zanemarili provokacije Egipta in napačna predvidevanja arabskih narodov (Shlaim 1996). Odnosi med ZDA in arabskimi državami so se tako ob koncu šestdnevne vojne poslabšali. Zaradi vsesplošnega prepričanja arabskih držav, da ZDA podpirajo Izrael, so te države, ZDA kljub prizadevanjem ameriških diplomatov, ki so pred vojno uspeli ohranjati diplomatske vezi

s konservativnimi sistemi v Jordaniji in Savdski Arabiji, po vojni prekinile diplomatske povezave z ZDA in ji kazale bes (Hahn 2007, 30).

Izraelska zmaga nad Arabci je bila hitra in absolutna, preoblikovala je geografske in diplomatske obrise Bližnjega vzhoda ter zmanjšala ranljivost Izraela na arabske napade. Kairo je bil v dometu izraelskih tankov, Damask pa izraelskega topništva. Izraelske obrambne sile so ponovno združile Jeruzalem ter prvič po 2000-ih letih prevzele oblast nad Zidom žalovanja²³, ki velja za najbolj sveto mesto v judovstvu. V samo šestih dneh se je Izrael vzpostavil kot regionalna velesila (Stephens 2007, 18).

Ameriški predsednik Johnson je v času svojega predsedovanja vodil politiko zadrževanja, stabilnosti in nepristranskosti na Bližnjem vzhodu ter uspešno preprečeval izbruh novega arabsko-izraelskega spora, šestdnevna vojna pa je drastično spremenila temelje za ameriško diplomacijo v tej regiji. Kljub temu da so si ZDA predvsem zaradi zaščite ključnih interesov v regiji prizadevale ohranjati dobre odnose z Izraelci in nekaterimi drugimi arabskimi državami, je Johnsonova politika s šestdnevno vojno padla. ZDA so si prizadevale preprečiti izbruh krize s tem, da so pritiskale na Izrael, da ne bi izvedel preventivnega vojaškega napada na Egipt, in na Egipt, da ni prenehal s provokacijami, ob tem pa so promovirale še diplomacijo ohranjanja miru ZN ter izpostavile pomembnost multilateralnih akcij z namenom, da bi ponovno odprli Tiransko ožino. Njihovi naporji se niso obrestovali, zato je 5. junija izbruhnila vojna (Hahn 2007, 29).

Lokalni voditelji na Bližnjem vzhodu so bili pred samim izbruhom vojne prepričani, da imajo podporo velesil, v primeru da pride do sovražnosti na Bližnjem vzhodu, vendar so se zmotno zanašali nanjo. Na eni strani je Egipt celo zaradi napačnih informacij s strani SZ pričel s stopnjevanjem spora, vse odločitve pa je sprejel sam brez posvetovanja s SZ, kar je za SZ pomenilo, da ni neposredno vključena v dogajanja. Na drugi strani pa si je Izrael po

²³ Zid žalovanja (Zahodni Zid, saj besedna zveza »Zid žalovanja« v hebrejščini ne obstaja) je za Jude postal pomemben po tem, ko so Rimljani 70 let pr. n. št. porušili Drugi tempelj in je od njega ostal samo zid. Ob njem molijo in se zahvaljujejo bogu. Zid je bil več kot tisoč let pod oblastjo muslimanov, ki so zid uporabljali kot prostor za odlaganje smeti in s tem poniževali Jude, ki so zid obiskovali. Med leti 1948 in 1968 je bil zid pod oblastjo Jordanije, ki je izraelskim Judom dovolila, da so zid obiskovali (kar prej ni bilo mogoče). V šestdnevni vojni so Izraelci prvič po dolгих letih prevzeli oblast nad Zidom (Telushkin 1991).

posvetovanju izraelskega premiera Eškola z ZDA in iskanju njihove podpore za napad njihovo previdnost sam raztolmačil kot dovoljenje – zeleno luč za napad in se podal v novo vojno. Regionalna politika Bližnjega vzhoda je tako v regijo vpeljala politiko velesil in začrtala črte med ZDA in SZ za prihodnost (Giancola 2013, 24).

Stopnjevanje napetosti spora je pokazalo na omejitve in pomanjkljivosti ameriške diplomacije na Bližnjem vzhodu, saj Johnsonova administracija ni uspela doseči začrtanih smernic za preprečitev nadaljevanja spora:

1. doseči dogovora ZN o izraelsko-egiptovskem premirju
2. vpeljati pobude med pomorskimi silami, da bi prekinile blokado ožine
3. Naserja odvrniti od provokacij
4. Izraela odvrniti od uporabe vojaške sile (Hahn 2007, 29)

Največji neuspeh Johnsonove administracije pa se kaže v tem, da svojih interesov na Bližnjem vzhodu ZDA niso mogle zastopati unilateralno, saj so ironično za pomoč pri odvrčanju arabskih držav od provokacij prosile ravno svojega rivala – SZ (*ibid*).

Nadaljnje slabosti ameriške politike se kažejo tudi v prizadevanjih za končanje spopadov:

1. Johnsonova administracija je sicer bila zmožna končati spopade s pogajanjem za prekinitev ognja pred 10. junijem, vendar je to storila šele takrat, ko so se odnosi že razvneli in ko je bila deležna groženj iz Moskve, kar je kazalo na dejansko vpletenost SZ v regiji in v sporu
2. Izrael je uvidel, da je vojaško in politično dovolj močan, da se mu ni potrebno več podrežati in usklajevati z ZDA
3. ZDA so bile za dosego prekinitve miru primorane sodelovati s SZ, za katero pa ni jasno, ali ni slučajno namenoma dopustila, da pride do vojne, saj ni nikoli kazala pretiranega interesa, da bi zahodne sile preprečile sovražnosti (Hahn 2007, 29–30).

Šestdnevna vojna je razkrila do takrat neviden del – zmožnost Izraela, da uporabi jedrsko orožje. Eškol je leta 1966 sicer obljubil, da Izrael ne bo prva država na Bližnjem vzhodu, ki bi predstavila jedrsko orožje, kljub temu pa ga je Izrael razvijal že od svoje ustanovitve. Izraelci so uvedli program, ki je gradil reaktor Dimona, pri tem so Izraelu pomagale tudi ameriško podjetje NUMEC, Francija in ameriška vlada s CIA na čelu. Program je vodil bivši francoski

komisar za atomsko energijo, ki je menil, da Izrael razvija jedrsko orožje samo zato, da bi lahko izsiljeval ZDA, v primeru če jim v kritičnih situacijah ne bi priskočile na pomoč (Richman 1991).

Izrael prav tako ni nikoli podpisal pogodbe o neširjenju jedrskega orožja iz leta 1968, niti ni (vse od leta 1960) dovolil pregledovanja svojih jedrskih objektov. Prav tako je v želji, da se druge države Bližnjega vzhoda ne bi jedrsko oboroževale, zaposlil njihove jedrske znanstvenike (*ibid*).

Vojna ni v nobenem smislu prinesla stabilnosti na Bližnjem vzhodu, če bi to pravzaprav sploh bil cilj ZDA. Naser je zaključil, da se kaže problem v ameriških pritiskih na arabske države, naj zmanjšajo svoje poslovanje s SZ, vendar pa jih s svojimi dejanji ravno silijo v nasprotno stran, saj jim ZDA ne puščajo izbire (*ibid*).

3.3 Obdobje po šestdnevni vojni (1967–1970)

ZDA so po letu 1967 Izraelu namenile izdatno finančno pomoč, s tem so mu ponudile priložnost za gospodarski razvoj, kar je s pridom izkoristil in poskrbel za gospodarsko napredovanje: zmanjšal se je odstotek nezaposlenih, povišal se je življenjski standard. Šestdnevna vojna je spremenila Izrael v glavno demokratično zaveznico z izjemno strateško pomembnostjo za ZDA. Strateški vidik sodelovanja je bil podkrepjen z veliko vsoto finančne pomoči, ki je svetu jasno kazala, da ZDA stojijo za izraelskim preživetjem in varnostjo. ZDA so Izraelu v obdobju od 27. maja do začetka junija 1967 preko sklada za nujne primere namerile 100 milijonov dolarjev, do konca leta 1967 pa kar 317 milijonov dolarjev. Javna podpora Izraelu se je v ZDA začela kazati junija 1967 in se naselila med vse sektorje družbe. Razkrila se je tudi zagnanost med ameriški krščanskimi evangelisti, ki so imeli veliko vpliva na ameriški kongres in izvršilni organ, njihov vpliv pa je bil celo večji kot vpliv judovske skupnosti. Tik pred samim izbruhom šestdnevne vojne je Naser sicer izrazil željo po prijateljstvu z ameriški ljudmi in vlado, vendar je vseeno občutil, da je ameriška politika močno zaznamovana s strani potencialnih judovskih glasov (Stephens 2007, 19).

Ob koncu šestdnevne vojne so ZDA sprejele večtirno politiko, oblikovano z namenom, da končanje vojskovanje:

1. Ameriški uradniki so si prizadevali nemudoma prekiniti vojaške napade. 6. junija 1967 so v ZN objavili enostavno resolucijo, v kateri so ukazali Izraelu, da mora takoj zapustiti osvojena ozemlja, naslednji dan so jih prepričali v podpis prenehanja vojskovanja z Jordanijo, 8. junija z Egiptom in 9. junija s Sirijo
2. Ameriški uradniki so si prizadevali preprečiti sovjetsko politično in vojaško vpletenost, saj bi lahko resno ogrozila zahodne interese na Bližnjem vzhodu, kar bi lahko vodilo v globalni konflikt (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 130.* 1967). Ameriško-sovjetska napetost je dosegla vrh iz 9. na 10. junij, ko sta si izraelska in arabska stran prizadevali pridobiti najboljšo ozemeljsko pozicijo v neizogibni prekinitvi ognja, saj je Kosigin sporočil Johnsonu, da bo SZ, v kolikor ne bo prišlo do premirja, izvedla samostojno akcijo (posegla bo tudi po vojaški sili, če bo potrebno), ki pa lahko vodi v spopad med SZ in ZDA. ZDA so nemudoma pritiskale na Izrael, da so dosegli premirje (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 254.* 1967). Napetosti med SZ in ZDA so se sicer zmanjšale, Bela hiša pa je postala bolj pozorna na vojaške akcije v regiji
3. ZDA so si prizadevale vzpostaviti trajni mir med Izraelom in arabskimi državami. Zavzemale so se za ponovno odprtje Tiranske ožine, namestitev ameriških vojakov ob izraelsko-egiptovski meji, prekinitev oboroževalne tekme, izboljšanje položaja beguncev ter promocijo ekonomskega napredka za celotno regijo, pri čemer bi ZDA zavzele nevtralen položaj in delovale v dobro obeh strani, obenem pa pozvale Izrael, naj zapusti osvojena območja. Predsednikovi svetovalci so Johnsonu svetovali, naj hitro ukrepa, saj so se bali, da bi SZ lahko na svojo stran pridobila arabske države, saj bi ponudila proarabski mirovni načrt (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 166.* 1967). Izkazalo se je, da Izrael ni imel posluha za ameriške predloge, saj je bil prevzet z zmago, ZDA pa bi mogla, če bi želela uresničiti svoj načrt, posredovati z vojaško silo, saj ekonomske sankcije ne bi zalegle, kar pa jim ni bilo v interesu (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 198.* 1967). Istočasno so se ZDA morale ubadati še s SZ, saj je bilo jasno, da je bil njihov namen pridobiti kakršen koli vpliv in z opozarjanjem na odnose med Izraelom in ZDA podpihovati arabsko sovražnost (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 240.* 1967).

ZDA niso hotele pritiskati na Izrael, SZ pa je promovirala proarabsko rešitev problema, zato se zadeve niso premaknile nikamor. 19. junija je Johnson sicer predstavil načrt poravnave, ki je zraven zgoraj naštetih elementov vseboval še element medsebojnega priznavanja, vendar Generalna skupščina ZN ni niti glasovala o predlogu, kaj šele da bi ga predstavila v VS ZN. Zunanji minister ZDA Rusk je vztrajal, da je nujno potrebno, da arabske države priznajo obstoj Izraela, če želijo, da zapusti osvojena območja (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 361. 1967*).

Ameriški predsednik Johnson in podpredsednik vlade SZ Kosygin sta se konec junija srečala na vrhu v Glassboru, New Jersey, kjer sta se sicer strinjala, da mora priti do izraelsko-arabske poravnave, vendar sta zagovarjala vsak svoje stališče: Kosygin je vztrajal pri tem, da mora Izrael brezpogojno zapustiti osvojena ozemlja, kar pa Johnson ni sprejel. Ameriški zunanji minister Rusk je predlagal, da ZDA in SZ skupaj predlagata načrt, v katerem bi potrdili arabsko-izraelski mir, pravico do obstoja Izraela, poskrbeli za interese palestinskih beguncev in omejili oboroževanje, vendar je SZ izpostavila, da je ZDA pozabila na glavni problem – umik izraelskih sil in osvoboditev osvobojenih arabskih ozemelj (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 322. 1967*).

Nasprotovanja med ZDA in SZ so se nadaljevala tudi po tem, ko je VS ZN določil pogoje miru in čeprav sta se ZDA in SZ strinjali, da se Izrael odpove ozemljem v zameno za prepoznavanje arabskih držav, se je zalomilo pri definiranju obsega umika. SZ je želela, da Izrael zapusti vsa ozemlja (»the territories«), zasedena v vojni 1967, Američani pa so se strinjali z britanskim predlogom, ki je Izraelu naložil, da se mora umakniti z ozemelj (»territories«), kar pa je pomenilo, da bi del osvojenih ozemljih Izrael lahko obdržal (*FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 480. 1967*).

Washingtonska administracija je zatrdila, da je podpirala ozemeljsko celovitost vseh držav v regiji in da bo podpirala celoten napredek VS, da bi končal spopade. Po vojni je predsednik Johnson izjavil, da ne zagovarja odločitve ZDA, in se odločil, da bo takoj začel s procesi vzpostavljanja miru na visokem nivoju. Kljub temu pa je kmalu za tem na javnost naslovil pet glavnih načel za reševanje konflikta na Bližnjem vzhodu:

1. pravica do izbire nacionalne pripadnosti
2. pravica za begunce

3. pravica do neoviranega pomorskega prehoda
4. omejitev oboroževalne tekme
5. politična neodvisnost in ozemeljska celovitost za vse (Stein 1999, 54; U. S. Department of State 2013)

Arabske države so zavrnilo resolucijo ZN, ki je predvidevala popolni umik v zameno za prepoznavanje pravice vsake države v regiji, da živi v miru in varnosti, ter podoben osnutek, ki ga je pripravila SZ. Ameriška administracija je ugotovila, da je arabska stran premalo zainteresirana in fleksibilna, zanemarili pa so dejstva, da so si Izraelci že postavili judovske naselbine na zasedenih območjih (U. S. Department of State 2013).

Johnson je v svojem govoru 19. junija 1967 predstavil Resolucijo VS 242, vendar jo je samo delno orisal, ni pa podrobneje razglabljal o mejah, priznanjih mednarodne skupnosti ter pomorskih pravicah. Kot že rečeno, je Egipt skupaj z ostalimi arabskimi državami po vojni prekinil diplomatske stike z ZDA, kar je pomenilo, da je ZDA ostala brez visokih diplomatov v prestolnicah glavnih arabskih držav. Naser je ZDA ponudil ponovno vzpostavitev diplomatskih vezi, vendar pod pogojem, da pritisnejo na Izrael, da se umakne z osvojenih območij. Menil je namreč, da so ZDA v vojni podpirale Izrael in da imajo zaradi tega vpliv nanj. Johnson je zahteval, da Naser in Egipt prekličeta to izjavo, drugače ZDA ne bodo pristale na obnovitev diplomatskih vezi. Naser se je ZDA opravičil preko medijev, vendar je ameriška administracija zahtevala, da se opraviči tudi neposredno, saj bi s tem Egipt dal SZ jasno vedeti, da se ne zanašajo samo na sovjetsko podporo (Kissinger 1979, 417).

V letih 1967 in 1968 so ZDA potihoma podpirale mediacijo in napredke generalnega sekretarja ZN Gunnarda Jarringa, kljub temu da same niso bile najbolj zavezane k razrešitvi arabsko-izraelskega spora. Johnson je bil odločen, da bo izraelske ozemeljske pridobitve zavaroval s pomočjo mednarodne diplomacije. Kot vsi predsedniki do tedaj, je tudi sam vsakokrat, ko so pozvali Izrael, da se umakne z osvojenih ozemelj, v VS ZN uporabil pravico veta. Johnson je podprl tudi dvoumno Resolucijo VS 242, ki jo je interpretiral, da »varne meje ne morejo biti uveljavljene od zunaj«, kakor je SZ zahtevala izraelski umik (Stein 1999, 65; Stephens 2007, 19), Jarringu pa so očitali medlost v pogajanjih in so ga dojemali zgolj kot prenašalca sporočil med sprtima stranema. Problem se je kazal tudi v tem, da Izraelci niso doumeli, zakaj bi se morali oni pogajati, saj jim je bilo samoumevno, da se jim kot

zmagovalcem šestdnevne vojne ni treba pogajati, arabske države pa bi se morale, če bi želele kaj doseči, obrniti neposredno na njih, ne pa preko mediacije (Stein 1999, 56).

Izraelske razmeroma lahke vojaške zmage so uresničile arabski strah o tem, da je Izrael neuničljiv. Kljub temu so se arabski voditelji odločili, da Izraelu ne bodo ponudili ne miru ne priznanja niti se ne bodo z njimi pogajali. Mednarodna skupnost je v sodelovanju z ZN osnovala štiri načela, ki bi lahko vladala potencialnim pogajanjem. Egiptovskega predsednika Naserja je v letu 1970 nadomestil dotedanji egiptovski podpredsednik Anvar Sadat ter takoj poskušal spremeniti Naserjeve prioritete in egiptovsko politično orientacijo: poskusil je zmanjšati odvisnost Egipta od SZ, se usmeriti bolj proti ZDA, popraviti negotovo egiptovsko ekonomijo in odstraniti Izrael s Sinajskega polotoka. Najprej je Sadat poskušal prepričati ameriške diplomate, da bi pritiskali na Izrael glede umika, vendar mu je to spodletelo (Stein 1999, 53).

Nova ameriška predsedniška administracija se je po vojni soočila z dvema diplomatskimi posredovanji: 1. SZ je 30. decembra predlagala mirovni načrt, ki je vključeval implementacijo Resolucije VS ZN 242, saj je odražala arabsko zahtevo, da se Izrael umakne z zasedenih območij. 16. januarja 1969 je Francija predlagala posvet štirih sil – ZDA, Velike Britanije, SZ in Francije glede situacije na Bližnjem vzhodu (Kissinger 1979, 418).

Johnson je bil po šestdnevni vojni navdušen nad izraelsko zmago, saj je to dojemal kot dvakratno zmago nad sovjetskimi partnerji, Sirijo in Egiptom, za kar so potrebovali samo šest dni, in dobavo orožja s strani ZDA, predsednik Nixon, ki je nasledil Johnsona, pa Izraela ni dojemal kot strateškega partnerjea. Henry Kissinger, svetovalec za nacionalno varnost, je izjavil, da je zmaga leta 1967 pomenila pridobitev za SZ, saj so postali prijazni do arabskega sveta in ZDA videli kot sovražnika. Nikox je 27. januarja 1969 izjavil, da vidi Bližnji vzhod kot »sod smodnika, ki je zelo eksploziven«, saj bi po njegovem mnenju lahko v morebitnem prihodnjem spopadu prišlo do soočenja med jedrskimi silami. Niti Kissinger niti Nixon nista podprla Rogersonovega (državni sekretar) diplomatskega plana za rešitev arabsko-izraelskega spora, ki bi temeljil na Resoluciji VS ZN 242, pač pa sta Izraelcem dejala, da se jim ni potrebno preveč obremenjevati z resolucijo, tudi če jo Naser sprejme (Kissinger 1979, 564).

Kissinger je trdil, da je Nixon podpiral Izrael samo zaradi tega, ker ni hotel, da bi morale ZDA biti izraelske bitke. Ko se je SZ s posredovanjem v vojni izčrpavanja (*»war of*

attrition«), ki se je odvijala od marca 1969 do avgusta 1970) bolj vpletla v dogajanje na Bližnjem vzhodu, je Kissinger uvidel, da se morajo ZDA prve soočiti s SZ in arabskimi radikalneži (Kissinger 1979, 570–571).

Izraelsko odvrčanje sirijske intervencije v jordanski krizi leta 1970 pa je Nixonu dalo vedeti, da lahko Izrael zaradi svoje strateške lege postane glavni regionalni zaveznik ZDA na Bližnjem vzhodu. Kissinger je poskušal omiliti negativne karakteristike Izraela, zato je predlagal, da morajo ZDA, v kolikor želijo zagotoviti izraelsko odvrčanje tudi v bodoče, Izraelu dolgoročno dobavljati orožje, ne smejo ga siliti v poravnavo brez njihove odobritve, prav tako se ne smejo zadovoljiti z Rogersevimi neučinkovitim trudom po doseganju delnih dogovorov (Kissinger 1979, 572).

Washington je tako zagotovil izraelsko vojaško nadvlado ter ga spremenil v »regionalnega policista«, ki bi nadalje oslabil arabske nacionalistične sisteme in sovjetsko-arabsko navezo. ZDA so prezrle prizadevanja in zainteresiranost novega egiptovskega predsednika Sadata, ko je leta 1971 naredil prve korake k miru, saj je bil pripravljen podpisati mirovno pogodbo z Izraelom, če bi Izrael v zameno pristal na pogoje v Resoluciji 242. Prav tako je bil pripravljen sprejeti ločen izraelsko-egiptovski mirovni načrt, ki drugače ni bil dobro sprejet v arabskem svetu (Quandt 1976, 105; Marwan 2013, 50).

Namesto tega so ZDA Egiptu sporočile, da dokler ne bodo razdrli naveze s SZ, ne bodo dobili pozitivnega izraelskega odgovora. Izdale so tudi *Nixon-Kissingerjevo doktrino*, ki je zajemala strategijo oboroževanja in podpiranja regionalnih strank s pomočjo implementacije politike, zavarovanja njenih interesov in reševanja njihovih vojn, kar je postal temelj ameriške politike do arabske regije (Marwan 2013, 50–51).

Zaradi ameriškega odgovora je Sadat do konca leta 1972 začel spreminjati svoje mnenje in sporočil, da bo šel v vojno, če ZDA ne bodo uspele prepričati Izraela, da sprejme pogoje Resolucije 242. Napačno obveščanje in prepričanje Izraela, da poražene države še kmalu ne bodo šle v vojno, je 6. oktobra vodilo do nove vojne – jomkipur (*»Yom Kippur«*) (Quandt 1976, 105).

3.3.1 Resolucija Varnostnega sveta Združenih narodov 242

Po šestdnevni vojni je prišlo do sprejetja Resolucije 242/1967 VS OZN, ki je narekovala, da je prisvojitvev ozemlja z oboroženo silo nedopustna in ob tem zahtevala umik izraelskih oboroženih sil z okupiranega ozemlja in takojšnjo prekinitev bojevanja.

Resolucija VS ZN 242 predstavlja temelj »pravičnega in trajnega miru« in poziva k reševanju problema s pomočjo pogajanj, ki temeljijo na varnih in priznanih mejah, prepoznavajo pomanjkljivosti v prejšnjih začrtanih mejah Izraela ter pozivajo k umiku Izraela ne z vseh zasedenih ozemelj, temveč z zasedenih ozemelj (razlika med »*the occupied territories*« in »*teritories occupied*«) (Hertz 2009, 1).

VS ZN je razpravljajl o tem, ali so arabske države želele preprečiti agresijo Izraela ali so si same prizadevale za uničenje Izraela. Na podlagi izrečenih besed arabskih voditeljev je VS ZN ugotovil, da arabske države niso načrtovale zgolj napada na Izrael in zavzetih ozemelj, temveč so nameravale Izrael uničiti.²⁴ Johnson je po šestdnevni vojni spomnil na popoln umik Izraela s Sinajskega polotoka po sueški krizi, ko je Izrael ugodil Eisenhowerjevi prošnji po umiku, čeprav ni dobil nič v zameno. Tokrat pa Johnsonov pristop ni temeljil na popolnem umiku, temveč je spodbujal ustanovitev strukture, po kateri bi se ozemlje vračalo, pri tem pa bi bil osnovan tudi okvir za doseg miru. Postopoma sta ZDA in SZ delovali skupaj in delali na diplomatski formuli, ki bi predstavljala okvir za razrešitev arabsko-izraelskega spora. Na začetku so ZDA podpisale Resolucijo VS ZN, ki je predvidevala popoln umik Izraela z zasedenih območij v vojni leta 1967. Kasneje ZDA niso več podpirale popolnega umika, Izraelci pa so želeli v resolucijo vključiti možnost neposrednih pogajanj, vendar je Naser kakršna koli pogajanja iz oči v oči z Izraelci zavrnil (Pehar 2009, 12). Konec avgusta 1967 so

²⁴ Naser je 26. maja 1967 izjavil, da Egipt namerava začeti splošni napad proti Izraelu, ki bo prerasel v totalno vojno, saj je njihov osnovni namen uničiti Izrael; sirjski obrambni minister Hafez al-Assad pa je 20. maja 1967 izjavil, da on kot vojak verjame, da je prišel čas, da vstopi v bitko uničenja; iraški predsednik Abdur Rahman Aref pa je celo šel dalje in izjavil, da je obstoj Izraela napaka, ki jo je treba popraviti. Dodal je še, da je njihov osnovni namen izbrisati Izrael z zemljevida. Arabske izjave o uničenju Izraela so bile izjavljene pred vojno, ko Izrael še ni nadzoroval Zahodnega brega in Gaze, tako da t. i. izraelska okupacija še ni obstajala. Ravno zaradi tega je VS ZN ugotovil, da Izrael ozemelj ni pridobil iz dejanja agresije, temveč iz dejanja samoobrambe (Hertz 2009, 1–2).

se Arabci na vrhu Arabske lige odločili, da bodo združili politična prizadevanja na mednarodni in diplomatski ravni in se zavzemali za umik agresivnih izraelskih vojaških sil z okupiranih arabskih ozemelj v napadih, izvedenih 5. junija 1967 (Stein 1999, 53–54).

Oktober 1967 je VS ZN začel z novim krogom pogajanj glede osnutka resolucije, ki bi zasledovala načela diplomatske rešitve za Bližnjevzhodni konflikt. Pripravljenih je bilo pet različnih osnutkov, trije osnutki (s strani neuvršenih držav (Indija, Mali idr.), držav Latinske Amerike in SZ) so bili bolj proarabski, saj so narekovali, da se mora Izrael umakniti z vseh ozemelj, pridobljenih v šestdnevni vojni 1967, SZ pa je predlagala, da se Izrael vrne na meje, ki so veljale na dan 5. junija 1967. Tudi ZDA so se sprva strinjale z osnutkom. Izrael pa se s tem seveda ni strinjal (Bailey 1985, 146). Ameriška administracija je vedela, da bo Izrael sovjetski dokument zavrnil, zato so spodbudili VB, da je predstavila alternativno različico s pomočjo ambasadorja ZN, Arthurja Goldberga.

Da je Resolucija 242 lahko bila soglasno sprejeta, so namenoma uporabili dvoumen jezik. Posledično sta si jo obe strani arabsko-izraelskega spora interpretirali po svoje, nobena pa je ni takoj sprejela. Resolucija 242 je vsebovala vse Johnsonove usmeritve, razen načela omejitve oboroževalne tekme, v uvodu je bilo poudarjeno, da je ozemlja nedopustno osvajati s pomočjo vojne, besedilo pa je nagovarjalo izraelske vojaške sile, da se umaknejo z območij, ki so jih zasedli v zadnjem spopadu, da se uredi problem beguncev, prekine vsaka agresija, spoštuje ozemeljska celovitost, politična neodvisnost vsake posamezne države v regiji in pravica po življenju v miru znotraj varnih in priznanih mej brez grožnje ali dejanj sil. Resolucija 424 je naknadno pozvala tudi k mediaciji ZN, ta vloga pa je pripadla švedskemu ambasadorju v Moskvi, Gunnarju Jarringu. Kljub temu pa v Resoluciji 242 ni bilo točno določeno, da se bodo Izraelci umaknili z zasedenih območij v zameno za mir, temveč je bil to plod kasnejših pogajanj med Arabci in Izraelom (Stein 1999, 56).

Resolucija 242 VS je bila po ogromnih naporih ameriškega ambasadorja pri ZN, Arthurja J. Goldberga, kompromisnega jezika, ki ga je predlagal zunanji minister SZ, Vasili Kuznecov, ter britanskega delegata, Lorda Caradona, soglasno sprejeta 22. novembra 1967. Nekaj tednov po sprejetju je Resolucijo 242 sprejel tudi Egipt, ki pa je vztrajal pri tem, da mora biti umik izveden z vseh ozemelj, pri tem pa zanemaril druge elemente Resolucije 242. Izrael je Resolucijo 22 uradno sprejel 11. maja 1967, Sirija leta 1973, Palestinska liberalna organizacija pa leta 1988. Izraelci in Arabci so si resolucijo razlagali vsak po svoje, kljub

vsemu pa je postala temelj za nadaljnja prizadevanja ZDA po razrešitvi arabsko-izraelskega spora (Stein 1999, 56; U. S. Department of State 2013).

Resolucija je narekovala, da Izraelu ni treba vrniti vseh ozemelj, pridobljenih v vojni, kar je pomenilo, da je Johnson zavzel proizraelsko stališče. Izrael in ZDA so uporabili angleško različico, ki navaja, da se mora Izrael umakniti z nekaterih, vendar ne vseh, zasedenih območij v vojni leta 1967, medtem ko francoska različica resolucije (tako angleščina kot francoščina sta uradna jezika UN) navaja, da se mora umakniti z vseh zasedenih območij. ZDA so po tem tudi zamenjale Francijo kot glavnega dobavitelja vojaške opreme Izraelu, vključno s tanki in letali. SZ je zaradi tega v ZN med mirovnim procesom nastopila kot velik podpornik Egipta in Sirije. Izraelska zmaga nad Egiptom je predstavljala dvoje: na eni strani zmago judovske države na Bližnjem vzhodu, po drugi strani pa zmago ZDA v hladni vojni nad SZ (Smith 2012, 16–18).

Palestinci so vrsto let zavračali Resolucijo 242, saj v njej ni navedena njihova pravica do nacionalne samoodločbe in vrnitve v njihovo domovino. V njej je govora samo o pravični poravnavi problema beguncev in ni točno definirano, kaj pravična poravnava sploh pomeni. S pozivom k priznanju vsake države v območju, je Resolucija 242 vzpostavila enostransko priznavanje Izraela, ne da bi vzajemno priznavala palestinske nacionalne pravice (Beinin in Hajjar 2006, 6–7).

PLO je imela glede Resolucije 242 določene pomisleke:

1. Begunci so samo površno omenjeni, nikjer ni specifično določeno, da gre za Palestince
2. Nikjer ni omenjeno, kako bi naj razrešili politično situacijo za Palestince
3. Resolucija 242 poziva k prenehanju sovražnosti in priznavanju politične neodvisnosti za vse države v regiji, vključujoč Izrael (Stein 1999, 57)

3.4. Vloga Ameriške judovske skupnosti

Ameriška judovska skupnost je izjemno organizirana interesna skupina v ZDA, ki je skupek več interesnih skupin, saj ni nujno, da imajo judovske interesne skupine enake poglede in interese glede Izraela. Po letu 1967 je začela pomembno vplivati na oblikovanje zunanje politike ZDA (Prosnik 2012, 79).

Ameriška judovska skupnost je na ugledu in moči začela dobivati konec 20. stol., ko so jo v mednarodni politiki začeli obravnavati kot resnega igralca, ki je sposoben vplivati na dogodke, usmerjati politične tokove v smer, ki bi zadovoljila njihove cilje, nagrajevati in kaznovati nasprotnike (Goldberg 1996). Sam začetek ameriške judovske skupnosti pa sega v leto 1654, ko so v New Yorku ustanovili prvo večjo judovsko skupnost (Goldberg 1990, 15; Feldstein 1998, 61). Število pripadnikov judovske skupnosti je skozi stoletja naraščalo, na začetku 20. stol. pa je skupnost štela že več kot milijon pripadnikov (Burstein 2011, 133). S tem ko se je skupnost večala, je postajala tudi bolj organizirana. Leta 1899 so prvič poskušali popisati judovske organizacije v ZDA in s tem ugotoviti razširjenost ameriške judovske skupnosti, kar so objavili v *American Jewish Yearbook* (Ameriški judovski letopis). Leta 1907 so zabeležili 47 nacionalnih judovskih organizacij, leta 1950 pa kar 249 organizacij (Burstein 2011, 134–136).

Na prelomu 20. stol. so ustanovili tri judovske organizacije:

1. Leta 1906 je v New Yorku nastal *American Jewish Committee* (ameriški judovski komite), katerega primarna naloga je bila skrb za Jude in zaščita njihovih državljskih in verskih pravic. Prav oni so začeli z izdajanjem Ameriškega judovskega letopisa. Uživali so kar velik vpliv pri amerškemu predsedniku Woodrowu Wilsonu (1913–21), preko katerega so želeli vplivati na implementacijo določil v ustave novonastalih držav, ki so zagotavljala judovske državljske pravice (Cohen 1972, 77)
2. Zaradi nezadovoljstva z delom predhodne organizacije so leta 1918 ustanovili *American Jewish Congress* (Ameriški judovski kongres). Glavni namen organizacije je bil zastopati interese ameriških Judov na mirovni konferenci v Versaillesu ob koncu prve svetovne vojne: zagotoviti humanitarno pomoč evropskim Judom in ponovno vpeljati judovsko politiko v Palestino (Chanes 2007a, 56)
3. Leta 1913 je bila ustanovljena še ena judovska organizacija in sicer *Anti Defamation League* («Liga proti obrekovanju»). Namen organizacije je bilo prenehanje obrekovanja Judov in enakovredno ravnanje Judov z drugimi državljani. Po šestdnevni vojni se je osredotočila na Izrael in Bližnji vzhod, kjer je poskušala preprečiti arabsko protipropagando Izraelu in poskušala preprečiti njegov bojkot s strani arabskega sveta (Chanes 2007b, 194–195)

Leta 1951 je na pobudo kasnejšega zunanjega ministra Izraela Aba Ebana nastala največja krovna organizacija judovske skupnosti *Conference of Presidents of Major American Jewish Organizations* (Konferenca predsednikov glavnih ameriških judovskih organizacij). Prva konferenca se je odvijala leta 1955, po tem pa so se začeli redno srečevati. Na prvi konferenci so razpravljali o ameriško-izraelskih odnosih, namen organizacije pa je bil predstavljati interese ameriške judovske skupnosti pri izvršni veji oblasti glede izraelskih zadev. Organizacija²⁵ je nastala tudi zaradi ameriškega zunanjega ministrstva, ki je želelo, da se vse judovske organizacije združijo v eno in tako poenostavijo komuniciranje (Thomas 2007, 22).

Isaiah L. Kenen je leta 1954 ustanovil *American Zionist Committee for Public Affairs*²⁶ (Ameriško-sionistični odbor za javne zadeve - AZPAC), katerega namen je bil delovati kot proizraelski lobi, ki je bil nadzorovan in financiran s strani Ameriškega sionističnega sveta, leta 1959 pa se je preimenoval v *American Israel Public Affairs Committee - AIPAC* (Ameriško-izraelski odbor za javne zadeve – AIPAC) (Nelson 1980, 84; Verbeten 2006). Prvotni cilj AIPAC-a je bila koordinacija javnih aktivnosti, ki bi vodila v izboljšanje in ohranjanje odnosov med Izraelom in ZDA (Goldberg 1990, 16). AIPAC je eden izmed najbolj dejavnih in poznanih izraelskih lobijev, ki si vztrajno prizadeva za varnost in prosperiteto Izraela. Prav tako spada v judovsko skupnost (Bowles 1998, 244). Snetzinger (2002, 294) celo navaja, da je AIPAC postal simbol uspešnega lobiranja zunanje politike.

Kenen je lobiranje AIPAC-a usmerjal predvsem v kongres, ki bi predsednika prepričal v to, da bi premagal interese zunanjega ministrstva (Rubin 2007, 50; Thomas 2007, 94). Proizraelske argumente je vedno predstavil tako, da so sovpadali z nacionalnimi interesi ZDA (Prosnik 112).

Izrael se je že od svoje ustanovitve zavedal pomembnosti lobijev in interesnih skupin, ki so bile blizu ameriškim političnim odločevalcem in v ta namen usmerjal finančna sredstva in prizadevanja po dejanskem vplivu. Izraelska vlada je tako redno seznanjena z dogajanjem v

²⁵ Organizacija se je prvič bolj izpostavila v času sueške krize, ko je poskušala preprečiti ZDA, da bi kaznovali Izrael. Njihova angažiranost med šestdnevno vojno 1967 se kaže v prirejanju množičnih shodov pred Belo hišo, s čimer so izkazali podporo Izraelu (Chanes 2007c, 141).

²⁶ Začetki izraelskega lobija v ZDA segajo v leto 1926, ko je 21-letni novinar Isaiah L. Kenen začel promovirati sionizem (Nelson 1980, 84; Verbeten 2006).

ZDA glede razprav o Bližnjem vzhodu (Terry 2005, 69). Izrael prav tako koordinira lobistična prizadevanja ameriških skupin (Bowles 1998, 244; Terry 2005, 69; Mearsheimer in Walt 2006; Prosnik 2012, 111).

Izraelski lobi v 50-ih in začetku 60-ih let 20. stol. ni imel prevelike teže pri sprejemanju ameriške zunanje politike, kljub temu da nekateri viri namigujejo, da je bil Truman pod vplivom Judov, ko se je odločil, da bo leta 1947 priznal obstoj države Izrael. Pred letom 1967 in šestdnevno vojno, ko Izrael še ni bil vojaško tako močan, ZDA niso bile tesno povezane z njim. Po šestdnevni vojni pa so ZDA uvidele, da je Izrael vojaško zelo močan, zato je postal velik zaveznik ZDA na Bližnjem vzhodu. Domači ameriški proizraelski lobi je postajal vse močnejši in vidnejši, strateško zavezništvo pa je vodilo v podporo Izraela znotraj ameriških institucij (Guerlain 2011, 377).

Med Eisenhowerjevim predsedovanjem je imela ameriška judovska skupnost omejen dostop do Bele hiše, saj je Eisenhower z državnim sekretarjem Johnom Fosterjem Dullesom na čelu proizraelski pritisk dojemala kot »ovire, ki jih je pri oblikovanju zunanje politike potrebno premagati, ne kot dejavnike, ki bi lahko oblikovali politiko« (*FRUS, 1952–1954, Volume IX, Part 1, The Near and Middle East (In two parts), Document 13*. 1953; Spiegel 1985, 56).

Eisenhowerjeva administracija se je izogibala tudi politikam, ki bi lahko dodatno potrdile arabske sume, da ZDA favorizirajo Izrael, zato je zavrnila izraelsko prošnjo po dobavi orožja in mu zagrozila z ekonomskimi sankcijami, še poseben odpor do njega pa je pokazala v času suške krize, ko je Bela hiša obtožila Izrael, da so skupaj s Francijo in Veliko Britanijo zakrivili krizo, pri tem pa gal prisilili, da se je umaknil z osvojenih območij. Kenen je skušal prepričati Eisenhowerjeve politične odločevalce, naj si premislijo, vendar pri tem ni bil uspešen, AIPAC pa ni uspel vplivati niti na ostale odločitve glede Izraela v času Eisenhowerjevega predsedovanja (Kenen 1982, 122; Ben-Zvi 1998, 20, 38).

Čeprav je bila Eisenhowerjeva administracija bolj proarabsko naravnava, razlog za to ni bil v tem, da so ZDA skrbele za dobrobit arabskih narodov, temveč so si želele pridobiti zaveznice na Bližnjem vzhodu, kar bi pomenilo, da so se te odmikale od SZ. Eisenhower je kasneje ugotovil, da je bil v zmoti in ni stopili na stran Arabcev, saj arabske prioritete niso sovpadale z ameriškimi. Arabski voditelji so bili namreč nezanesljivi, prav tako pa niso delili enake vizije glede mednarodne in regionalne varnosti. Egipt, Sirija in Irak pa so se bolj začeli

nagibati k SZ (Karsh in Karsh 2003, 2). Eisenhower je ugotovil, da je Izrael tisti, ki trdno zagovarja proameriško usmeritev in bi bil pripravljen podpreti ameriške strateške cilje. Eisenhowerjeva administracija je tako med leti 1957 in 1960 ponovno preučila zunanjo politiko do Bližnjega vzhoda in se začela bolj nagibati k Izraelu, kar pa ni bila posledica domačih lobističnih pritiskov, temveč zunanje realnosti. Bela hiša se je tako poskušala približati arabski in izraelski strani, pri čemer pa je Izrael postal zaveznik in ne obremenitev. Kljub temu da Eisenhower ni odobril dobave orožja Izraelu, se je že začel kazati bolj mehak pristop do Izraela, saj niso več tako trdno zagovarjali zahtev glede meja, beguncev in pretoka vode (Spiegel 1985, 87–89; Little 1993, 564).

V času predsedovanja Kennedyja je judovska podpora demokratični stranki nadalje poskrbela za otoplitev odnosov med Jeruzalemom in Washingtonom, v začetku 60-ih let pa je Izrael celo odobril prvo pošiljko orožja. Kljub boljšim odnosom med ZDA in Izraelom je bila Kennedyjeva bližnjevzhodna strategija nevtralna do arabsko-izraelskega spora (Kenen 1982, 166). Njegova politika se ni močno razlikovala od Eisenhowerjeve, temveč je nadaljevala s prepričanjem, da ameriška nacionalna varnost ne sovпада z arabskim nacionalizmom. AIPAC je sicer prispeval svoj del k okrepitvi teh sklepov, vendar ni vplival na oblikovanje ameriške politike (Kenen 1982; 166; Ben-Zvi 1998, 3; Sachar 1998, 77–86).

Ko je položaj predsednika ZDA prevzel Johnson, so ZDA začele Izrael priznavati kot zanesljivega strateškega partnerja, ki bi lahko ZDA pomagal zmanjšati sovjetski vpliv v regiji. Odnosi so se znatno okrepili po šestdnevni vojni, ko so ZDA uvidele, da je Izrael kredibilen partner pri odvrčanju sovjetskega vpliva. Izraelska vojska je tako dosegla to, kar AIPAC ni: Izrael si je pridobil splošno odobravanje med ameriški oblikovalci politik, ki so ga začeli smatrati kot prednost za zagotavljanje ameriških nacionalnih varnostnih in regionalnih interesov (Ben-Zvi 1998, 134).

Nasproti AIPAC-u pa je deloval arabski lobi, ki je bil precej manj uspešen kot izraelski. Arabske vlade so sicer poskušale vplivati na ameriško zunanjo politiko, vendar so bile praviloma neuspešne zaradi pomanjkanja koordiniranega lobiranja, nepoznavanja dinamike ameriškega političnega sistema s strani arabskih voditeljev ter prepričanja, ki se je uveljavilo v arabskem svetu po drugi svetovni vojni, da je lobiranje prepovedano (Terry 2005, 50–51).

Terryjeva (2005, 27) nadaljuje, da je arabski lobi od samega začetka slabše organiziran od judovske skupnosti, manj uspešen pa je tudi pri volitvah, saj s težavo pridobi denarno podporo in podpornike različnih skupin. Eden izmed razlogov, zakaj je temu tako, tiči tudi v religijski raznovrstnosti znotraj arabskih Američanov, saj so nekateri kristjani, drugi pa muslimani (Findley 1989, 322; Mearsheimer in Walt 2008, 141–142). Drugi razlog je, da imajo Američani negativne stereotipe glede Arabcev (predvsem muslimanov), judovski lobi pa jih še dodatno podpihuje (Terry 2005, 27). Tretji razlog je ta, da arabski Američani niso premožni, so slabo organizirani, manj politično aktivni in uspešni pri nastopu vidnejših položajev v ameriški akademski sferi, medijih, ekonomiji in politiki (Mearsheimer in Walt 2008, 141).

4 SKLEP

Ob pregledu literature, ki obravnava ameriško zunanjo politiko do izraelsko-arabske šestdnevne vojne leta 1967, sem ugotovila, da moramo v analizo zajeti tudi obdobje, ki je privedlo do šestdnevne vojne, saj brez tega ni možno pojasniti dogajanja leta 1967. Ugotovila sem tudi, da gre za zelo kompleksno in obsežno tematiko, ki še danes predstavlja temelje arabsko-izraelskega mirovnega procesa.

Skozi celoten proces analize me je vodilo raziskovalno vprašanje, s katerim sem želela ugotoviti ameriško stališče do arabsko-izraelskega spora. Zanimalo me je, ali so ZDA dale Izraelu dovoljenje, da začne s šestdnevno vojno 1967 med Izraelom in Egiptom, Jordanijo in Sirijo. Po pregledu in analizi literature sem prišla do zaključka, da je bila politika predsednika Johnsona nejasna, tudi različni avtorji si glede tega niso enotni. Nekateri (npr. Quandt 1973, 48) menijo, da so ZDA dale Izraelu zeleno luč za napad, nekateri avtorji (npr. Shlaim 202, 37) pa, da ZDA Izraelu niso dale niti zelene niti rdeče luči, temveč so kazale oranžno luč, ki so si jo Izraelci interpretirali kot dovoljenje za začetek vojne. ZDA sicer niso nasprotovale vojni, saj so skrbele za svoje interese na Bližnjem vzhodu, kljub temu pa niso želele glasno podpreti izraelske odločitve o začetku vojne, saj so se bale sovjetskega odziva. Zato so tudi takoj po izbruhu vojne hitele SZ pojasnjevati, da niso dale dovoljenja Izraelu, naj začne z vojno. Izraelski vojaški arhivi so razkrili, da bi se Izrael v vsakem primeru odločil za začetek vojne, tudi če bi bile ZDA izrecno proti.

Po koncu pregledane literature, ki so vsebovale delovanje izraelsko-judovskega lobija in njegov vpliv na ameriško zunanjo politiko, lahko zavrnem hipotezo št. 1, ki se je glasila »Judovska skupnost v ZDA je imela pomembno vlogo pri oblikovanju ameriške zunanje politike do šestdnevne vojne 1967«, saj izraelsko-judovski lobi pred šestdnevno vojno ni imel večjega vpliva na ameriške odločevalce, temveč je na AIPAC na svoji veljavi pridobil šele po šestdnevni vojni, ko so ZDA Izrael začele dojemati kot pomembnega regijskega strateškega partnerja, ki bi jim lahko pomagal zagotoviti strateške interese na Bližnjem vzhodu (dotok poceni nafte in preprečevanje razširitve sovjetskega vpliva).

Hipotezo št. 2, ki se je glasila »Politika ZDA do šestdnevne vojne maja 1967 ni bila jasno opredeljena«, lahko potrdim, saj Johnson ni bil pripravljen na izbruh vojne takoj na začetku junija 1967, temveč je verjel svojim svetovalcem, da imajo še vsaj mesec dni, da se odločijo

glede politike in ukrepanja na Bližnjem vzhodu. Johnsonu očitajo, da je imel pomanjkanje instinkta in sočutja, potrebnega za oblikovanje zunanje politike. Niti ni maral niti razumel tujcev, saj je dejal, da tujci niso tako kot ljudje, na katere je navajen. Ravno zaradi tega se je pri oblikovanju in izvajanju zunanje politike opiral na svoje uradnike kabineta in profesionalne svetovalce, ki jih je prevzel od predhodnega predsednika Kennedyja, to so bili minister za obrambo Robert S. McNamara, zunanji minister Dean Rusk in svetovalec za nacionalno varnost McGeorge Bundy, tem je dovolil, da so vodili zunanjo politiko ZDA. Johnson se je, nasprotno od predsednika Eisenhowerja, ki je dovolil, da javnost misli, da svetovalci oblikujejo zunanjo politiko, v resnici pa jo je on sam, resnično zanašal na svoje svetovalce, saj se je sam pri temah, povezanih z zunanjo politiko, počutil premalo podkovanega. Johnsonovi svetovalci so bili bolj izobraženi glede zgodovine in navad drugih držav po svetu, kar jim je bilo z Johnsonom skupno, pa je, da niso bili zmožni spoštovati pomembnosti zunanjepolitičnih ciljev drugih držav in obratno. Johnsona politologi vidijo kot predsednika, ki je, ko se svetovalci niso strinjali z njim, poskusil sprejeti samo del njihovih pripomb. Deloval je kot vodja večine in usklajeval različna stališča v svojem lastnem taboru, namesto da bi se odločal na podlagi dejstev glede obravnavanega problema. Njegova neodločnost se je izkazala tik pred izbruhom šestdnevne vojne, ko je izraelska vlada pritisnila na Johnsona, da je podal izjavo za javnost, v kateri je potrdil ameriško zavezanost k ohranjanju izraelske varnosti. V privatni razpravi med predsednikom Johnsonom in izraelskim premierjem Eškolom pa je sočustvoval z nezavidljivim izraelskim položajem in pozval k strpnosti ter prosil Izrael, naj počaka na izid mediacije. Prav tako je opozoril, da brez predhodnega posvetovanja glede unilateralnih dejanj Izrael ne sme pričakovati zavezujoče podpore s strani ZDA. Izraelci so bili pripravljeni dati ameriški diplomaciji prilžnost, vendar ko sta 30. maja 1967 Jordanija in Egipt vzpostavila vzajemni obrambni pakt, je Eškhol pritisnil na Johnsona, da se morajo ZDA pridružiti Izraelu pri vojaškem odprtju zaliva Akaba. Johnson je še enkrat pozval k strpnosti. Neodločnost se je nadaljevala tudi na začetku izbruha šestdnevne vojne, saj je na sestanku v svoj kabinet preko svojih najbližjih svetovalcev sklical vse vpletene uradnike, ki so imeli izkušnje s prejšnjimi spopadi (bodisi arabsko-izraelskimi bodisi spopadi v Vietnamski vojni). Tudi po tem sestanku je bila politika ZDA nejasna. Na eni strani si je Johnson prizadeval za končanje spopada in je pritiskal na Izrael, naj prekine z vojaškimi spopadi, po drugi strani pa se ni želel preveč vpletati v spopad, saj se je bal odziva SZ in arabskih držav, ki so se že tako bolj nagibale k SZ, kar bi lahko pomenilo

še večjo odvisnost od nje. Ironično so na koncu zaprosili za pomoč pri dosegu prenehanja spora prav SZ. Johnson se ni odločil za nobeno izmed zunanjepolitičnih sredstev, npr. ekonomske sankcije, s pomočjo katerih bi lahko prenehal zalagati Izrael z orožjem, kar bi posledično lahko pomenilo, da Izrael ne bi tako suverevno premagal nasprotnic v šestdnevni vojni 1967, saj se je bal, da bi SZ z zalaganjem izraelskih naspornic premagala Izrael, tako bi si SZ utrdile politični položaj na Bližnjem vzhodu. Johnsonova administracija je bila včasih spretna, drugič je imela srečo, kar se tiče dogajanja na Bližnjem vzhodu. Z izraelsko zmago v šestdnevni vojni je ameriški vladi odleglo, saj ZDA ni bilo treba uporabiti vojaškega sredstva zunanje politike pri ponovnem odprtju zaliva Akabe, kar so Izraelu sprva obljubile.

Hipotezo št. 3, ki se je glasila »ZDA v resoluciji Varnostnega sveta Združenih narodov 242 (VSZN 242) niso vztrajale pri opredelitvi zahtevanega obsega umika Izraela z zasedenih območij«, lahko prav tako potrdim. Johnson je bil za razliko od svojih predhodnikov javno naklonjen Izraelu in se potegoval za njegovo dobrobit. Chomsky (2003, 179–182) in Finkelstein (2003, 144–149) menita, da so ZDA in Izrael sicer na začetku pogajanj zavzemali različne položaje in da se je njihova interpretacija Resolucije 242 razlikovala. ZDA so menile, da se mora Izrael umakniti z vseh zasedenih ozemelj v šestdnevni vojni 1967. Med samimi pogajanjmi pa so ZDA in Izrael postali zavezniki, saj so ZDA uvidele, da je Izrael s svojo vojaško superiornostjo daleč pred ostalimi državami na Bližnjem vzhodu in da se je izkazal za pomembno strateško prednost v okviru hladne vojne, lahko bi postal pomembni ameriški geostrateški zaveznik pri razširjanju ameriškega političnega vpliva in demokratičnih načel ter zaustavitvi razraščanja sovjetskega vpliva na Bližnjem vzhodu. Chomsky nadaljuje, da so ZDA zaradi tega dovolile Izraelu samo delni umik iz ozemelj, ki bi jih ZDA in Izrael sami določili. Johnson je tudi spomnil, da se je Izrael v vojni leta 1956 odpovedal ozemljem in da v zameno ni dobil nič, sedaj pa mu tega ni potrebno storiti. Opozoril je, da morajo arabski narodi najprej prepoznati pravico države Izrael po obstoju, šele takrat se lahko začnejo pogajati o umiku. Arabske države na to seveda niso pristale, tako da je Izrael po letu 1967 pridobil v upravljanje tolikšno količino ozemlja, ki je ni imel nikoli prej. Pehar (2009, 13) zaključí, da so ZDA spremenile stališče, saj je bil predstavnik ZDA v ZN močno zaznamovan z vplivom izraelskega lobija, ki je ravno po šestdnevni vojni 1967 začel pridobivati na veljavi.

5 LITERATURA

Adl.org. 2015. *Camp David Accords/Israel-Egypt Peace*. Dostopno prek: <http://www.adl.org/israel-international/israel-middle-east/content/AG/camp-david-israel-egypt-peace-agreement.html?referrer=https://www.google.si/#.VlcKgXYvfIU> (20. november 2015).

Al Joundi, Sami. 1972. *Židje in Arabci*. Ljubljana: Zavod Borec.

Alkhateeb, Firas. 2013. *The Nakba: The Palestinian Catastrophe of 1948*. Dostopno prek: <http://lostislamichistory.com/the-nakba-the-palestinian-catastrophe-of-1948/> (20. julij 2015).

Bailey, Sydney D. 1985. *The Making of Resolution 242*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers

Baldwin, David Allen. 1985. *Economic Statecraft*. Princeton: Princeton University Press.

Barston, Ronald Peter. 1998. *Modern diplomacy* (2nd ed.). London: Longman.

Baylis, John. in Steve Smith. 2005. *The globalization of world politics: an introduction to the international relations* (3rd ed.). Oxford: Oxford University Press.

Beinin, Joel in Lisa Hajjar. 2006. *Palestine, Israel and the Arab-Israeli Conflict: A Primer*. Middle east research & Information project.

Bell, Bowyer J. 1996. *Terror Out of Zion: The Fight for Israeli Independence*. Transaction Publishers.

Benko, Vlado. 1997. *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2000. *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Ben-Zvi, Abraham. 1998. *Decade of Transition: Eisenhower, Kennedy, and the Origins of the American-Israel Alliance*. New York: Columbia University Press.

--- 2002. *John F. Kennedy and the Politics of Arms Sales to Israel*. London: Frank Cass.

Berridge, Geoff R. 1987. *International Politics. States, Power and Conflicts since 1945*. Sussex: Wheatsheaf Books in New York: St. Martin's Press.

- Bickerton, Ian J in Carla L. Klausner. 2002. *A Concise History of the Arab-Israeli Conflict*.
- Bojinovič Fenko, Ana. 2010. *Premoščanje ločnice med proučevanjem mednarodnih odnosov in zunanje politike – primer mednarodnega regionalizma*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Bokhari, Kamran A. 2002. *A Constructivist Approach to American Foreign Policy*. Dostopno prek: http://www.i-epistemology.net/attachments/689_Ajiss19-3%20-%20Bokhari%20-%20A%20Constructive%20Approach%20to%20American%20Foreign%20Policy.pdf (13. oktober 2014).
- Bowles, Nigel. 1998. *Government and politics of the United States*, 2nd edition. Houndmills: Macmillan Press.
- Bregman, Ahron. 2003. *A History of Israel*. New York: Palgrave Macmillan.
- Brenchley, Frank. 2005. *Britain, the Six-Day War and its Aftermath*. London: IB Tauris.
- Brglez, Milan. 1998. Kodifikacija sodobnega diplomatskega prava. V *Diplomacija in Slovenci*, ur. M. Jazbec, 207. Celovec: Drava.
- Britannica.com. 2014a. *Fatah = Palestinian political organization*. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/topic/Fatah> (20. julij 2015).
- 2014b. *Mossad = Israeli Intelligence Agency*. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/topic/Mossad> (20. julij 2015).
- Britannica.com. 2015. *Strern Gang*. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/topic/Stern-Gang> (20. julij 2015).
- Bruno, Greg in Sharon Otterman. 2008. *National Intelligence Estimates*. Dostopno prek: <http://www.cfr.org/iraq/national-intelligence-estimates/p7758> (10. november 2015).
- Burstein, Paul. 2011. Jewish Nonprofit Organizations in the U. S.: A preliminary survey. *Contemporary Jewry* 31 (2): 129–148.
- Calvocoressi, Peter. 2001. *World Politics 1945-2000*. London: Pearson Education.

Chanes, Jerome. 2007a. American Jewish Congress (AJCongress). V *Encyclopaedia Judaica, Second Edition*, ur. Fred Skolnik, 56–58. Detroit, New York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.

--- 2007b. Anti-Dafamation League (ADL). V *Encyclopaedia Judaica, Second Edition*, ur. Fred Skolnik, 194–195. Detroit, New York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.

--- 2007c. Conference of Presidents of Major American Jewish Organizations (Presidents Conference). V *Encyclopaedia Judaica, Second Edition*, ur. Fred Skolnik, 140–143. Detroit, New York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.

Chomsky, Noam. 1999. *Fateful Triangle: The United States, Israel and the Palestinians*. Boston: South End Press.

--- 2003. *Middle East Illusions*. Lanham, Boulder, New York, Oxford: Rowman and Littlefield Publishers.

--- 2004. *Hegemony or Survival: America's Quest for Global Dominance*. New York: Henry Holt and Co.

Clark, Michael in Brian White. 1989. *Understanding Foreign Policy: The Foreign Policy Systems Approach*. Cheltenham: Edward Elgar.

Cohen, Avner. 1999. *Israel and the Bomb*. New York: Columbia University Press. 99–114.

Cohen, Naomi W. 1972. *Not Free To Desist: The American Jewish Committee 1906-1966*. Philadelphia: Jewish Publication Society of America.

Cohn-Sherbok, Dan in Dawoud El-Alami. 2001. *The Palestine-Israeli Conflict: A Beginner's Guide*. Oxford: Oneworld Publications.

Coulombis, Theodore A. in John H. Wolfe. 1990. *Introduction to International Relations* (4th ed.). New Jersey: Prentice-Hall International.

Constantiou, Costas M. 1996. *On the Way to Diplomacy*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Cox Michael in Doug Stokes. 2012. *US foreign policy*. New York: Oxford University Press Inc.

Čeh, Ana. 2004. *Mednarodnopravna analiza svetovalnega mnenja Meddržavnega sodišča v Haagu o pravnih posledicah graditve zidu na okupiranem palestinskem ozemlju z dne 9. julija 2004*. Dostopno prek: http://www.unaslovenia.org/sites/default/files/file/ceh-mednarodnopravna_analiza.pdf (24. marec 2014).

Dallek, Robert in Flawed Giant. 1998. *Lyndon Johnson and His Times, 1961-1973, vol. 2*. New York: Oxford University Press.

Davidson, Roger H., Walter J. Oleszek in Frances E. Lee. 2008. *Congress and its members*, 11th edition. Washington (D.C.): CQ.

Dershowitz, Alan. 2003. *The Case for Israel*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.

Dobson, Alan P. in Steve Marsh. 2000. *US Foreign Policy since 1945*. London in New York: Routledge.

Dumbrell, John. 1997. *The making of US foreign policy*. Manchester: Manchester University Press.

Ennes, J. M. 1979. *Assault on the Liberty: The True Story of An Israeli Attack on an American Intelligence Ship*. New York: Random.

Feldstein, Donald. 1998. The Jewish Federation: The First Hundred Years. V *A portrait of the American Jewish community*, ur. Norman Linzer, David J. Schnall in Jerome A. Chanes, 61–77. Westport: Praeger Publishers.

Findley, Paul. 1989. *They Dare to Speak Out: Peple and institutions confront Israel's Lobby*. Chicago: Lawrence Hill Books.

Fink Hafner, Danica. 2007. *Lobiranje in njegova regulacija*. Ljubljana: FDV.

Finkelstein, Norman. 2003. *Image and Reality of the Israeli-Palestine Conflict, 2nd edition*. London, New York: Verso.

Finney, John. W. 1967. WILSON DECLARES CRISIS COULD LEAD TO A GENERAL WAR; Confers With Johnson Over Declaration on Freedom of Passage in Tiran Strait. *The New York Times*, 3. junij. Dostopno prek: <http://query.nytimes.com/gst/abstract.html?res=9F04E3D7123AE63ABC4B53DFB066838C679EDE> (8. november 2014).

Fraser, T. G. 2008. *The Arab-Israeli Conflict: Third Edition*. New York: Palgrave Macmillan.

Foreign Relations of the United States (FRUS), 1952–1954, Volume IX, Part 1, The Near and Middle East (In two parts), Document 13. 1953. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1952-54v09p1/d13> (9. januar 2015).

FRUS, 1964–1968, Volume XVIII, Arab-Israeli Dispute, Document 187. 1965. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v18/d187> (7. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XVIII, Arab-Israeli Dispute, Document 262. 1966. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v18/d262> (7. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XVIII, Arab-Israeli Dispute, Document 301. 1966. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v18/d301> (7. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XVIII, Arab-Israeli Dispute, Document 345. 1966. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v18/d345> (7. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XVIII, Arab-Israeli Dispute, Document 387. 1966. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v18/d387> (7. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XVIII, Arab-Israeli Dispute, Document 415. 1967. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v18/d415> (7. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XVIII, Arab-Israeli Dispute, Document 416. 1967. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v18/d416> (7. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XXI, Near East Region: Arabian Peninstula, Document 14. 1966. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v21/d14> (8. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XXI, Near East Region, Document 20. 1967. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v21/d20> (8. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 3. 1967. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d3> (8. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 8. 1967. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d8> (8. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 19. 1967. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d19> (8. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 26. 1967. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d26> (8. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 41. 1967. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d41> (8. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab- Israeli Crisis and War, Document 48. 1967. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d48> (8. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 52. 1967. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d52> (8. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 54. 1967. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d54> (8. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 61. 1967. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d61> (8. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 67. 1967. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d67> (8. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, document 71. 1967. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d71> (8. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 87. 1967. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d87> (8. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 90. 1967. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d90> (8. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 92. 1967. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d92> (8. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 103. 1967. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d103> (9. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 130. 1967. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d130> (9. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 139. 1967. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d139> (9. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 141. 1967. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d141> (9. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 144. 1967. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d144> (9. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 149. 1968. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d149> (9. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 150. 1967. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d150> (9. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 158. 1967.
Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d158> (9. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 163. 1967.
Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d163> (9. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 166. 1967.
Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d166> (9. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 175. 1967.
Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d175> (9. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 182. 1967.
Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d182> (9. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 188. 1967.
Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d188> (9. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 194. 1967.
Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d194> (9. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 198. 1967.
Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d198> (9. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 200. 1967.
Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d200> (14. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 203. 1967.
Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d203> (14. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 239. 1967.
Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d239> (14. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 240. 1967.
Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d240> (14. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 243. 1967.
Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d243> (14. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 254. 1967.
Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d254> (14. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 322. 1967.
Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d322> (15. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 361. 1967.
Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d361> (15. november 2014).

FRUS, 1964–1968, Volume XIX, Arab-Israeli Crisis and War, Document 480. 1967.
Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/d480> (15. november 2014).

Giancola, Adam. 2013. "The Amber Light": Regional and Superpower Politics in the 1967 Arab-Israeli War. *The Journal of Historical Studies* 2 (1): 19–24.

Ginat, Rami. 2012. *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*. New York: Cambridge University Press.

Glass, Gene V. 1976. Primary, secondary and Meta-Analysis of Research. *American Educational Research Association* 10 (4): 3–8.

Globalsecurity.org. 2011. *Mossad: The Institute for Intelligence and Special Tasks ha-Mossad le-Modiin ule-Tafkidim Meyuhadim*. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/intell/world/israel/mossad.htm> (20. julij 2015).

Goldberg, David Howard. 1990. *Foreign Policy and Ethnic Interest Groups: American and Canadian Jews Lobby for Israel*. New York, Westwood, Connecticut, London: Greenwood Press.

Goldberg, Jonathan Jeremy. 1996. *Jewish Power: Inside the American Jewish Establishment*. Dostopno prek: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/style/longterm/books/chap1/jewishpower.htm> (8. avgust 2015).

Guerlain, Pierre. 2011. The Israel lobby, American democracy and foreign perceptions of the USA. *Journal of Public Affairs* 11 (4): 372–381.

Hague, Rod in Martin Harrop. 2007. *Comparative Government and Politics, an introduction*, 7th edition. Houndmills: Palgrave MacMillan.

Hahn, L. Peter. 2007. The Cold War and the Six Day War. US policy towards the Arab–Israeli crisis of June 1967. V *The Cold War in the Middle East*, ur. Nigel J. Ashton. Routledge: Taylor&Francis Group.

Hasassian, Manuel. 1997. U. S. National Interest in the Middle East. *Palestine-Israel Journal of Politics, Economics and Culture*, 4 (3&4). Dostopno prek: <http://www.pij.org/details.php?id=450> (8. junij 2014).

Haukkala, Hiski. 2010. *The EU – Russia Strategic Partnership*. London in New York: Routledge.

- Hertz, Eli E. 2009. *UN Security Council Resolution 242*. Dostopno prek: [http://www. mythsandfacts.org/conflict/10/resolution-242.pdf](http://www.mythsandfacts.org/conflict/10/resolution-242.pdf) (8. junij 2014).
- Hill, Christopher. 2003. *The Changing Politics of Foreign Policy*. Houndmills, Basingstoke in Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Hourani, Albert. 1991. *A History of the Arab Peoples*. Harvard: Harvard University Press.
- Hrebenar, Ronald J. In Morgan B. Bryson. 2009. *Lobbying in America: A Reference Handbook*. Santa Barbara, Denver, Oxford: ABC Clio.
- Israel Ministry of Foreign Affairs. 2015. *Israel-Egypt Armistice Agreement*. Dostopno prek: <http://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/mfadocuments/yearbook1/pages/israel-egypt%20armistice%20agreement.aspx> (20. november 2015).
- Israelipalestinina.procon.org. 2008. *Glossary*. Dostopno prek: <http://israelipalestinian.procon.org/view.resource.php?resourceID=001196#nakba> (20. julij 2015).
- Isserof, Ami. 2002. *A Brief History of Israel and Palestine*. Dostopno prek: www.mideastweb.org/BriefHistory.htm (11. februar 2014).
- Jewisvirtuallibrary. 2015. *Harry Truman Administration: Tripartite Declaration*. Dostopno prek: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/tridec.html> (20. julij 2015).
- Johnson, Robert David. 2008. *Lyndon Johnson and Israel: The Secret Presidential Recordings*. Tel Aviv University: The S. Daniel Abraham Center.
- Kajnič, Sabina. 2008. *Razvoj evropske zunanje politike od Evropskega političnega sodelovanja do evropske varnostne in obrambne politike*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Karsh Efraim in Inari Karsh. 2003. *Empires of the Sand: The Struggle for Mastery in the Middle East 1789-1923*. Cambridge: Harvard University Press.
- Kaufmann, Johan. 1998. *The Diplomacy of International Relations*. London: Kluwe Law International.

Kegley, Charles W. in Eugene R. Wittkopf. 1995. *World Politics: Trend and Transformation, 5th Edition*. New York: St. Martin's Press.

Kenen, Isaiah L. 1982. *Israel's Defense Line: Her Friends and Foes in Washington*. Buffalo: Prometheus Books.

Kissinger, Henry A. 1979. *The White House Years, 1968–72*. Little, Brown and Company.

Kubalkova, Vendulka. 2001. *Foreign policy in a constructed world*. New York: M. E. Sharpe Inc.

Levey, Zach. 2004. The United States' Skyhawk Sale to Israel, 1966: Strategic Exigencies of an Arms Deal. *Diplomatic History* 25 (2): 255–276. Oxford: Oxford Journals.

Lewis, Bernard. 1993. *The Arabs in History*. Oxford: Oxford University Press.

Little, Douglas. 1993. The making of a Special Relationship: The United States and Israel, 1957-68. *International Journal of Middle East Studies* 25 (4): 563–585.

Livingston, Ian. 2004. *U. S. Role in the Arab/Israeli Conflict Post 1967*. Dostopno prek: http://www.ianlivingston.com/2004/december/arab_israeli.htm (8. december 2014).

Louis, Wm. Roger and Shlaim, Avi, ur. *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*. New York: Cambridge University Press, 2012.

MacDonald, Kevin. 2007. *The Israel Lobby and the Psychology of Influence*. Dostopno prek: <http://www.kevinmacdonald.net/blog-Lobby.htm> (10. januar 2015).

Marrar, Khalil. 2008. *The Arab Lobby and US Foreign Policy*. New York: Routledge.

Marwan, Bishara. 2013. US Goals and Strategies toward the Arab World. V *Siyasat Arabia*, 45–57. Arab center for research & policy studies.

Matthias, Willard C. 2001. *America's Strategic Blunders: Intelligence Anlysis and National Security Policy*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.

McDermott, Rose. 1998. The 1956 Suez Crisis. V *Risk-Taking in International Politics. Prospect Theory in American Foreign Policy*, 135–164. USA: The University of Michigan Press. Dostopno prek: <https://www.press.umich.edu/pdf/0472108670.pdf> (14. april 2014).

Mearsheimer, John J. in Stephen M. Walt. 2006. The Israel Lobby and U. S. Foreign Policy. *Middle East Policy* 14 (3): 29–87. Dostopno prek: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.14754967.2006.00260.x/pdf> (8. junij 2014).

Monoilov, Marijan. 2010. *Osnove metodologije in statistike*. Nova Gorica: Zavod NOVOZNANJE.

Morgenthau, Hans. 1995. *Politika med narodi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Morris, Benny. 2001. *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict, 1881-1999*. USA: Random House Inc.

Nelson, Nancy Jo. 1980. The Zionist Organizational Structure. *Journal of Palestine Studies* 10 (1): 80–93.

Novak, Andrej. 1981. *Komu Palestina. Kriza na srednjem vzhodu*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Oren, Michael B. 2002. *Six Days of War: June 1967 and the Making of the Modern Middle East*. Oxford: University Press.

Palan, Ronen. 2000. A world of their making: an evolution of the constructivist critique in International Relations. *Review of International Studies* 26 (4): 57–98.

Parker, Richard. 1996. *The Six-Day War: A Retrospective*. Miami: University Press of Florida.

Pehar, Dražen. 2009. *UN Security Council Resolution 242 and the Path of Israeli-Palestinian Peace*. Dostopno prek: http://www.academia.edu/902133/UN_Security_Council_Resolution_242_and_the_Path_of_Israeli-Palestinian_Peace (8. junij 2014).

Petrić, Ernest. 1984. *Pravica do samoodločbe*. Maribor: Založba obzorja.

--- 2010. *Zunanja politika – Osnove teorije in praksa*. Mengeš: Center za evropsko prihodnost; Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Prosnik, Matjaž. 2012. *Vpliv interesnih skupin na (zunanjo) politiko ZDA na primer ameriške judovske skupnosti*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Richman, Sheldon L. 1991. »Ancient History«: U. S. Conduct in the Middle East Since World War II and the Folly Of Intervention. V *Cato Policy Analysis No. 159*, ur. Sheldon L. Richman. Dostopno prek: <http://www.cato.org/pubs/pas/pa-159.html> (8. junij 2014).

Rose, Gideon. 1998. Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy. *World Politics* 51 (1): 144–172.

Rubin, Lawrence. 2007. American Israel Public Affairs Committee. V *Encyclopaedia Judaica, Second Edition*, ur. Fred Skolnik (2), 50–52. Detroit, New, York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.

Russet, Bruce in Harvey Starr. 1996. *Svetovna politika*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Sachar, Howard M. 1998. *Israel and Europe: An Appraisal in History*. New York: Vintage Books.

Safran, Nadav. 1992. Dimensions of the Middle East Problem: Before and After the Gulf war. V *Foreign Policy in World Politics*, ur. Roy C. Macridis, 357–404. Englewood Cliffs: Prentice Hall.

Schulzinger, Robert D. 1994. *American Diplomacy in the Twentieth Century*. London: Oxford University Press.

Shavit, Jacob. 1988. *Jabotinsky and the Revisionist Movement 1925–1948*. Oxon: Frank Cass & CO. LTD.

Shlaim, Avi, 1996. The Middle East: The Origins of Arab-Israeli Wars. V *Explaining International Relations since 1945*, ur. Ngaire Woods, 219–240. Oxford: Oxford University Press.

Shlaim, Avi. 2012. "Israel: Poor Little Samson," V *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, ur. Wm. Roger Louis et al. New York: Cambridge University Press.

Slany, William. 2002. Special-Interest Lobbies. V *Encyclopedia of American Foreign Policy*, ur. Louise B. Ketz (3), 483–500. New York, Detroit, San Diego, San Francisco, Boston, New Haven, Waterville, London, Munich: Charles Scribner's Sons.

Smith, Charles D. 2012. United States and the 1967 War," V *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, ur. Wm. Roger Louis et al. New York: Cambridge University Press.

Snetzinger, John. 2002. Race and Ethnicity. V *Encyclopedia of American Foreign Policy*, ur. Louise B. Ketz (3), 289–310. New York, Detroit, San Diego, San Francisco, Boston, New Haven, Waterville, London, Munich: Charles Scribner's Sons.

Spanier, John. 1992. *American Foreign Policy since World War II*. Washington: Congressional Quarterly Press.

Spiegel, Steven L. 1985. *The Other Arab-Israeli Conflict: Making America's Middle East Policy, from Truman to Reagan*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Stein, Kenneth W. 1999. *Heroic Diplomacy: Sadat, Kissinger, Carter, Begin, and the Quest for Arab-Israeli Peace*. New York, London: Routledge. 53–62.

Stephens, Elizabeth. 2007. *America, Israel & the Six Day War*. Dostopno prek: <http://martincannon.escuelacampoalegre.wikispaces.net/file/view/US+and+Six+Day+War+copy.pdf> (25. november 2014).

Štebe, Janez. 1999. *Družboslovne spremembe na Slovenskem*. Ljubljana: Univerza: Slovensko sociološko društvo.

Taubert, Lilian. 2013. *American Values vs. Foreign Policy Interest in Egypt*. Sweet Briar College: Honors Summer Research.

Telushkin, Joseph. 1991. *Jewish Literacy: The Most Important Things to Know About the Jewish Religion, Its People and Its History*. New York: William Morrow and Co.

Terry, Janice J. 2005. *U. S. Foreign Policy in the Middle East: The Role of Lobbies and Special Interest Groups*. Ann Arbor, MI: Pluto Press.

Tessler, Mark. 1994. *A History of the Israeli-Palestinian Conflict*. Indianapolis: Indiana University.

Thomas, Michael. 2007. *American Policy Towards Israel: The Power and Limits of Beliefs*. New York: Routledge.

Šobajić, Vojimir. 1982. *Judje in Izrael*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Udovič, Boštjan. 2009. *Ekonomska varnost in ekonomska diplomacija: Primer tujih neposrednih investicij Nove Ljubljanske banke na trgih Zahodnega Balkana*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Ekonomska fakulteta. Dostopno prek: <http://www.cek.ef.uni-lj.si/doktor/udovic281.pdf> (10. september 2014).

Udovič, Boštjan in Marjan Svetličič. 2007. Majhne države v novih teorijah mednarodne menjave. *Teorija in praksa* 44 (1/2): 29–48.

United Nations. 1990. *The Origins and Evolution of the Palestine Problem: 1917-1988, Part II 1947-1977*. Dostopno prek: <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/5ba47a5c6cef541b802563e00093b8c/d442111e70e417e3802564740045a309?OpenDocument> (20. julij 2015).

--- 1996. *Blue Helmets: A Review of United Nations Peace-Keeping*. United Nations: United Nations Pubns.

UN Security Council Resolution 242, November 22, 1967. <http://www.mideastweb.org/242.htm> (8. december 2014).

Usgovinfo.about.com. 2015. *About the US State Department*. Dostopno prek: <http://usgovinfo.about.com/cs/agencies/a/statepage.htm> (20. november 2015).

U. S. Department of State. 2013. *The 1967 Arab-Israeli War*. Dostopno prek: <https://history.state.gov/milestones/1961-1968/arab-israeli-war-1967> (8. december 2014).

--- 2014a. *Foreign Relations of the United States, 1964–1968, Volume XIX Arab-Israeli Crisis and War, 1967*. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/summary> (8. Junij 2014).

--- 2014b. *U. S. Relations With Israel*. Dostopno prek: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3581.htm> (8. junij 2014).

--- 2015. *Department organization*. Dostopno prek: <http://www.state.gov/r/pa/ei/rls/dos/436.htm> (20. november 2015).

Quandt, William B. 1977. *Decade of Decisions: American Policy Toward the Arab-Israeli Conflict, 1967–1976*. Berkley: University of California Press.

--- 1992. Lyndon Johnson and the June 1967 War: What Color was the Light? *Middle East Journal* 46 (2): 198–228.

--- 2005. *Peace Process: American Diplomacy and the Arab-Israeli Conflict Since 1967*. Berkeley: University of California Press.

Yossef, Amr. 2006. *The Six-Day War Revisited*. Dostopno prek: <http://web.unitn.it/files/download/9722/wpyossef.pdf> (24. november 2014).

Verbeeten, David. 2006. How Important Is the Israel Lobby?. *Middle East Quartely* 13 (4): 37–44.

Vukadinović, Radovan. 1989. *Osnove teorije međunadodnih odnosa i vanjske politike*. Zagreb: Školska knjiga.

Wendt, Alexander. 1992. Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics. *International Organization* 46 (2): 391–425. Dostopno prek: <https://ic.ucsc.edu/~rlipsch/Pol272/Wendt.Anarch.pdf> (20. julij 2015).

--- 1999. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Wright, Quincy. 1955. *The study of international relations*. New York: Appleton-Century Crofts.